

cember

1

2023

6 aylık çocuk politikası dergisi

cember

6 aylık çocuk politikası dergisi

cember

6 aylık çocuk politikası dergisi

Sahibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü: Hatice Güz

Bu Çemberi kuranlar: Damla şahin, Esra şener, Hatice Güz, Mihriban Randa,
Sedanur Uğur, Sinem Atasoy

Grafik tasarım: Erkan Gökber

Adresi: Murat Mah. Gezezen Sk. No:3 Çankaya - Ankara

Abonelik için: dergicember@gmail.com

IBAN: TR49 0006 4000 0016 4050 3291 36 - Hatice Güz

Basım Yeri:

Merhaba,

Pezzetino'yu tanıyor musunuz? Leo Lionni'nin aynı isimli şahane kitabının kahramanı.

“O, herkesin kocaman olduğu ve cesaret isteyen, harika işler yaptığı bir dünyada yaşar. Küçüktür, bir ‘parçacık’tır yalnızca. ‘Herhalde bir başkasının parçasıyım, bir başkasına ait olmalıyım’ diye düşünür ve bir gün, kime ait olduğunu öğrenmek için yola düşer.” Hikayenin buradan sonrasında Pezzetino aramayı sürdürür, ta ki ayağı takılıp düşene ve daha küçük parçalara ayrılana kadar!

Bunu gören Pezzettino şöyle der: Kimseye ait değilim. Ben, kendimim!

Her çocuk gibi. İşte hepimiz gibi.

Her biri kendi olan çocukları ve yetişkinleri içine alacak bu çemberi böyle oluşturduk. Biliyoruz ki, bu kocaman yetişkinler dünyasında çocuklar da kendidir çünkü.

Heyecanlıyız!

Çocuk hakları mücadelesine, bu politikaya katkı sunmaya ve bu mücadeleyi birlikte kazanmaya kararlıyız.

Bu ilk sayıda yazısıyla, röportajıyla, tasarımıyla; iyi dileği, maddi desteği ve tanıtımıyla yanımızda olan herkese çok teşekkür ederiz.

Dileriz sürekli yeni parçalarla genişleyen, büyüyen, ferahlayan bir çember olarak yıllar boyu sürer yolculuğumuz. Dileriz bu hepimizin yolculuğu olur. Herkesten bir parça, parçacıkların hepsi...

Biz, hoş bulduk. Umarız sizler de hoş görürsünüz.

...

Ve biri de, henüz bu fikir tartışılırken annesinin karnından bizi dinleyen, şimdilerde etrafa gülücükler saçan Masal, sen de hoş geldin.

- 5 Editörden
- 7 Çember, çocuklar da dahil olsun diye...
- 11 Yüzünüzü çocuklara dönün; çocukların hakları var
~ **Hatice Göz**
- 22 Çocuk hakları insan haklarıdır
~ **Emrah Kırımsoy**
- 28 Çocuk haklarına çekince olmaz
~ **Sevinç Koçak**
- 32 “Çocuk düşmanlığı”na karşı birlikte özgürleşmek
~ **Ezgi Koman**
- 37 **Çeviri:** Moskova Çocuk Hakları Bildirgesi
- 40 Sermayenin ucuz emek gücü kaynağı: Çocuk işçiler -**Hatice Göz**
- 52 Çocuk dostu kentlere ihtiyacımız var!
~ **Esra Şener**
- 60 Röportaj
~ **Şubadap Çocuk**
- 67 Röportaj
~ **Her Yer Çocuk**
- 76 Röportaj
~ **Alper Yalçın**
- 86 **Çocuk hakları hareketinden haberler**

Çember, Çocuklar da Dâhil Olsun Diye...

Koruyamadığımız için kaybettiğimiz tüm çocuklara...

Çocukların çoğunluğu neden bir an önce büyümek ister? Ya da yetişkinler neden bunun tam tersi olarak “keşke hep çocuk kalsaydık” derler?

Yetişkinlere göre çocuklar çok şanslıdır çocuk oldukları için. Büyüyünce hayatın ne kadar da zor olacağını farkında değildirler.

Oysa gerçek öyle değil. Çocuklar büyümek isterler çünkü çocuk olarak kaldıklarında yok sayılırlar. Bu, en yumuşak ifadeyle korkunç ve çok yorucudur. Hele de böyle bir dünyada, o dünya da yeterince korkunç ve yorucuysen.

...

Kapitalizmin dünya çapındaki krizleri derinleşiyor; savaş, göç, ekolojik kriz, yoksulluk...

Her biri yüksek düzeyde fırtınalar yaratıyor. Patriyarkal kapitalizm ile birlikte varlığını sürdüren *yetişkin egemenliği* ve paternalizm de bu sistemlere ekleniyor, başka bir sorun alanını işaret ediyor. Bu sistem ve içinde

yaşadığımız dünya, çocuklar için de yalnızca felaketler getiriyor.

Sadece çocuk oldukları için eşit değil çocuklar. Kapitalizmin içinde belli bir *sınıfa, coğrafyaya, dine, dile, bedene* doğuyorlar. Ve kendisiyle birlikte, kendinden önceki egemenlik ve hiyerarşi sistemlerini de miras alan kapitalizm; yetişkinlerin egemenliğini de devralıyor ve bugün çocuklara kendi yarattığı vahşi koşullarda yaşamayı dayatıyor. Çocuklar da bütün bu krizler yumağının içindeler. Hatta içine doğdukları ailenin, ebeveynlerin ya da bakım verenlerin sınıfsal konumundan, savaşlardan, göçten, pandemi ve ekoloji krizinden, erkek egemenliğinin yarattığı vahşetten yetişkinlere göre çok daha fazla etkileniyorlar.

Yetişkinlerin, onların içinde de erkeklerin egemen ve özne olduğu toplumda çocuklar *özne* olarak görülüyor, kabul edilmiyor. Özne olarak görülmedikleri gibi söz söyleyemedikleri süreçlere de katılamıyor ve toplumsallaşamıyorlar. Yerleşik *çarpık çocuk algısı*, devletlerin politikalarından kurumlara, ailelerden günlük ilişkilere kadar her yerde kendini gösteriyor ve çocuklar bu yaşamda yok sayılıyorlar.

Kapitalizm ve patriyarka; onlarla bağlantılı olarak aile ve devlet –doğalında içindeki tüm yetişkinler-çocukların bu nesne konumundan faydalanıyor, çıkar elde ediyor ve kendilerini yeniden üretiyorlar.

Çocukların maruz bırakıldıkları hak ihlalleri, ihmaller, istismarın çeşitli biçimleri her gün giderek artıyor. Marx'ın işaret ettiği biçimde, “çocuk kanı üstüne kurulu” olan, ilkel birikim sürecinde yoğun olarak çocuk emeğini en ucuza sömüren kapitalizm; bugün, sıkıştığı krizden çıkmak için yine aynı biçimde çocukların emeğinin sömürüsüne yöneliyor. Uluslararası sözleşmeler, savaş bombalarının ardından silinip gidiyor; devletler, çocukların haklarının tanınıp uygulanması noktasında keyfi biçimde adımlar atabiliyorlar; ama aslında tam da çıkarlarının gereğini yapıyorlar.

Çocuk meselesi bir taraftan liberal, romantik ya da vicdani bir alana sıkıştırılırken öbür taraftan başka biçimlerde uçlaştırılabilir. Oysa çocukluk başlı başına *politik* bir mesele. Ve ancak sistemle, sistemdeki iki sınıfın konumlarıyla ve yetişkin egemenliği ile bağları kurulduğunda sorunları çözülebilir.

Şimdilerde ise içinden geçtiğimiz zaman dilimi; kapitalizmin bütün dış cephesinin döküldüğü, temellerinin sarsıldığı ama yerine ne gelecek, henüz kestiremediğimiz, bir sürü olasılığı iç içe yaşadığımız bir dönem. Bütün krizlerin karşısında geniş kitlelere yayılan mücadelelerin tomurcuklarının yeşerdiği bir dönem aynı zamanda.

Bu bağlam ve süreçte;

- Çocuklar ve çocuklukla ilgili her şeyin politik olduğu, sistemden ve krizlerden ayrı düşünülemediği gerçeği giderek daha da gün yüzüne çıkıyor,
- Çocukların eşit, özgür, barış içinde ve demokratik koşullarda yaşayabilmeleri ve özgürleşip özneleşmelerinin mücadelesi olarak çocuk hakları mücadelesi yayılıyor; bu mücadelenin önemi ve aciliyeti artıyor,
- Çocukların özneleşmesinin esaslarından olan katılım ilkesinin, çocuğun kendisinin merkeze koyulduğu ve çocuklarla birlikte oluşturulacak, bütünlüklü, hak temelli, çocuğun yararına bir çocuk politikası gerekliliği güncel ihtiyaçlar arasındaki yerini koruyor,
- Sınıf mücadelesi ve anti-kapitalist alanlarla, diğer tüm mücadele dinamiklerinin yan yanılığı, ortaklaşma, birbirine güç verme, dayanışma ve çıkışı birlikte inşa etme zeminleri artarken çocuk hakları hareketinin, çocuk politikasının buralarla kuracağı teorik/pratik bağların zenginleştirilmesi, güçlendirilmesi çocukların özneleşmesi noktasında önem taşıyor.

Bugün kapitalizm yıkılmaya yüz tutmuşken, sosyalizmin yıldızının yeniden parladığı açık bir gerçek. Bu yüzyılın; kendine özgü, yepyeni dinamikleri de kapsayan ve insanlığın kurtuluşuna kapı açan yeni bir yaşam, başka bir dünya formuna ihtiyaç duyduğunu görüyoruz.

Başka bir dünyanın mümkünlüğü mücadelesi verilirken, pek de görülmeyen, tartışılmayan ama geleceğe havale edilen bir alan oluyor çocuklar. Oysa hatırlayalım insanlığın yıldızının parladığı o eşsiz Ekim Devrimi'ni ve onun daha üçüncü ayında ilan edilen Moskova Çocuk Hakları Bildirgesi'ni. O bildirgenin bugünkü sözleşmeleri fersah fersah aşan dilini, içeriğini ve pratiğini. O zaman olmuş, şimdi de olabilir. Yapabiliriz.

Şimdi tam zamanı!

Dışından izleyerek değil. Birilerinin bizim yerimize kurmasını bekleyerek değil. *Dahil* olarak, dâhil ederek...

Bugün reddettiklerimizin yerine yarın ne koyacağız? Eğer bunun cevabı için yarını beklemeyecek ve şimdiden yanıtlar üretecek, deneyecek, riskler alıp hatalar yapacak ama illa ilerleyeceksek adımlarımızı çok yönlü atmalıyız. Ki bu adımlar ne geçmişin birebir aynısı olacak ne de geleceğin tamamını önümüze bir şablon olarak sunacak. Bizim çağımızın “yeni”sini, ilk defa bizler deneyimleyeceğiz, deneyimliyoruz da...

O halde çocukları, çocuk hakları mücadelesini, çocuk politikasını, çocukluğun politikliğini de buraya dâhil etmeliyiz. Çünkü çocuklar yeni dünyayı eskinin içinden geçerken yaşayarak deneyimleyecek ve öyle öğrenecekler. Kendileri de

bu inşanın aktif birer öznesi olabilecekler. Tıpkı iklim grevlerinde yaptıkları gibi, tıpkı sendikalar kurdukları gibi, tıpkı barış için örgütlendikleri gibi...

İşte bu *çemberi* bu yüzden çiziyoruz!

İçinde yaşarken aynı zamanda değiştirmek için mücadele ettiğimiz dünyada çocukları dışarıda bırakmayalım, onları da dâhil edelim, kapladığımız alanlarını geri verelim diye... Ya da şöyle söyleyelim: Onlar zaten varlar, buradalar, oradalar, her yerdeler, sadece bizim onları içeriye almamız gerekiyor. Her anlamda içeriye.

Çember çevresinde birlikte tartışalım, politikayı geliştirip derinleştirerek uygulamalarına katkı sunalım diye...

Bunu şimdilik biz yetişkinler yapalım ancak ufkumuzu çocukların bu alanın ana öznesi olarak var olmaları ve bizlerin birer adım geride olmasına doğru geniş bırakalım.

Dergimiz, çocuk hakları mücadelesinin genişleyen, büyüyen dinamiğine, sesine, sözüne mecra olsun, bir alan açsın istiyoruz. Bizimle birlikte yüzünü çocuklara dönen kim varsa çembere dâhil olsun diyoruz.

Çünkü; çemberin etrafında düşünüp eylediklerimiz, yazıp çizdiklerimiz biz yetişkinlere yeni kapılar açmakla kalmayıp; ülkedeki diğer mücadele dinamiklerine de katkılar sunsun, oralarla da çocuk politikası noktasından bağlar kursun, birbirimizi beslerken beslenelim, böylece çember büyüsün büyüsün...

Çember diyoruz çünkü bu çağda göz hizasında ilişki kurmanın, aynı çizgilerde yan yana gelmenin, birbirini eşit mesafeden dinlemenin kıymetini biliyoruz. Her şeyin erimeye, kopup dağılmaya yüz tuttuğu zamanımızın hoyratlığında yan yana olmanın, birbirimizden güç alıp birbirimize yaslanmanın kıymetini de biliyoruz. Bu dünya çocuklarla birlikte çok daha güzel olur, alacak, onu da biliyoruz.

Derdimizi derdi bilen, dünyaya çocukların gözünden de bakabilen ve onlar hızlıca buraları doldurabilen, biz yetişkinlere bu alanda düşen sözler giderek azalsın diyebilenleri çembere davet ediyoruz.

Çocuklar için, çocuklarla birlikte...

Yüzünüzü Çocuklara Dönün Çocukların Hakları Var

Berkin Elvan'a...

Çocukluğu tek boyutlu bir kategori ya da belli sayısal sınırlar içerisinde, evrensel tanımlara sıkıştırmak mümkün değil. Çocuk deyip geçmek de...

Feodalizmden kapitalizme geçiş dönemiyle birlikte şekillenen ve yeni ekonomik ve toplumsal yapıya uygun bir biçim almaya başlayan çocukluk, kapitalist dünyada artık yetişkinlerden ayrılmış, onların dünyasından koparılmış bir durumda. Eğitilmesi ama aynı zamanda korunup kollanması gereken bir varlıklar artık.

Kapitalizm gelişirken özellikle işçi sınıfı ailelerinin çocuklarının emek gücünden fazlasıyla yararlanmış, çocukların emeğini sömürmüştür. Ancak makineleşme ve kapitalizmin gelişimi ilerledikçe kadınlar gibi çocuklar da üretim alanının dışına itilmeye başlanmış ve tam da bu yeni üretim biçiminin ihtiyacını karşılamak, nitelikli iş gücü oluşturmak için çocuklar okula gönderilmeye başlanmıştır. Bunun sağlanabilmesi için de işçi sınıfının uzun süren mücadeleler vermesi gerekmiştir.

Çocuklarla ilgili olayları sistemin içinden bakarak analiz etmek, çocukları

“görmemizi” kolaylaştırabilir. Bunun için yüzümüzü çocuklara dönmemiz, onlara biraz yakında bakmamız gerekir.

Çarpık çocuk algısı

21. yüzyılın ilk çeyreğinden geçmişe baktığımızda, bugünkü çocuk algısının aslında geçmiştekenden “çok da farklı” olmadığını görürüz. Bugün patriyarkal kapitalizmin egemenliğindeki dünyada bunların yanında daha birçok egemenlik ilişkisi var elbette. İnsan merkezli düşüncelerden kimi kültürel hegemonyalara... Ancak genellikle görmediğimiz bir hiyerarşik ilişki de vardır ki bu: Yetişkin ve çocuk arasındaki ilişkidir. İki arasındaki ilişki “doğal” olarak asimetriktir. Bir tarafın birçok açıdan gelişmemiş olması öbür tarafın kullanabileceği bir “eksikliğe” dönüşmüştür. Çocuk algımız da buralardan şekillenir. Kapitalizm koşulları içerisinde çocuklar, ne kadar da sevilen varlık, evin neşesi olarak sunulsa, ezilir ve görülmezler. Varlıklarının kabul edilip sözlerinin dinlenmesi, fikirlerinin dikkate alınması için “büyümeleri” beklenir.

Çocukluk algısı tarih boyu değişmiştir. Günümüzde, uygarlığın geldiği aşama hep yükseltilse de çocuklar için bu durum pek de değişmemiştir. Çocukların çıkarları ve yaşamları açısından baktığımızda, bu çıkarların çoğunlukla belli kesimlerde sağlandığını görürüz. Ama yoksul ya da zengin, hangi sınıftan olursa olsun bütün çocuklar, onlara yönelik genel algıdan, ihlal ve istismardan, çeşitli boyutlarda etkilenirler.

Hâkim olan çocuk algısı, onların “pasif, yönlendirilmesi gereken, cahil, masum” alıcılar olduğu yönündedir. Kişi olarak kabul edilmez, yetişkinlere yapışık canlılar olarak ele alınırlar. Toplumsal yaşamın içinde sadece nüfus olarak bile oldukça büyük bir alanı kaplayan çocuklar birey olarak görülmezler. Onlar, geleceğin anneleri, babaları, işçi ya da patronları olarak yetiştirilirler.

Çocuklar, toplumda iktidara katılamayan, yönetimlerde söz sahibi olamayan, oy kullanamayan; kendi yaşam şartları ve geleceği ile ilgili söz hakkı taşımayan; koşullarına müdahale edemeyen ve bu nedenle ailenin ve devletin “malı” sayılan varlıklardır. Özne değil nesnedirler.

Ancak aynı çocuklar, öznesi olmadıkları toplumun bütün koşullarını paylaşırlar, deneyimlerler. Çocukların, yaşamdan ve haklardan aldıkları payı; ailelerinin aldıkları pay belirler.

**Patriyarkal
ailede çocuk,
bir yandan ailenin
devamlılığının garantisi
işlevi görür öbür
yandan kadının özel
alana daha fazla
hapsolması için bir
gerekçedir.**

Diğer taraftan da çocuklar, “gelecek nesil” söylemi içerisine sıkıştırılır ve bütün bir toplumun sorumluluğunu yüklenmeye zorlanarak şekillendirilirler. Sınavları geleceği için geçmelidir, okula geleceği için gitmelidir, o oyunları geleceği için bırakmalı o kursa geleceği için gitmelidir...Oysa çocukluk, şimdiyle ilgilidir. Çocuklar, şu anda çocuklar.

Aynı çocuklar, en çok ulus devletlerin yapısını güçlendirmek için araçsallaştırılırlar. Ulusal bayramlarda şiirler, marşlar ezberletilir; askeri yürüyüşlere katılmaları, mensubu oldukları millete yönelik güzel sözler etmeleri sağlanır. Burada en fazla nesneleştirmeye yoksul çocukları maruz bırakılır. Türkiye’de cumhuriyetin kurulduğu dönemde yürütülen çocuk politikalarına bakmamız yeterlidir. Çalışkan, vatanına bağlı, zeki Türk çocukları yetiştirilmelidir. Eğitimden dergilere, reklamlardan tatalım da spora kadar hemen her şey bunun üzerinden ilerlemiştir. Bütün bir ulusun, devletin “geleceği”, çocukların sırtına yüklenir.

Bu noktada çocukların, devletler tarafından nesneleştirilmeleri sadece ulusal anlamda gerçekleşmez. Çocuklar, daha birçok “politikaya alet edilip”, dini ya da askeri açılardan da nesneleştirilirler. Güncel anlamda da çocuklar üzerinden ayrıca ilerletilir rejim politikaları. Hakim rejim ideolojisinin toplumsallaştırılması için çocuklar “kullanılır”.

Öte yandan patriyarkal ailede çocuk, bir yandan ailenin devamlılığının garantisi işlevi görür öbür yandan kadının özel alana daha fazla hapsolması için bir gerekçedir. Toplumsal olarak, çocuğu olan kadının artık evde kalması, çocukla ilgilenmesi, onu en iyi şekilde yetiştirilmesi beklenir. Görünmeyen, karşılıksız ev emeği çocuğun varlığıyla birlikte katlanır. Burada çocuk başta babanın sonra da devletin “malı”dır. Keza boşanma sürecinde paylaşılacak “mal”lar arasında çocuk da vardır.

Bu, çarpık çocuk algısı öylesine yerleşmiş ve kurumsallaştırılmıştır ki, bilinçli bir yönelim olmadığı sürece değiştirilmesi çok zordur. Sistemin rendesinden geçmiş güdük bilinçlerimiz her daim çocuğu kalıba sokma, ona müdahalede bulunma refleksini, yönelimini taşır.

Bütün bunların içerisinden baktığımızda, çocuk ya da çocuğun tanımını yapmanın oldukça zor olduğunu da görmüş oluruz. Ama genel manada söyleyecek olursak birçok egemenlik biçimi etkili olmakla birlikte, çocuk ve çocukluk tamamen politik konular. Ve evet, sınıfsal.

Bir çocuğun, hangi sınıfın içine doğduğu onun çocukluğunu, bu çocukluğu yaşama biçimini, potansiyelinin ne kadar açığa çıktığını ya da çıkmadığını, ne kadar süre çocuk kalacağını büyük oranda belirliyor. Burjuva ya da üst orta sınıf bir aileye doğan bir çocuk uzun süre çocuk kalabilirken; işçi sınıfından bir aileye

doğan çocuk çok küçük yaşlarda çocukluktan çıkmak zorunda kalabiliyor. Hangi çocukların okula aç gittiğini, en çok hangi çocukların çalışmak zorunda kaldığını ya da cinsel istismara maruz bırakıldığını düşünürsek daha net görülebilir...

Üst sınıftan ailelere doğan çocuklar asla hak ihlallerine maruz bırakılmazlar, onlar çocukluklarını diledikleri gibi yaşarlar demek değil bu. Şu demek: her çocuk, çocuk olmaktan kaynaklı ezilir, yetişkinle dünyasında türlü türlü ihlale maruz bırakılır. Ama sınıflı toplumda, hele de sınıflar çatışmasının bunca şiddetlenip aradaki uçurumun arttığı bir dönemde, alt sınıftan çocuklar bunların en ağırılarını, sürekli olarak yaşarlar. Burada taraf olduğumuz şey, çocukların tamamı ama egemen sınıfa karşı çocukların tamamı. Ve evet, öncelikle işçi sınıfından, yoksul ailelerden olan çocuklar ve onların çıkarları.

Çünkü “bütün çocukların eşit olduğu” çünkü çocuk oldukları söylemi, liberal, romantik bir “kurmaca”dan ibarettir. Bütün çocuklar aynı şartların içerisine doğup büyümmezler. Tüm insanların, yaşamın çocukluk evresinden geçmiş olması, çocukluğu, eşit bir kategori yapmaz.

Öyleyse, bugün çocukların yaşadığı sorunları, işçilik, cinsiyetçilik, istismar, eğitim, anadili, sağlık haklarında ihlal vb., toplumsal sistemden bağımsız olarak düşünemeyiz. Çocukluk politik bir meseledir. Onu politik bağlamından kopararak ele almak, var olan eşitsizliği görmezden gelmek ve devamına göz yummak anlamına gelir. Bu noktada, çocuklardan yana bir politika ve dünyanın inşasına geçmeden önce, çocuk haklarına bakmak gerekiyor.

Çocuk hakları üzerine

Çocuklar bir tarafında durdukları karmaşık toplumu yansıtan önemli bir kesimi oluştururlar. Çocuklar da toplumdaki heterojen bir gurubu oluştururlar.

Aynı çocukluk, tek bir döneme ait, sabit bir biçim ya da deneyim de değildir. Çocuk terimi, genellikle düşünüldüğü gibi kronolojik değil hiyerarşik, egemenliklerle ilişkili bir terimdir. Ve aslında çoğunlukla çocukluk tutarsız ve çarpık bir inşadır. Çocuklar da genellikle “yetişkin olmayan” olarak görülürler. Negatif tanımlanırlar.

Oysa çocuklar bu toplumun parçaları olan bireylerdir. Her biri, kendi çocukluk

**Bütün
çocuklar aynı
şartların içerisine
doğup büyümmezler.
Tüm insanların, yaşamın
çocukluk evresinden
geçmiş olması,
çocukluğu, eşit
bir kategori
yapmaz.**

dönemini özel olarak deneyimler. Keskin yaş sınırlarından ziyade çocukluk, bir süreçtir. Yaşam içerisinde, insanın kendini gerçekleştirme olanak ve potansiyellerinin en yoğun olduğu özgül dönemdir. Bu olanaklar ne kadar iyi, çeşitli olur ve kullanılırsa çocuğun özneleşme, kendini gerçekleştirme olasılığı yükselir.

Bu noktada, yetişkin ve çocuk arasındaki ilişkiyi “dengelemek” için özel olarak dikkat etmek gerekir. Çocuğun çocuk oluşunu desteklemek ve ezilmesini engellemek için yetişkinlerin bilinçli biçimde kendilerini sakınmaları, adımlarını çocuğu merkeze alarak atmaları gerekir. Aksi halde bu çarpık ilişki biçimi sürüp gider.

Bugün paternalizmin kıskacında sıkıştırılan çocuklar, neredeyse hiç görülmez, söz söyleyemezler. Onların hakları olduğunu bilmek, çarpık çocukluk anlayışı ve eşitsiz ilişkiler içerisinde, çocuktan yana durup onların tarafından bakmamızı bir nebze olsun kolaylaştıracak ve çocukların da özne olduğunu kabul etmemizi sağlayacaktır.

Çocuk hakları oldukça karmaşık ve çok parçalı, başlıklı bir konudur. Bunu genel olarak böyle adlandırırken, sınırlamamaya özen göstermek, kesinlikler çizmemek ve bütünlüklü bakmak önemlidir.

Çocuklar, sadece çocuk oldukları için ihmal ve istismara uğrar, yoksul ve yoksun bırakılırlar. Haklarının olması, onları bu eşitsiz sistemin içerisinde çocuğu kısmen de olsa korur, güçlendirir, özneleşmesinin önünü açar. Yetişkin olmadan birey sayılmadıkları dünyada, çocukluklarının içerisinde haklarının olması ve bunların korunması, çocuğun üstün yararı gereği önemlidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların hak ve özgürlüklerini en geniş çerçevede, kapsamlı biçimde ele alan uluslararası bir sözleşmedir. Sözleşme, Birleşmiş Milletler(BM) tarafından, 20 Kasım 1989’da benimsenmişti. O tarihten sonra, dünyada en fazla ülke tarafından imzalanan belge olma özelliğini taşımaktadır.

Sözleşme ilk olarak, 18 yaşın altındaki

**Çocuklar,
sadece çocuk
oldukları için ihmal
ve istismara uğrar, yoksul
ve yoksun bırakılırlar.
Haklarının olması, onları bu
eşitsiz sistemin içerisinde
çocuğu kısmen de olsa
korur, güçlendirir,
özneleşmesinin
önünü açar.**

herkesi çocuk olarak kabul ediyor. Tüm çocukların, en iyi biçimde yaşayıp kötü muamele ve istismara maruz kalmadan, yoksulluk ve yoksunluk çekmeden bir çocukluk geçirmesini hedefliyor. Ve genel olarak çocukların sağlıklı ve özgür birer birey olarak yetişmesini amaçlıyor. İmzacı olan bütün ülkelere de taşıdığı maddelerle birlikte bu yükümlülükleri veriyor.

Ancak bu yükümlülüğün uygulanması noktasında sözleşmenin herhangi bir yaptırımını yok. Bu durumda da devletler, çocuk haklarını gözetmek ve bu noktada iyileştirici adımlar atmak yoluna girmiyor. Bunca ülke imzacı iken çocuk hak ihlallerinin korkunç boyutlarda olması da aslında, sözleşmenin ne kadar uygulandığı konusunda açık bir gösterge.

Çocuk hakları konusu, diğer birçok konuda olduğu gibi, sadece yasalar ya da sözleşmeler ile çözülebilecek bir sorun değil. Elbette bu sözleşme çocukların haklarının korunması konusunda önemli, vazgeçilmez bir dayanak ancak tek başına yeterli değil. Sözleşmenin kabul edilmiş olması onları birey, özne yapmıyor. Kendiliğinden hakları korunur olmuyor.

Şöyle düşünebiliriz: Avrupa ülkelerinin tamamı ÇHS'nin imzacısı. Her durumda çocukların üstün yararını gözeteceklerini, ayrımcılık yapmayacaklarını söyleyen sözleşmenin tarafıdır. Ama aynı devletler, ki savaşların ana kaynağıdır, savaştan kaçan çocukların sınırlarda, denizlerde boğulmasına öyle ya da böyle göz yumuyor mu? Bizzat gelişmiş kapitalist ülkelerin büyük sermayelerinin işletildiği ülkelerdeki fabrikalarda, madenlerde, tarlalarda çocuklar işçi olarak çalıştırılmıyor mu? Bu tıpkı, iklim zirvelerine, iklime en büyük zararı veren dev şirketlerin sponsorluk yapması gibi. İki yüzlü ve sadece kendi çıkarı odaklı. Yani, kapitalist sistemin gerçekliği. Tam da bu kapitalizm, yaratılan çocukluk algısından yüksek oranda çıkar sağlar. Onlar üzerinden sonsuz piyasalar yaratır, emeklerini ya da bedenlerini sömürür, yeri geldiğinde “masumiyetleri” üzerinden toplumun vicdanına seslenir...

**Toplum
yaşamında
çocuğu doğrudan
ya da dolaylı
ilgilendiren tüm etkinlikler
ve düzenlemeler
çocuğun yüksek
yararı gözetilerek
yapılandırılmalıdır.**

Bu noktada daha önemli olan, ilk etapta yetişkinlerin ve devletlerin çocuklar konusundaki çarpık algı ve tutumlarını değiştirmeleri ve esasen de çocukların üzerinden çıkar elde eden tüm sistemlerin, egemenlik biçimlerinin köklü şekilde değişmeleri. Bu olmadığı müddetçe yasalar sınırlı kalacak ve etki düzeyleri düşük

olacaktır. Yasa önemli olmakla birlikte yalnızca bir ilk adımdır. Bunun toplumsal olarak içselleştirilip uygulanır, gözetilir olması, anayasal güvenceye alınması gerekir.

Çocuk haklarına saygı gösterilmesi, korunması ve geliştirilmesi konusunda en kapsamlı referans belge niteliğindeki ÇHS temelde, her çocuğun en iyi biçimde yaşamasın, doğuştan ve çocuk olmaktan kaynaklı sahip olduğu olanakları tam anlamıyla gerçekleştirebilmesini güvence altına almayı amaçlar. Bu amacına ulaşmak için, doğrudan ya da dolaylı olarak çocukları ilgilendiren bütün etkinliklerde çocuğun yüksek yararının temel alınmasını şart koşar. Dolayısıyla toplum yaşamında çocuğu doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren tüm etkinlikler ve düzenlemeler çocuğun yüksek yararı gözetilerek yapılandırılmalıdır.

Hakların korunmasındaki ana engellerin başında, çarpık çocuk algısı geliyor. Yetişkinler ve temelde devletin, çocuklarla ilgili hiyerarşik düşünme ve davranma biçimleri değişmediği, çocuklar “korunması gereken masumlar” olarak değil de toplumun parçası olan, etkilenen ve etkileyen olarak görülmediği sürece çocuk hakları korunmayacaktır. Burada kapitalizmin, var olan çarpık ve tutarsız çocuk algısından, modern çocuğun aile içinde yerleştirdiği konumdan ve çocuk emek gücünden sağladığı çıkarları göz önünde bulundurmadan çocuk haklarının uygulanmamasına açıklama getirmek zor olacaktır.

Çocuklar elbette sadece etkilenen nesnelere değildirlirler. Aynı zamanda her biri ayrı ayrı etki ederler, kendi durdukları yerden, güçleri oranında... Edilgen bir yapıya sokulmak istenseler de, bunların dışına çıkmak için ellerinden geleni yaparlar. Ama çocuk politikaları bunu doğrudan etkiler, belirler. Hele de Türkiye gibi bir “kayıp çocuklar ülkesi”nde...

Türkiye’de çocuk olmak

TÜİK’in 2021 verilerine göre çocuklar, Türkiye nüfusunun yüzde 26.9’unu (yaklaşık 23 milyon) oluşturuyorlar.

Sadece, genel nüfus içerisinde kapladıkları alan açısından bile son derece önemli bir katman olan çocukların ülke içerisindeki yerine bakabilmek için farklı noktalardan tartışmak gerekir. Hem devletin çocuk algısı hem sermayenin çocuklara yaklaşımı; bunlar üzerinden şekillenen kurumların – aileden totalım da eğitim kurumlarına kadar- çocukları nasıl paternalizm ve kapitalizm kısılcasına alndığını gösterir.

Ülkemizde inşa edilmeye çalışılan faşist rejim, özellikle de içine girdiğimiz seçim sürecinde adım adım kurulmaya devam ediliyor. Bir yandan savaş, şiddet ve çatışma politikaları artarken öbür yanda sansür ve baskı işletiliyor. Ezilmiş, yenilmiş, sinmiş, yoksulluktan kırılan bir halkın üzerine inşa etmek derdindeler

faşizmi.

Faşist bir rejimin inşası yolunda ülkeyi krizler çukuruna, uçuruma itiyorlar. Ekonomik kriz ve faşizmin ihtiyaç duyduğu toplumsal çürümenin geldiği boyut herkesi malumu. Bu atmosfer, çocukları doğrudan, en ağır biçimlerde etkiliyor.

Yoksulluk en çok çocukları vuruyor

Derinleşen yoksulluk çocukların yaşamını her koldan zorlaştırıyor. İhmal ve istismarın, hak ihlallerinin önünü açıp bunların yoğunlaşmasına zemin hazırlıyor. Ekonomik krizin, halkın büyük çoğunluğunu kırıp geçirdiği, pahalılık ve zamların günlük yaşamı giderek daha da zorlaştırdığı bir ortamda girdiğimiz kış koşullarında yoksulluğun acısını en çok çocuklar çekiyorlar.

Kapitalist sisteme içkin olan ve sistem var olduğu sürece yeniden üretilecek olan yoksulluk, bugünkü krizler ortamında daha da derinleşiyor. Bu da çocuklara işçilik, ihmal, eğitimden kopuş, açlık, gelişim sorunları, sağlık problemleri olarak dönüyor.

Haneye giren gelir azaldıkça çocukların payı da azalıyor. Barınma, ısınma, beslenme, ulaşım gibi temel ihtiyaçlardaki fiyat artışları katlandıkça çocukların evdeki besini, okuldaki ihtiyaçları kısıyor. Faturayı ödemek zorunda olan bir işçi ailesi, çocuğunun besin ihtiyaçlarından kısarak günü geçirmeye çalışıyor. Kirayı zor ödeyen bir ebeveyn, çocuğunu okula gönderirken çantasına ancak yarım simit koyabiliyor.

İki yıl öncesinin rakamlarına göre en az 8 milyon çocuk yoksulluğun pençesinde. En az 2 milyon çocuk okula aç gidiyor. Bütün günü su içerek geçiriyor.

Bu yoksulluk cenderesi, çocuk işçiliğinin de doğrudan sebeplerinden. İşçilerin ve emekçilerin çocukları işçileşiyor. Ve sermaye sınıfı bu yolla hem daha da zenginleşiyor hem de çocuklar en küçük yaşlarından itibaren çalıştırarak işçiliğe, sonsuz bir yoksulluğa mahkûm ediyor. Haneye giren gelir azalıp yoksulluk arttıkça çocuk işçilik artıyor. Çalışan çocukların çoğu “okul ihtiyaçlarını karşılamak”, “ailesine destek olmak” için çalıştığını söylüyor.

Halkın vergileri ile oluşturulan bütçe, savaş ve seçim politikalarına, sermaye ve şirketlere harcanıyor. İşçi sınıfı, emekçiler ve halkın tamamı ağır vergiler, yüksek fiyatlar altında ezilirken büyük sermaye gruplarının milyon dolarlık vergi borçları bir kalemde siliniyor. Bütçe dağıtılırken halkın, işçi sınıfının net çıkarları düşünülmediği gibi; eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlara yönelik harcamalar da giderek kısıyor. Çocuklara duyarlı bir bütçe olmadığı gibi, çocukların en temel ihtiyaçlarını karşılayan bir bütçe de olamıyor!

Çocukların başlarına gelen her kötülükte mağdur olmalarına rağmen sürekli

suçlanmaları, sözlerine inanılmamaları, güvenecekleri bir yetişkin bulamamaları, toplumdaki çarpık çocuk algısı ve cezazsızlık politikaları sebebiyle her türlü hak ihlali katlanıyor, yaygınlaşıyor.

Çocukların cinsel istismarı giderek artıyor. Savcılıklara yapılan cinsel suç başvurularının büyük bir bölümü çocuklara yönelik işlenen cinsel suçlardan oluşuyor ve çoğunluğu cezazsızlıkla sonuçlanıyor. Çocuklar çoğunlukla aileden bir erkeğin, komşularının istismarına maruz bırakılıyorlar ama “kutsal aile” perdesi bu suçların üzerini kapatıyor.

İhmalen kaynaklı ölümler, yaralanmalar ya da sakatlanmalar tekil olaylar gibi görünse de aslında çocukların görülmemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkıyor.

Neredeyse hiçbir hak ihlalinde süreç çocuk yararına işletilmiyor, yüksek yararı gözetilmiyor hatta çocuk asli kusurlu ilan ediliyor.

Kürt çocukları savaş ve çatışma koşullarından ağır biçimde etkileniyor; her yıl en az bir çocuk zırhlı araç çarpması sonucunda hayatını kaybediyor. Bütün bu ölümlerin failleri cezazsız bırakılıyor.

Türkiye'nin çocuk haklarıyla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmemesi yalnızca bunlarla sınırlı değil. Ülke, çocuklar için tam bir “haksızlıklar” ülkesi. Türkiye'nin, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ana dil, azınlık ve etnik köken tanımlamaları geçen 17, 29 ve 30. maddelere çekince koyduğunun da altını çizmek gerekir. Kürtler ve Aleviler başta olmak üzere diğer tüm halk ve inanç topluluklarından çocuklar anadillerinde konuşamıyor, egemen dini öğrenmek zorunda bırakılıyorlar. Kürt halkına karşı yok etme politikaları çocukların hiçbir hakkının korunmaması olarak geri dönüyor. Alevi inancı başta olmak üzere ülkedeki farklı inançlardan ailelere doğan çocuklar, zorunlu din derslerine tabi tutularak açıkça hak ihlaline maruz bırakılıyorlar.

Halihazırda yürütölen egemen çocuk politikası, kapitalizm ve patriyarkal ailenin, genel olarak da yetişkinlerin çıkarları üzerinden şekilleniyor. Ülkemizdeki çocukların yarısından fazlası diğer pek çok sorunla birlikte bir de bunlarla baş ederek çocukluk geçirmeye çalışıyor.

Neden bir çocuk politikası?

Kapitalizm, insanlığı sistemle bütünleştirmek için, toplumun bütün damarlarına

**Neredeyse
hiçbir hak ihlalinde
süreç çocuk yararına
işletilmiyor, yüksek yararı
gözetilmiyor hatta
çocuk asli kusurlu ilan
ediliyor.**

nüfuz eder. Oralara yerleşir ve kendi varlığının devamı için ihtiyacı olan toplumu her an yeniden üretir. Bu döngüde çocuklara özel olarak yönelir. Çünkü onlar, hem daha “korumasız ve şekillendirilmeye uygun” hem de etkilenmeye açıktırlar. Bu sisteme patriyarkayı da eklediğimizde, çocukların dört bir yanının çevrelendiğini görürüz.

Eğitim sistemi, egemenlerin elindeki en büyük ideolojik aygıttır. Çocukları, on yıllarca, kendi öğretileri, yaşam biçimi, gereksindiği yetenek ve niteliklere göre donatır. Fikirlerini şekle sokup yaratıcılıklarını kendi kanallarında eritir. Bir çocuğun hangi okulda kimlerle okuyacağından ne giyeceğine, ne yiyeceğinden hangi sosyal aktiviteleri yapabileceğine kadar her şeyi biçimlendirir. Sistem, çocuk üzerindeki politikalarının çok yönlülüğü ve derinliği ile istediği gelecek nesli yaratmaya çalışır. Neslini, toplumsal olarak inşa eder.

İşte tam da bu, sistemin devamı odaklı, eleştirel, yaratıcı ve özgürleştirici olmayan, yetişkin bakışına sahip; biçimlendirici çocuk politikasının karşısında duracak bir çocuk politikasına ihtiyacımız var. Egemen ideoloji karşısındaki mücadelemizin önemli bir boyutu da çocuklar olmalıdır.

Ülkemizde çocuklar, yalnızca istismarları ya da değişen eğitim sistemleri gündeme geldiğinde; refleksif ve yüzeysel olarak konuşuluyor. Bu durum genellikle, çocuğu korumaya yönelik panik halinin etkilerini taşıyor ve kısa süre içerisinde yitip gidiyor.

Oysa bugün, “başka bir dünya mümkün” tahayyülünü zihinlerinde taşıyan ve bunun için mücadele eden tüm toplumsal yapıların çocukların yararına, bütüncül bir dönüşümün peşine düşmesi gerekiyor.

Bunu yaparken ama, çocuğu “gelecek günlerin” kalıplarına hapsederek değil; şimdinin öznesi olarak görmeliyiz. Çünkü çocuk, salt gelecekle ilgili değildir. Biz ona bir tek geleceği görürüz. Ama çocuk, şimdidedir. Onlar şimdinin bireyleri olmalı ve bugün de yarın da haklarına erişebilmelilerdir.

Bütünlüklü, hak temelli çocuk politikası (eğitim, sağlık, sanat, dil, edebiyat...) ihtiyacı, bugünün toplumsal mücadelesinde önemli bir açıktır. Ve inşasına şimdiden giriştiğimiz zaman, var olanı eleştirmekle kalmayıp yeniyi denediğimiz,

Çocuk politikasına dair düşünmeye, adımlar atmaya ihtiyacımız var. Çocuklara karşı sorumluluğumuz var. Sadece onlar için değil onlarla birlikte bir değişimin, yeni yaşamın yollarını arayıp bulabiliriz.

eskinin içinde nüvelerini yeşerttiğimiz ölçüde kendini var edecektir.

Bu politika, “daha acil sorunlar” nedeniyle geriye itilemez ya da “olsa güzel olur ama bu toplumda zor” yaklaşımının hâkimiyetine bırakılamaz. Zira çocuklar da bizimle birlikte eziliyor, yoksullaşıyor, ihmal ve istismara maruz bırakılıyor; savaşta ölüyor, yaralanıyor, mülteci olarak yollara düşüyor; işçileşiyorlar.

Çocuk politikasına dair düşünmeye, adımlar atmaya ihtiyacımız var. Çocuklara karşı sorumluluğumuz var. Sadece onlar için değil onlarla birlikte bir değişimin, yeni yaşamın yollarını arayıp bulabiliriz. Yüzümüzü çocuklara dönüp onları görür ve duyarsak, onlara ve potansiyellerine güvenmeyi de öğrenirsek, dünya şimdikinden kat kat renkli bir yere dönüşür.

Çünkü çocuklar tarihin etkisiz elemanları gibi görünüp gösterilseler de, onlar da, etkilendikleri kadar etkilemişlerdir, etkilemeye devam ediyorlar. İnatla var kalmaya, oyun oynamaya, yaratıcı fikirler sunmaya, yaşamı her yönünden zenginleştirmeye, eğlenmeye, yetişkinlere pek çok şeyi sorgulatmaya devam ediyorlar. İyi ki, neyse ki öyle.

Çocuk Hakları İnsan Haklarıdır!

Çocuk hakları, çocukların insan haklarıdır. Her çocuğun var oluşuyla değerli, biricik, kendini gerçekleştirme gücü olduğuna ve ona borçlu olunan muameleye işaret eden düşünceyi, 18 yaşına kadar herkes için özel bir statüyü ve bunu temel alan mücadele alanını tanımlar. Çocuklara karşı her türlü onur kırıcı ve kötü muamelenin ortadan kaldırılması için bir taleptir. Her çocuk için daha iyi bir dünya, eşitlik ve adalet talebinin yüksek sesle söylenmesidir. Bu talebin temel dayanağı ise insan hakları kavramıdır.

Çocuk hakları insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır, insan haklarının çocuklar için özel olarak gerektirdiklerine işaret eder. Dolayısıyla insan hakları kavramını ve barındırdığı alt kavramları ele almak önemlidir. Nitekim “bir kavramın içeriği bulanık olduğu halde, herkes bu kavramı bildiğini sanınca, kavram tehlikeli hale dönüşür”. İnsan hakları kavramının genellikle muktedirler tarafından tehlikeli ve tehdit içeren kavramlar arasında

Çocuk hakları insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır, insan haklarının çocuklar için özel olarak gerektirdiklerine işaret eder.

değerlendirildiği ve öncelikle bu algının dönüştürülmesine ihtiyaç olduğu da açıktır.

İnsan hakları kavramının temeli insan ve insanın değeri kavramlarından ayrı düşünülemez. Ki tüm bu kavramlar antik çağlardan bu yana felsefe, siyaset, hukuk vb. çeşitli alanlarda ele alınmaya devam ediliyor. Çünkü insan eyleyen bir varlık. Düşünür, hisseder, davranışa döker, eylem veya eylemsizliği seçer. Keşfeder, üretir, biriktirir, biriktirdikleri üzerine yeniden inşa eder. Yapabilir olma, gücü ve olanağı vardır. Bu, tabii ki insanın tür olarak üstün olduğuna, yapabilme gücü ve erkini şüursuzca kullanabileceği anlamına gelmez. Aksine zarar vermemeyi tercih etme ve bunu eyleme dökme gücüne, olanağına, sorumluluğuna işaret eder, bu da onu değerli kılar.

“Tüm insanların sadece insan oldukları için sahip oldukları” haklar bütününe işaret eden insan hakları düşüncesi, her bir insanın yaşamını eşit, özgür, adil ve insan onuruna yaraşır bir şekilde sürdürmesi gerektiğini öngörür. Irk, renk, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet ifadesi ve kimliği, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka her tür statüye karşı ayrımcılık yasağını tanımlar.

“İnsan hakları etkin ve edilgin anlamda etik ilkelerdir: insanların görmesi ve başka insanlara göstermesi gereken muameleyi dile getirirler. Aynı zamanda toplumsal düzenlemeye, hukuka ve siyasete etik talepler getirme girişimidirler. İnsanın değerini tanıma ve koruma istemleri olarak, yani insanları yalnızca insan oldukları için koruma istemleri olarak ortaya çıkarlar. Bu bağlamda insan haklarını koruma felsefi, etik ve siyasal sorunlara işaret eder. **Felsefi bir sorundur**, çünkü insan hakları kavramının açıklığa kavuşturulmasına – bu hakların getirdikleri konusunda daha sağlam sonuçlar çıkarmamızı sağlayabilecek bir açıklığa- şiddetle ihtiyaç vardır. **Etik bir sorundur**, çünkü günlük yaşamda bu haklara saygı gösteren ya da onları çiğneyen kişilerdir; kişilerdir olayları ya da kamu görevlisi olarak verdikleri kararlarla korunmalarına katkıda bulunan. Ayrıca **siyasal bir sorundur**; çünkü bütün yurttaşların insan olarak olanaklarını geliştirmeleri, “koru ve yoksunluktan uzak” yaşayabilmeleri için gerekli koşulları doğrudan doğruya veya dolaylı olarak sağlamak, her devletin görevidir” (Kuçuradi, 2011).

İnsanlık tarihi kölelikten ırkçılığa, zulüm ve işkenceden katliamlara kadar sayısız insan hakları ihlallerine sahne olmuşsa da insan haklarının küresel bir sese dönüşmesi 20. yüzyılın ortalarına denk gelir. Özellikle de 2. Dünya Savaşı sırasında Nazizm’in altı milyondan fazla kişiyi katletmesinin yarattığı dehşete ve insanlık suçlarına karşı oluşan tepki, insan hakları ihlallerinde “bir daha asla” ilkesinin belirleyici olmasının zemini güçlendirmiştir. Bu bağlamda barışın tesisine katkıda bulunmak ve insan hakları standartlarını uluslararası hukukta

tanımlamak için 1948'de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si dönüm noktalarından biridir.

İnsan hakları standartlarına dayanan uluslararası insan hakları hukuku devletlerin birbirlerine ve kendi sınırları içinde bulunan tüm hak sahiplerine (yurttaş olsun veya olmasın) yükümlülüklerini tanımlar. Buna göre devletlerin üç temel yükümlülüğü bulunur.

- İnsan haklarına saygı gösterme
- İnsan haklarını sağlama
- İnsan haklarını koruma ve yerine getirme

Açıktır ki bu yükümlülüklerin öncelikli muhatabı hak sahipleridir. Her insan hak sahibidir; hakları vardır, hakkını talep eder, yükümlülük sahiplerini sorumlu kılar ve diğer insanların haklarına saygı gösterme sorumluluğu vardır. Yükümlülük sahiplerinin ise hak sahiplerinin haklarına saygı gösterme, hakları sağlama, koruma ve yerine getirme sorumluluğu vardır. Dolayısıyla hak sahipleri ve yükümlülük sahipleri arasındaki ilişkinin insan haklarını temel alması yani hak temelli olması beklenir.

Kıssadan hisse **insan hakları ihlalleri fitrat, kader, kısmet, kaza, münferit, istisna veya doğal afet değildir.** Hakların korunmasını lütuf gibi sunmak, ihlallere olmuş bitmiş hayat devam ediyor veya beka sorunudur vb. demek de kabul edilebilir değildir.

Peki, çocuk hakları neden insan hakları alanında ayrıca tanımlanmıştır?

Çocuk haklarının insan hakları bünyesinde özel olarak tanımlanmasının nedeni insan haklarının çocuklar için özel gerektirdikleri olmasından kaynaklanır. Öyle ki halen yetişkinler tarafından kurgulanan dünya düzeni çocuğun insan haklarını görmezden geliyor, çocuk hakları ihlalleri sürüyor ve de artıyor.

Mevcut düzen çocuğu hak sahibi görmekten ziyade sistemin devamı için bir nesne olarak görüyor, araçsallaştırıyor, dikkate almıyor, oy hakkı vermiyor. Bununla birlikte çocukların gelişimlerinin özel bir evresinde olmaları, görüşlerinin nadiren dikkate alınması, hükümetlerin insan hakları konusundaki tutumunu belirleyen siyasal süreçte anlamlı bir rol oynayamamaları, kendi haklarını korumak için adli sistemden yararlanma konusunda önemli sorunlarla karşılaşmaları, haklarının ihlali durumunda hukuki yola başvuramamaları, haklarını koruyan örgütlere erişimlerinin sınırlı olması da hak ihlallerinin hem zeminini döşüyor hem de ihlallerinin artmasına neden oluyor.

Çocuğu nesneleştiren, tahakküm altına alan, değersizleştiren, “-mış gibi” yapan ezberlerin ve algının değışmesine; çocuğun potansiyeline inanan ve güçlenmesine destek olan yaklaşımın benimsenmesi ihtiyacı aciliyetini koruyor. Dolayısıyla çocuğun insan hakları, çocuğu yetişkinlerin özellikle de karar vericilerin hoyratlıklarından ve neden oldukları insan hakları ihlallerinden korumak için özel olarak tanımlanıyor.

Dolayısıyla
çocuğun insan
hakları, çocuğu
yetişkinlerin özellikle
de karar vericilerin
hoyratlıklarından ve neden
oldukları insan hakları
ihlallerinden korumak
için özel olarak
tanımlanıyor.

“İnsanlık çocuklara elindeki en iyisini vermekle yükümlüdür”

Çocukların insan haklarını korumaya yönelik çabaların ve karar vericilerin yükümlülüklerini tanımlayan toplumsal sözleşmelerin tarihsel süreç içerisinde parça parça biriktiğini görüyoruz. En kapsamlı ve halen temel belge olarak kabul edilen ise 1989 yılında yazılı hale getirilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS), bu sözleşmeye bağlı ek protokoller ve çocuk hakları komitesinin genel yorumlarıdır.

Sözleşme dünya çapında çok kısa sürede ve en çok taraf olunan uluslararası belge niteliği taşıyor. Bu, dünya ülkelerinin pek çok anlaşmazlığa, çatışmaya ve savaşa rağmen ortaklaştığı temel konunun çocuğun insan hakları olması bakımından da umut veriyor.

54 maddeden oluşan ÇHS'nin 4 temel ilkesi bulunuyor.

1) Ayrımcılık Gözetmeme İlkesi: Çocuğun insan hakları, istisnasız tüm çocuklar için geçerlidir. Sözleşmeye taraf olan devletler, hiçbir ayırım yapmadan yetki alanlarındaki tüm çocukların insan haklarını tanır ve taahhüt eder. Ayrımcılık yasağı sözleşmenin 2. maddesinde tanımlanır.

İnsan hakları literatüründe ayrımcılık yasağı, tüm insanların haklara ve özgürlüklere eşit biçimde sahip olmalarını, bu haklardan eşit olarak yararlanmaları hakkını tanımlar.

2) Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi: Çocuğun yüksek yararı ilkesi, çocuk odaklı bakış açısını destekler, çocuğun birbiriyle ilişkili hak ve ihtiyaçlarını gözetir. Çocuğun insan haklarının korunmasına yönelik kanunların, politikaların ve uygulamaların değerlendirilmesinde çocuğun yüksek yararının göz önünde tutulmasını, hizmet planlamalarında çocuğa öncelik verilmesini tanımlar.

ÇHS'nin 3. maddesi başta olmak üzere tüm maddeleri çocuğun yüksek yararını odak alır.

3) Çocuğun Yaşam ve Gelişme Hakkının Korunması İlkesi: Yaşam ve gelişme, her çocuğun temel hakkıdır. ÇHS'nin 6. maddesi: “Her çocuk yaşama hakkına sahiptir. Devlet çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür”, der.

4) Çocuğun Katılımı İlkesi: Çocuğun katılımı kavramı demokrasi ve insan hakları kültürünün tüm toplumlarda tam olarak benimsenmesini sağlamak amacıyla ilk kez ÇHS ile gündeme gelmiştir. Sözleşmenin 12, 13 ve 15. maddelerinde belirtilen çocuğun katılım hakkı “çocukların ve gençlerin kendilerini ilgilendiren konularda, kararlarda, etkinliklerde ve süreçlerde etkin bir şekilde yer almaları” anlamına gelmektedir. ÇHS'de çocuğun katılım hakkının özellikle tanımlandığı maddeler şöyledir:

Madde 12: “Her çocuk kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerini serbestçe ifade etme, görüşlerinin dikkate alınmasını isteme ve katılma hakkına sahiptir”

Madde 13: “Çocuk, isteklerini ve düşüncelerini seçtiği bir yolla özgürce açıklama hakkına sahiptir”.

Madde 15: “Çocuklar, başkalarıyla bir araya gelme, dernek kurma ve kurulu derneklere katılma hakkına sahiptir”.

“Kamu yaşamında yer almak” ve “kamu yaşamının bir parçası olmak” şeklinde tanımlanan katılım, çocukların karar süreçlerinde ve etkinliklerde yer alması, bu süreçlerde “etkili” olması, karar mekanizmalarına, uygulama ve değerlendirme süreçlerine “etkin” müdahalelerde bulunmasıdır. Katılım “çoğulculuk”, “insan hak ve özgürlükleri”, “hukukun üstünlüğü” ile birlikte demokrasinin temel prensipleri arasında yer alır. Çocuk ailede, okulda, sokakta, politikada yani aslında yaşamın her alanında demokrasinin ve insan haklarının temel prensiplerine göre yaşamını sürdürmezse, ileriki yaşantısında bu kavramlara göre yaşaması mümkün değildir.

ÇHS'nin ilke ve çerçevesi çocuğun insan haklarının korunmasında hak temelli yaklaşımın güçlendirilmesi, söz konusu yaklaşımın bütüncül ele alınması -başta çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda -ki çocukların yaşamlarını doğrudan veya dolaylı etkilemeyen konu yoktur- görüşlerini ifade etmelerine alan açmak ve bu görüşleri ciddiye almak yükümlülüğünü hatırlatır.

Peki, bütüncül ve hak temelli yaklaşım ile kastedilen nedir?

Bütüncül ve hak temelli yaklaşım; çocuğun insan haklarının ihlal edilmemesi, ihlal edildiğinde etkin, onarıcı ve iyileştirici bir müdahale yapılması ve benzer

bir ihlalin bir daha asla tekrarlanmaması için birbirini bütünleyen politika, yasa, örgütlenme ve uygulamalar oluşturulmasını amaçlayan yaklaşım olarak tanımlanabilir. Kamu idaresi için yol haritası, çocuk hakları hareketi için ise kontrol listesi olarak tanımlanabilecek bu yaklaşımın gereklilikleri birbiriyle yakından ilişkili ve çok boyutludur. Söz konusu gereklilikler genel olarak şunlardır:

- Her çocuğun insan haklarının güvence altına alınmasına öncelik vermek
- Çocuğun insan hakları ve korunması konusunda ortaklaşmak
- İhlallerin kök nedenlerine yönelik araştırma yapmak
- Hak temelli veri oluşturmak
- Çocuğun anlamlı ve etkin katılımını sağlamak
- Çocuklar için hak arama mekanizmaları oluşturmak ve çeşitlendirmek
- Liyakat üzerine kurulu sorumluluk zinciri kurmak
- Başta bütçe olmak üzere her tür kaynak aktarımına öncelik vermek
- Hesap verebilirlik ve şeffaflık sağlamak
- Kısa- orta ve uzun vadeli koruyucu- önleyici planlama ve uygulamalar yapmak (Çocukla ilgili tüm alanlara dair ihlal olmasın, olduğunda ve bir daha asla olmamasına dair planlama ve uygulamalar)
- Hak temelli izleme, değerlendirme ve raporlama süreçleri yapılandırmak
- Bağımsız izleme mekanizmalarına açık olmak
- Her bir çocuk hakkı ihlali ile ilgili cezasızlık kültürü ile mücadele etmek

Son söz yerine bu yazıyla çocukların insan haklarına dair temel çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. Özeti ise şudur:

- “Çocuklar insandır” , her bir çocuk hak sahibidir.
- Çocuğun insan hakları evrenseldir, bölünemez ve devredilemez.
- Devletin her çocuğun insan haklarına saygı gösterme, sağlama ve koruma yükümlülüğü vardır.
- Çocuğun insan hakları ancak hak sahiplerinin güçlenmesiyle gerçekleşir.
- Çocuğun insan hakları yetişkinlerin insan haklarından daha değersiz veya lütuf değildir.

Çocuk Haklarına Çekince Olmaz

Çocukların sahip olduğu evrensel hakları tanımlayan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme 33 yaşında ve tabii ki bir çocuk politikası dergisinde sözleşmeden söz etmemek olmaz. Çocuk Haklarına dair Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 196 devletin imzasıyla kabul edilmişti ve hâlâ en çok devlet tarafından kabul edilen insan hakları belgesi olma özelliğini koruyor.

Türkiye sözleşmeyi 1990 yılında imzaladı, 1994'te onayladı ve 1995 yılında Resmi Gazete'de yayımlayarak taahhüdünü deklare etti. Sözleşmeyi imzalarken de 17, 29 ve 30. maddelerine çekince koydu ve 27 yıldır çekinceleri kaldırmadı.

Şunu söyleyerek başlayalım: Uluslararası hukukta çekince; taraf olunan sözleşmede belirli maddelerin uygulanabilmesi için iç hukukta ve uygulamada uygun koşulların henüz olmadığı anlamına gelir ve çekince

Çocuk hakları insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır, insan haklarının çocuklar için özel olarak gerektirdiklerine işaret eder.

koyan devlete, koşullarını uygun hale getirmesi için yükümlülük getirir. Yani Türkiye çekince koyduğu maddelerden bütünüyle muaf değil, koşullarını hazırlamak için gerekenleri yapmakla yükümlü.

Her fırsatta söz ettiğimiz, kaldırılmasını talep ettiğimiz çekinceli maddeler nedir ne değildir bi bakalım.

Türkiye'nin çekince koyduğu 17, 29 ve 30. maddeler; devletlere çocukların anadili hakkının yanı sıra kültürel, etnik, dini çeşitliliklerini tanıma ve gerçekleştirilmesini sağlama yükümlülüğü getiriyor.

Anadilinde eğitim

Anadilinde eğitim konusunda 2012 yılından bu yana yapılan tek düzenleme “Yaşayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Dersi” ve bununla ilgili ataması yapılan çok az sayıda öğretmenle sınırlı kaldı. 2012 Eylül ayından itibaren 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda seçmeli Kürtçe dersi konmasına rağmen, dersin öğretmen-materyal tedariği yapılmaması ve okul idarecilerinin engellemeleri nedeniyle fiilen kaldırıldı. Yani göstermelik bir adım atılmış olsa da pratikte uygulanamaz hale getirildi. Seçmeli ders olarak Kürtçe seçen çocuklar hedef haline getirildi, okul idaresinin baskıcı yaklaşımlarına maruz bırakıldı.

Anadili eğitiminin önündeki yasal engel olan Anayasa'nın 42. Maddesi hâlâ kaldırılmadı.

“Anayasa Madde 42: Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.”

İngilizcenin yaygın bir biçimde eğitim dili olarak kullanıldığı çok sayıda okul varken, bu maddenin ülkenin asli unsurlarının anadilini yasaklıyor olmasının politik bir tutum olduğu anlaşılıyor elbette.

Türkiye’de okul çağına gelen çok sayıda Kürt çocuk, zihinsel engelli olduğu gerekçesiyle rehabilitasyon merkezlerine gönderildi ve engelli raporu verilerek tedavi altına alındı. Oysa çocukların tek sorunu Türkçe bilmemeleriydi. Çocuklar, haklarını korumakla yükümlü olan devlet tarafından, anadillerini konuştukları için cezalandırılarak hak ihlaline maruz bırakılmış oldu.

Türkiye’de konuşulan birçok dil, UNESCO’nun Dünya Tehlike Altındaki Diller Atlası’nda yer alıyor. Romanes, Domari, Lazca bu dillerden bazıları. Ve her bir dille birlikte koca bir kültür de yok oluyor.

Dünyada çok sayıda ülke, eğitimde anadili uygulamasını yerleştirmiş durumda. İsveç, İsrail, Almanya, İsviçre, Fransa, Belçika, Güney Afrika, Bolivya, Çin, Hindistan, Hollanda, ABD, Kanada ve İspanya farklı biçimlerde çok dilli ya da çift dilli eğitim uygulamalarını sorunsuz biçimde sürdürüyor.

Zorunlu din dersleri

Anadilinin eğitim dili olarak kabul edilmemesinin yanı sıra, zorunlu din dersleri de çocuk haklarını ihlal eden bir uygulama.

Din dersleri, 1982 Anayasasıyla zorunlu hale getirildi ve Müslüman Sünni öğretilerine dayanan zorunlu din dersleri, inanç özgürlüğüne tamamen aykırı olarak uygulanmaya devam ediyor.

90'lardan bu yana Aleviler zorunlu din derslerine karşı, Türkiye'de iç hukuk yollarından sonuç alamayarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruyor.

AİHM'e taşınan ilk dava 2004 yılında kızının zorunlu din dersinden muaf tutulması için Alevi bir yurttaş tarafından açıldı. 2007 yılında sonuçlanan AİHM kararında, *"Din dersinin nesnel, çoğulcu ve eleştirel olmadığı, farklı dinler ya da inanışlara ilişkin yeterli bilgi içermediği ve bu nedenle zorunlu tutulamayacağı"* belirtiliyordu.

2005 yılında 1905 kişi adına açılan bir davada yine iç hukuk yolları tüketilerek 2010 yılında AİHM'e taşındı. 2014 yılında verdiği kararla AİHM Türkiye'yi bir kez daha haksız bularak, yine din dersinin zorunlu tutulamayacağına hükmetti.

Bütün bu kararların ardından Türkiye, zorunlu din derslerini kaldırmak yerine, içeriğine Sünnilik dışındaki inançlara dair de bilgiler ekleyerek sürdürdü. Tabii ki Sünni bakış açısına göre eklenen bilgiler, diğer inanç mensupları tarafından eleştirildi.

Geçtiğimiz 8 Nisan'da bir gelişme oldu. Alevi bir yurttaşın çocuğunun zorunlu din dersinden muaf tutulması için 2009 yılında açtığı dava, ilk kez Anayasa Mahkemesi'nde olumlu sonuçlandı. Ve Anayasa Mahkemesi, *"Anayasanın 24'üncü maddesinin 4'üncü fıkrasında güvence altına alınan ebeveynlerin eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama hakkının ihlal edildiği"*ne hükmetti. Bu karar, iç hukukta kazanılan ilk dava olması açısından oldukça önemliydi.

AİHM kararlarının Türkiye açısından bağlayıcılığı var çünkü Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olduğu için Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Mahkemesi'nin yetkisini kabul ediyor, kararlara uymayı taahhüt ediyor. Anayasa Mahkemesi kararlarının ise zaten iç hukuktan dolayı uygulanma zorunluluğu var. Ancak uzun zamandır iktidarın uygulamalarında hukuktan söz edemiyoruz.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme dört temel ilkeye dayanıyor: Ayrım gözetmeme, çocuğun yüksek yararını, yaşama ve gelişme hakkı, katılım hakkı. Anadilinin eğitim dili olarak kullanılmaması ve zorunlu din dersleri, dört temel ilkeyi de ihlal ediyor. Bir dilin/inancın dayatılması ayrımcılıktır, çocuğun yararını değil devletin politikalarını gözetir, kendi kültüründe yaşama ve gelişme hakkını engeller ve asimile edildiği bir ortamda katılımcı da olamaz.

Genellikle kültürel çeşitlilikten bahsedilirken “zenginliğimiz” gibi bir yaklaşım da dillendirilir. Oysa her dil ya da inanç/inançsızlık, kendisine mensup insanlar için yaşamsal bir gerekliliktir. Başkalarının haklarını kendi hayatımızın renkleri olarak tanımlamak da bir çeşit üstenci anlayışın yansıması değil mi?

Kimsenin dili, inancı ya da inançsızlığı kimse için tehdit olmadığı gibi, hiçbir dil ya da din ayrıcalık değildir. Çocuk hakları devletler tarafından bahşedilmiş lütuf değil, insan haklarının çocuklar için özel gerektirdikleridir. Çocuk hakları bir bütündür ve bazı maddelere çekince koymak da çocuk hakları ihlâlidir. Devletin çocuklara karşı yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamanın en önemli yolu, her fırsatta dillendirmek, sahip çıkmak ve çocuk hakları hareketini yükseltmekten geçiyor.

Ve tabii ki çocuk haklarının ihlal edilmediği, çocukların alanını yetişkinlerin kaplamadığı, eşit birer yurttaş olarak katılımcı oldukları, çok dilli, çok renkli bir dünya mümkün. Mümkün kılmak için yolumuz var. O yolu çocuklarla yan yana yürüyelim.

“Çocuk Düşmanlığı”na Karşı Birlikte Özgürleşmek

Çocuk hakları denildiğinde aslında biz çocuklar denen grubun, belki de -ki çocukların sınıf olma meselesi tartışmalı bir konu- sahip olduğu hak ve özgürlüklerden söz ediyoruz. Ve elbette çocuklar derken homojen bir gruptan söz edemiyoruz. “Zengin çocuk”, “yoksul çocuk”, “kız çocuk”, “oğlan çocuk”, “hasta çocuk”, “işçi çocuk” gibi pek çok çeşitlilik içeren bu “çocuk/lar sınıfı ya da grubu” içerdiği çeşitlilikten bağımsız sadece “çocuk olma statüsü” sebebiyle yetişkinlerden farklı muamelelere maruz kalma konusunda ortaklaşırlar.

Bob Franklin’in dediği gibi çocuklar “çocuk olma statüleri” sebebiyle “politik, ekonomik, yasal, eğitsel ve günlük yaşamla ilgili pek çok kısıtlamaya maruz kalırlar”. Aslında tüm bu kısıtlamaları Hannah Arendt’in özellikle mültecilere yönelik muameleleri dolayısıyla devletlerin iki yüzlü tavrını deşifre ettiği ve yurttaşlık kavramını genişlettiği “haklara sahip olma hakkı” üzerinden ele almak çocukların da maruz

Çocuk hakları insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır, insan haklarının çocuklar için özel olarak gerektirdiklerine işaret eder.

kaldığı iki yüzlülüğün deşifresine yardımcı olacaktır. Ama şimdi Bob Franklin'e dönelim...

Bob Franklin'in sözünü ettiği, çocukların maruz kaldığı kısıtlamaların yetişkinler için temel hak ve özgürlük olarak tanımlanırken çocuklar için sınırlandırılması ve hatta yok edilmesi meşrulaşmış hak ve özgürlükler olduğunu görebiliriz.

Franklin'in sözünü ettiği çocukların haklarla ilgili gayet meşrulaşmış kısıtlılıklardan bazıları şöyle: Örneğin politik haklar. Çocuklar oy verme hakkından mahrum edilmişlerdir. Siyaset yapamazlar. Politik eylemlere katılamazlar. Çocuklar ve politika birlikte düşünülemez. Çocuklar zaten yaşamı değiştirme, dönüştürme araçlarını ustalıklı kullanamaz. Onların politika ile tek bağı söz konusu politikalarından etkilenmeleridir. Ekonomik haklara baktığınızda da dezavantajlıdırlar. Mali güçleri yoktur. Varsa bile çok sınırlıdır. Mülk sahibi olamazlar. Yasal olarak işgücü piyasasından dışlanmışlardır. Nakit rezervlere erişme ve bunları denetleme olanaklarından yoksundurlar. Çocuklar ayrıca ebeveynlerinin mülkü olarak görülürler. On sekiz yaşında kadar epey para harcanması gereken pahalı birer yatırımdırlar. Bu yüzden de bir yanı sıra ebeveynlerine ve hatta devlete borçludurlar. Zaten benzer şekilde devlete de ait olarak görülürler. Çocuklar devletin devamlılığını sağlayacak varlıklardır. Türkiye açısından örneklediğimizde; çocuklar ya "ideal Türk" nesli ya da "kindar dindar" bir nesil oluşturacaklardır. Çocuklar okulda da öğretmenlerin keyfi otoritesine maruz kalırlar. Fiziksel ya da fiziksel olmayan cezalar alabilirler. Eğitim alanı içinde birtakım gizli dosyaların konusudurlar. Ve çocuklar bu kurumlara devam etmek zorundadırlar. Benzer durum tüm kapalı kurumlar için de geçerlidir. Çocuklar hapishanelerde, bakım evlerinde, yurtlarda birtakım kişilerin otoritesi altında; disipline edilmek, cezalandırılmak, barınmak, bakılmak, büyümek durumundadırlar. Çocuklar evde ise "disiplin" ya da "gelişim" ya da "eğitim" adı altında sürekli bakımverenlerin gözetimi altındadırlar.

Üstelik bütün bunların sebepleri ve gerekçeleri vardır. Sebeplerinden biri çocukların hep gelecekle ilgili olduğunu düşünen algıdır. Bu algıya göre; çocuklar yetişkinlerden farklı olarak "bugünleri" elinden alınmış varlıklardır. Çocukluk bir an evvel aşılması gereken ve bir başarı olarak yetişkinliğe ulaşılması hedeflenen bir süreçtir. İyi bir yurttaş, iyi bir evlat, iyi bir çalışan olmak için bu sürecin bir an evvel geçmesi gerekmektedir. Bu süreci geçirmek bir nevi "statü atlamak" gibidir. Böyle olunca da gelecekte "iyi bir yurttaş", "iyi bir evlat", "iyi bir çalışan" olması için şu anda sahip oldukları hak ve özgürlükleri kısıtlanabilir. Bu olukça meşrudur!

Ancak bu durum çocukların bugünlerini ellerinden alırken onların hem gerçek ihtiyaçlarını hem de potansiyellerini görünmez kılar.

Peki çocukların kısıtlanmayan en azından "sahip olma hakları kabul edilen

hakları” var mı? Elbette var. Ancak bunu iyi anlatabilmek için dünyada ve Türkiye’de halihazırdaki ekonomik politik düzende, yerleşik çocuk algısından söz etmek gerekiyor.

Çocuklar genel olarak; toplumun edilgen, pasif, zayıf, güçsüz, sürekli korunmaya muhtaç, bugünde değil gelecekte değerli varlıklar olarak algılanıyor. Bu algı yetişkinlerin, sermayenin ve devletin çocuklar üzerlerinde çeşitli şekillerde ve boyutlarda fayda sağlayabilmesine, onların üzerinde tahakküm kurabilmesinin önünü açıyor.

Türkiye’ye özgü algıya baktığımızda ise bu algıya ek olarak daha fazla “riyakar” bir durum göze çarpıyor. Çocuk bir yandan “en masum”, “en temiz”, “en saf”, “güçsüz ve korunmaya muhtaç” olarak değerlendirilirken, hatta biraz da dini değerlerle onlara “melaikelik” bile atfedilirken öte yandan devlet için “en tehlikeli!” varlık yani “terörist!” olarak da görülebiliyor. Bu yüzden öldürülebiliyor, yıllarca kapatılabiliyor.

İşte Türkiye’de çocukların “sahip olma hakları kabul edilen haklarının” temini de işte bu iki uç algı arasında gidip geliyor. Devlet de, sermaye de, yetişkinler de bu algıyı nerden kuracaklarını daima “kendi çıkarlarına” göre belirliyor. Zaman zaman kasti, zaman zaman da farkında olmadan... Bu durumun çocuklar için sonucu ise geniş bir yelpazede hak ihlalleri oluyor.

Çocukların çalıştırılması, çalışırken eziyete, şiddete maruz kalması, iş cinayetlerinde yaşamını kaybetmesi, cinsel şiddet, özgürlüklerinin elinden alınması, kapatılması, eğitime ve sağlık hakkına tüm boyutlarıyla erişememesi, ihmal edilmesi, sömürülmesi, seslerinin duyulmaması, görünmez kılınması gibi... Bunları sıralarken insanın aklına her biriyle ilgili pek çok örnek geliyor. Ve bu ihlallere baktığımızda aslında hiçbirinin münferit olaylar olmadığı görülüyor.

• • •

Geçtiğimiz aylarda bir kitap yayımlandı. Çocuk Düşmanlığı adlı bu kitap Elisabeth Young-Bruehl tarafından kaleme alınmış, Aksu Bora tarafından da Türkçeleştirilmiş.

Kitapta Bruehl münferit olmayan, sistematik olarak gerçekleşen bu ihlallerin aslında çocuklara karşı önyargılarla ilgili olduğunu söylüyor ve bu önyargıların çocuklara yönelik kötü muamelenin olmazsa olmaz koşulu olduğunu vurguluyor.

Bu önyargının “onların birer mülk oldukları ve yetişkinler tarafından denetlenebilecekleri (hatta denetlenmeleri gerektiği), köleleştirilebilecekleri ve yetişkin ihtiyaçlarını karşılamak üzere gözden uzaklaştırılabilecekleri inancına” dayalı olduğunu da ekliyor.

Çocuklara karşı var olan ancak adı konmamış bu önyargının ırkçılık, cinsiyetçilik ve diğer ayrımcılık tanımlamaları gibi tanımlanması gerektiğini ve bu önyargılarla mutlaka yüzleşilmesi gerektiğini anlatıyor.

Kitabın çevirisini yapan Aksu Bora bu önyargıları “çocuk düşmanlığı” kavramıyla anlatmayı özellikle tercih etmiş. Çünkü Türkiye'deki çocukların yaşadıklarının apaçık düşmanlık olduğunu söylüyor ve örnekliyor:

Yetiştirme yurtları ya da cemaat evlerinde yaşananlar, Aladağ'daki kız yurdunda yangın ve sonrasında ortaya çıkan kilitli yangın kapısı, o kapının dibinde ölen çocuklar. Çocuk yaşta hamile kalan kızlar ve bunların hiç konuşulmaması. Çocuk pornografisinin yaygınlığına rağmen bu konunun da örtülmesi, yok sayılması. Ev içi şiddet, istismar ve ihmal...

Aksu Bora'nın verdiği bu örnekler gerçekten de münferit değil, sistematik. Sadece son aylarda çıkan haberlere baktığımızda bile bu ne - yazık ki - kolaylıkla anlaşılıyor: İşyerinde yanlış vıda getirdiği için duvara asılan çocuk. Süleymancılar olduğu söylenen yurttaki şiddete maruz kalan oğlan çocukları. Newroz'da gözaltına alınan beş yaşındaki iki çocuk, ayrıca Newroz'a katılmak isteyen onlarca çocuk hakkında başlatılan adli işlemler. İsmailağa cemaatinde bir kız çocuğunun 6 yaşında imam nikahı ile evlendirilmesi ve yıllarca her gün cinsel şiddete maruz kalması. Saat 22.00'de narenciye paketleme fabrikasında çalışan 14 yaşındaki Dicle Nur Selçuk'u iş cinayeti sebebiyle yaşamını kaybetmesi. Osmangazi'deki bir ortaokulun müdürünün öğretmenlere gönderdiği "Erkeklerin erkeklerle kızların kızlarla oturtulması konusunda hassas davranmanızı rica ediyorum" mesajı. FİSA Çocuk Hakları Merkezi'ne göre sadece Ekim ayında en az 75 çocuğun önlenebilir sebeplerle yaşamını kaybetmesi. Çocuklara yıllarca hizmet veren Tarlabası Toplum Merkezi hakkında açılan kapatma davası.

Biraz daha geniş bir zamana hızla göz atıldığında ise etkisiz hale getirilen çocuklar Fatma Eraslan'ı, Diyarînde öldürülen 15 yaşındaki Muhammed ve Orhan'ı; katilleri bir şekilde bulunmayan Rabia Naz'ı; üzerine lavabo düşerek yaşamını kaybeden 6 yaşındaki Efe'yi suçlu bulan bilir kişiyi; kaçak işyerinde çalıştırılan ve daha fazla kar elde etmek için patronu tarafından sensörü bozulan makineye kafası sıkışarak yaşamını kaybeden 13 yaşındaki Ahmet Yıldız'ı; Diyarbakır Barosu'nun hazırladığı rapora göre sadece son 11 yılda mayın ve savaş atığı patlamaları ile zırhlı araç çarpması sonucu 67 çocuğu; zorbalığa maruz kaldığı için intihar eden 9 yaşındaki Suriyeli çocuk Vail El Suud'u; 16 yaşında erkek şiddeti sebebiyle öldürülen Sıla'nın bu erkekle internetten tanışmasının tartışılmasını; tüm dünyada iklim aktiviziminin önemli öznelerinden biri olan, BM'de devletlerin karşısına çıkıp cüretlerini sorgulama cesaretine sahip Greta'yla dalga geçen yetişkinleri görebiliriz.

Yazıyı biraz uzatmak istesek bu olayların çok benzerlerini sadece isimlerin ve yerlerin değiştiğini kanıtlayacak şekilde, nice çocuğun maruz kaldığı kötü muameleye, şiddete, sömürüye pek çok ihlale tanık olabiliriz. Dolayısıyla gerçekten sistematik bir “çocuk düşmanlığı”yla karşı karşıyayız.

Peki bu düşmanlığın ortadan kaldırılması için ne yapacağız?

Öncelikle çocuklara karşı kendi önyargımızla yüzleşmek zorundayız. Onları her şekilde “haklara ve özgürlüklere sahip olma hakkına sahip varlıklar” görüyor muyuz?

Peki ya toplum, devlet? Bu şekilde görmemek aslında kimin işine yarıyor? Şirketlerin yani sermayenin mi? Ya da tahakkümcü, otoriter faşist iktidarların?

Bu yüzden de çocukların hak ve özgürlük sahibi özneler olduklarıyla ilgili tetikte olmak zorundayız. Çocuklarla ilgili karşılaştığımız olayları anlamaya çalışırken dikkat etmek durumundayız. Halihazırdaki düşmanlığı yeniden üretmemeliyiz.

Ve tabii bu düşmanlığın ortadan kalkmasını çeşitli yollarla talep etmek ve bu talebi örgütlemek zorundayız.

Bu örgütlenmeyi de çocuklarla birlikte yapmak durumundayız. Hem onlarla birlikte yapmak hem de onların örgütlenmelerine olanak sağlayacak her türlü iklimi oluşturmak zorundayız. Yani aslında çocukların özgürleşmesini sağlamak durumundayız.

Sanırım bu sadece çocukların değil aslında hepimizin özgürleşmesi anlamına gelecek.

Moskova Çocuk Hakları Bildirgesi

Ön not: Ekim Devrimi'nin üzerinden henüz 3 ay bile geçmeden, Şubat 1918'de Moskova'da toplanan Proletkült Konferansı'nda yayımlanan ve üzerinden yıllar geçmesine rağmen henüz yeterince bilinip tartışılmayan bu bildirgenin çocuk hakları hareketine, Ekim Devrimi'nin ışığında ilerleyen herkese katkı sunacağına inanıyoruz.

1. Doğan her çocuğun ebeveynlerinin sosyal durumundan bağımsız olarak var olma hakkı vardır. Diğer bir deyişle, organizmasının hayati tehditlere karşı koyabilecek şekilde korunması ve gelişimi için gerekli olanlar ve sağlık bakımı dâhil çocuğun belirli yaşam koşulları garanti edilmelidir.
2. Çocuğun sağlığını güvenceye alacak yaşam koşullarını temin etmek, ebeveynlerin, bir bütün olarak toplumun ve devletin sorumluluğundadır. Bu grupların her birinin çocuklara bu koşulları sağlamadaki rolleri ve birbirleriyle ilişkileri ilgili yasal hükümlerle düzenlenir.
3. Yaşı ne olursa olsun her çocuk ayrı bir kişiliğe sahiptir ve hiçbir koşulda ebeveynlerinin, toplumun veya devletin malı gibi görülemez veya bu şekilde bir muamele göremez.

4. Her çocuğun kendisine en yakın eğitimciyi seçme ve kötü eğitimciler olmaları durumunda anne ve babasından ayrılma ve onları terk etme hakkı vardır. Çocuğun her yaşta anne ve babasını terk etme hakkı vardır, bunun yanı sıra devlet ve toplum, yaşam koşullarında bu tarz bir değişikliğin çocuğun maddi durumunu olumsuz etkilememesini sağlamalıdır.

5. Her çocuğun kendi bireyselliğine göre eğitim ve yetiştirilme hakkı vardır. Bu hakkın gerçekleşmesi, her yaşta, doğasının ve karakterinin tüm yönleriyle uyumlu bir gelişme için en uygun koşulları bulabileceği, ilgili eğitim ve yetiştirme kurumlarının tahsis edilmesiyle güvence altına alınmalıdır.

6: Hiçbir çocuk bir eğitim kurumuna gitmeye şiddetle zorlanamaz. Yetiştirme ve eğitimin tüm aşamaları, çocuğun özgürce karar verebileceği bir konudur. Her çocuk, kendi benliğine aykırı bir yetiştirme veya eğitimi reddetme hakkına sahiptir.

7. Her çocuk, güçlü yönleri ve becerileri izin verdiği sürece, mümkün olan en erken yaşta gerekli kamu işlerine katılmalıdır. Ancak bu çalışma, çocuğun ruh sağlığına zarar veremez, entelektüel gelişimine engel teşkil edemez, aksine tüm yetiştirme ve eğitim sistemiyle bütünleştirilmelidir. Gerekli kamusal üretken işlere katılım, çocuğun kendini parazit gibi hissetmemesi, paydaş ve yaşamın kurucusu olması için en önemli haklarından birini kullanmasını ve çocuğun, yaşamının sadece gelecekte değil şimdide de toplumsal bir değeri olduğunu anlamasını sağlar.

8. Çocuk, hak ve hürriyetlerde, yetişkin, reşit kişiyle her yaşta eşittir. Bazı hakları kullanamıyorsa bunun nedeni sadece gerekli fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin olmaması olabilir. Bunlar eksik değilse, yaş bu hakların kullanılmasına engel olmamalıdır.

9. Özgürlük, çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini engellemeyen ve diğer insanlara zarar vermeyen her şeyi yapabilme yeteneğidir. Buna göre, her çocuk doğal haklarından yararlanabilir ve normal fiziksel ve zihinsel gelişiminin koyduğu yasalar veya bu hakların toplumun diğer üyelerince kullanılmasını tehlikeye atan durumlar dışında hiçbir kuvvet tarafından engellenemez.

10. Çocuklara birbirleriyle veya çevrelerindeki yetişkinlerle etkileşimlerinde topluma zarar verebilecek eylemleri yasaklayan kurallar konabilir. Bu kurallarla . yasaklanmayan şeylerin gerçekleştirilmesine herhangi bir engel konulamaz. Hiçbir çocuk bu kurallarda öngörülmeyen bir şeyi yapmaya zorlanamaz.

11. Tüm çocuklara, yaşamlarını ve kapasitelerini düzenleyen kuralların derlenmesine katılma hakkı verilmelidir.

12. Hiç kimse -ne ebeveynler, ne toplum ne de devlet- çocuğu belirli bir dini

öğrenmeye veya onun ritüellerini yerine getirmeye zorlayamaz: din eğitimi tamamen özgür olmalıdır.

13. Hiçbir çocuk inancından dolayı sınırlandırılmaz. Ancak, inancın dışavurumu, toplumun diğer üyelerinin - yetişkinlerin ve çocukların aynı haklarına zarar veremez.

14. Yetişkinlerle aynı derecede haklara sahip olarak, her çocuk görüşünü yazılı veya sözlü özgürce ifade edebilir. Bu özgürlük, yalnızca toplumun ve toplumu oluşturan kişiliklerin refahı için dikte edilen ve çocuğun zihinsel yeteneklerine göre oluşturulan ve kanunla ayrıntılı olarak düzenlenmesi zorunlu kurullarla sınırlandırılabilir.

15. Her çocuk, diğer çocuklar ve yetişkinlerle örgüt, dernek ve benzeri sosyal bağlantılar kurma hakkına sahiptir ve bu hakka yetişkinlerle aynı ölçüde sahiptir. Çocuğun yüksek yararı ve normal fiziksel ve zihinsel gelişimi tarafından belirlenen sınırlamalar, yasalarla sıkı bir şekilde düzenlenmelidir.

16. Hiçbir çocuk hapsedilemez veya cezalandırılmaz. Çocuğun suçları ve kusurlarına karşı, uygun eğitim kurumlarıyla, açıklama ve iyileştirme yoluyla mücadele edilmelidir, ceza veya diğer baskıcı nitelikteki önlemler yoluyla değil.

17. Devlet ve toplum, bütün imkânlarıyla, çocuğun yukarıda yazılı haklarının hiçbir şekilde sınırlandırılmamasını sağlamalıdır. Bu haklara yönelik herhangi bir saldırı girişimine karşı koymalı ve genç kuşağa karşı görevini yerine getirmeyen herkesi görevini yapmaya zorlamalı.

*Bu metin İngilizceden Türkçeye **Ekin Barış Şah** tarafından çevrilmiştir.*

Sermayenin Ucuz Emekgücü Kaynağı: Çocuk İşçiler

Çocuk işçilerin varlığı, gelinen boyutlara rağmen pek fazla konuşulmayan, istatistiklerde hesaba katılmayan hatta istatistikleri sadece beş-on yılda bir açıklanan gerçeklik.

Oysa çocuk işçiliği, günümüzün en önemli sorun alanlarından biri. Bununla mücadele etmek, bitmesini sağlamak ise ancak onu açığa çıkaran yapısal sebepleri gördüğümüzde mümkün olabilir.

Bu gerçeklik yeni değil

Çocukların çalışması kapitalizmle başlamadı elbette,

Marx Kapital'de, elleri ve bedenleri küçük olduğu için kibrit yapımı ve baca temizliğinde çalıştırılan çocuklardan bahseder. Çocuk emek gücünün sömürüsü, bu yolla birikimin sağlanması, kapitalist üretim sisteminin en başından beri var. Çocuk işçiliği, kapitalist sistem ve onun üretim ilişkilerinin en temel dinamiklerinden biri.

ama kapitalist sistemle birlikte zor koşullarda, uzun saatler boyunca, düşük ücretle ve güvencesiz çalıştırılan “çocuk işçiler ordusu” oluştu. Zira çocuk emek gücünün sermaye için maliyeti çok daha düşük. Çocuklara hükmetmek ise daha kolay. Burada, eğitim politikalarının da çocuk emek gücü sömürsünün döngüsünü besleyen unsurlardan biri olduğunu unutmamak gerekiyor. Çocuklar işçileştikçe yoksulluk da nesiller boyu sürüyor. Bu sistemin içinde çocuklar, bitmek bilmeyen bir işçiliğin çarkına çok erken yaşlarda çekiliyorlar.

Kapitalizmin küreselleşmesi ile birlikte dünyanın her yerine yayılan çocuk işçiliği, bugün sistemin içerisinde olduğu yapısal kriz ortamında daha da vahşi bir hal almaya başladı.

Pandemi ile birleşen kapitalizmin krizi, sermayedarları, önceki dönemlerden daha da fazla biçimde ucuz emeğe yönlendiriyor. Zaten tam da bu yolla, yoksulların sayısı çığ gibi büyürken dünyadaki servet zenginlerinin de sayısı katlanıyor. Böyle dönemler, -tıpkı savaşlar, afetler, salgınlarda olduğu gibi- çocuk işçilerin artmasına yol açıyor. Hem, yetişkinin yapacağı aynı işi, daha ucuza ve güvence gerektirmeyen şekilde yapacak olan “uysal” çocuk işçileri hangi patron tercih etmez ki?

Dünyada 63 milyonu kız, 97 milyonu oğlan çocuğu olmak üzere toplam 160 milyon çocuk, yani her 10 çocuktan biri, halihazırda çocuk işçi olarak çalışıyor. Sayıları 79 milyonu bulan bu çocukların, neredeyse yarısı, ise sağlıklarını ve gelişimlerini etkileyen tehlikeli işlerde çalışmaktalar. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNICEF’in hazırladığı rapor da bunu doğruluyor.

“Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNICEF’in 10 Haziran 2021 tarihinde yayınladığı rapora göre, çocuk işçi olarak çalışan çocukların sayısı son dört yılda 8,4 milyon artarak dünya genelinde 160 milyona yükseldi; COVID-19 salgınının etkileri nedeniyle 9 milyon çocuk daha risk altında. Raporla, şu anda dünyadaki çocuk işçi sayısının yarısından fazlasını oluşturan 5 ila 11 yaşlarındaki çocuk işçilerin sayısında önemli artış olduğuna dikkat çekiliyor. Çocukların sağlığına, güvenliğine veya ahlakına zarar verebilecek işler olarak tanımlanan tehlikeli işlerde çalışan 5 ila 17 yaşlarındaki çocukların sayısı ise 2016 yılından bu yana 6,5 milyon artarak 79 milyona yükseldi.”

Çocuk işçiliğinin bölgelere göre dağılımına bakıldığında; Afrika çocuk işçiliğinde, hem yüzdesel hem de mutlak sayı olarak, 92 milyon çocuk ve her beş çocuktan biri olmak üzere, en yüksek rakamlara sahip. İkinci sırada Asya-Pasifik bölgesi geliyor: 49 milyon çocuk ve tüm çocukların %5.6’sı. Çocuk işçi nüfusunun kalanı da diğer bölgeler arasında dağılıyor: Amerika Kıtaları 8.3 milyon, Avrupa ve Orta Asya 8.3 milyon ve Arap Ülkeleri 2.4 milyon. Çocuk işçiliğinin sektörlere göre dağılımında ise, tarım açık arayla en büyük paya sahip; dünyadaki çocuk işçilerin %70’i ve mutlak sayı olarak 112 milyon. Hizmet

sektöründe 31.4 milyon, sanayide ise 16.5 milyon çocuk çalışıyor. 5 ila 11 yaş arasındaki çocuklar, çocuk işçilerin en büyük kısmını, aynı zamanda tehlikeli işlerde çalışanların da büyük kısmını oluşturuyor. Çocuk işçilerin %48'i 5-11 yaş grubunda, %28'i 12-14 yaş grubunda ve %25'i de 15-17 yaş grubunda bulunuyor.

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) raporuna göre kötü koşullar altında yaygın olarak çocuk emek gücü kullanılan en büyük sektör kahve endüstrisi. Kolombiya, Kenya, Uganda, Meksika, Honduras bu işin yapıldığı ülkelerin başında geliyor. Buralarda çocuklar, kahve çekirdeklerinin toplanması içinde çalıştırılıyorlar.

Çok değil, daha iki yıl önce, Starbucks ve Nestle'ye ait Nespresso'nun, Guatemala'daki kahve tarlalarında 13 yaşından küçük çocukları çalıştırdığı ortaya çıkmıştı. Bu çocukların bir bölümü 8 yaşın altındaydı. Günde 8 saat çalışıyor ve topladıkları çekirdeğin kilosu kadar ücret alıyorlardı. Haberi görmeyenler için söyleyelim: Çocukların bir gün için aldıkları ücret, ülkemizde satılan bir latte parası kadar "bile" değil.

Bu sektör dışında özellikle tarımda, mesela pamuk tarlalarında çalışan milyonlarca çocuk var dünya genelinde. Afrika'nın kimi ülkeleri ile Özbekistan, Türkmenistan gibi ülkeler bunların başında geliyor. Çocuklar burada da topladıkları pamuğun kilosuna göre ücret alıyorlar.

Madenler, tuğla ve çivi fabrikaları başta olmak üzere, tarımdan sanayiye oradan da inşaat ve hizmet sektörüne çocuk işçiler sermayenin en önemli artı değer kaynaklarından. Marx'ın Kapital'de söylediği hala en çıplak gerçeklik: "Burjuvazi çocuk kanından sermaye yaratıyor."

Mücadele programları işe yarıyor mu?

ILO, çocuk işçiliğinin bitirilmesi için 2025 yılının hedeflendiğini açıkladı. Ancak pandemi ile birlikte katlanarak artan yoksulluk, varsıl ile yoksul arasında derinleşen uçurum göz önünde bulundurulduğunda bunun "pembe" bir hayal olmaktan öteye geçmeyeceği aşikâr. Bu bir yılda eğitime erişemeyen milyonlarca çocuk, sermayenin çarklarına çoktan kapıldı. Ayrıca çocuk işçiliği ile mücadele edileceğini söyleyen devletlerin sermaye güçleri, bizzat çocuk işçi çalıştıranlar olduğu için, bunların yalnızca söylemde kalacağını tahmin etmek güç değil. Avrupa'nın ışıltılı mağazalarının vitrinlerini süsleyen, tertemiz kıyafetler, aksesuarlar ve mücevherler gelişmiş kapitalist ülkelerin yoksul ülkelerdeki emek gücünü sömürmesi ile var oluyor. Buradaki her bir metada çocukların da emeği, kanı var.

**Çocukların
bir gün için
aldıkları ücret,
ülkemizde satılan
bir latte parası
kadar "bile"
değil.**

Kapitalizmin tarihsel seyrinde piyasayı ve üretimi rasyonelleştirme aşamasında hukukun önemli bir rolü vardır. Hukuksal yapının (kodifikasyon, yasalar, yönetmelikler, kılavuzlar) bu süreçte işlevlerinden bir tanesi işyerini ve emek gücünü disiplin altına alarak, toplumsal yeniden üretimi ve kapitalist üretim ilişkilerini korumaktır. Tüm bu işlevlerin yerine getirilmesinde “gerçekten dehşet verici” türden sömürü koşullarının normalleştirilmesi de buna dahildir.

Dolayısıyla, çocuk emeğinin sömürsünün önüne geçilmesi için çıkarılan yasalar ve imzalanan sözleşmelerin uygulanması, bizzat o anlaşmaları yazıp imzalayanların kendi bindikleri dalı kesmeleri demek olacaktır. Oysa daha başından beri çocuk emeğine yönelmiştir kapitalizm.

Marx Kapital’de, elleri ve bedenleri küçük olduğu için kibrit yapımı ve baca temizliğinde çalıştırılan çocuklardan bahseder. Çocuk emek gücünün sömürüsü, bu yolla birikimin sağlanması, kapitalist üretim sisteminin en başından beri var. Çocuk işçiliği, kapitalist sistem ve onun üretim ilişkilerinin en temel dinamiklerinden biri.

Buradan baktığımızda, tüm rakamlar karşısında oluşturulan kimi yasaların, düzenlemelerin söz konusu sermaye çıkarları olduğunda pek de işe yaramadığını tespit edebiliriz. Benzer durum çocuk işçiliği ile mücadelede de geçerlidir: ILO, her yıl, çocuk işçiliğini bitireceğiz diye açıklama yapıp sayfalar dolusu mücadele programları yayımlayadursun diğer yandan çocuk işçiliği rakamları katlanarak artıyor.

Yoksulluk arttıkça çocuk işçiler de artıyor

Çocuk işçiliğinin artmasının pek çok sebebi var ama en temel sebeplerinden biri yoksulluk. Ama yoksulluğu tek başına ele alamayız. Yoksulluğu yaratan yapısal sebepleri görmemiz gerekir. Çünkü bunu görmek, yoksulluğa ve çocuk işçiliğine bakışımızı ve bunlarla mücadele biçimimizi de etkiler.

Kapitalizm, sürekli yoksulluk üreten bir sistemdir, yani sisteme içkin bir sorundur. Kapitalizmde yoksulluk kalıcıdır. Sistemin içine girdiği krizler, özellikle iktisadi kriz yoksulluğu artırır; gelir dağılımı bozulur, bölüşüm sorunu derinleşir. Elbette yoksulluk, krizler yokken de vardır ama krizler onu daha da derinleştirir. Sistem de bu yoksulluğu hep yeniden üretir. Sosyal güvenlik ya da yardım

Çocuk emek gücünün sömürüsü, bu yolla birikimin sağlanması, kapitalist üretim sisteminin en başından beri var. Çocuk işçiliği, kapitalist sistem ve onun üretim ilişkilerinin en temel dinamiklerinden biri.

paketleriyle çözülemeyecek derecede temel bir sorundur bu. Çünkü karşıtı ile birlikte vardır: zenginlikle. Zenginlik arttıkça yoksulluk derinleşir.

Özetle, bu yoksulluk ortamında çocukların çıkarını savunabilmek, buna dair politikalar üretebilmek için sorunun temelinde de işaret etmemiz, o içsel bağları görmemiz gerekir. Çünkü aynı yoksulluk, gelirin bölüşümü, vergiler ve bütçe ile de doğrudan bağlantılı bir mesele. Kapitalizmde gelirler, servetler eşitsiz bölünmüştür. Buradaki eşitsiz bölüşüm, neo-liberal politikalarla derinleşmiş ve giderek de derinleşmektedir.

Bütün bunlar çerçevesinde merceği Türkiye'ye çevirmek şimdi daha anlamlı olacaktır.

Türkiye: “ucuz işgücü cenneti!”

Türkiye, uzun zamandır kapitalizm için “ucuz iş gücü cenneti”ne dönüştürülmüş durumda. Ticaret odalarından iktidara kadar, bu iş gücünün üzerinden zengin olan herkes bunu açıkça dillendiriyor. Hatta Avrupalı yatırımcılara çağrı yapılıyor: Gelin burada fabrika kurun, bizde iş gücü ucuz, asgari ücret düşük. Hâlihazırda süren bu durum pandemi koşullarında biti kanlanan sermayenin iştahını daha da kabarttı; yapısal krizini uzun zamandır aşamayan kapitalizm, pandemiye fırsat bilip sömürüyü arttırdı. Devlet de bu noktada patronların ihtiyaç duyduğu tüm desteği verdi. Ucuz, esnek, güvencesiz çalışma daha da yaygınlaştı.

Enflasyon yükseldikçe alım gücü düştü, maaşlar daha market kapısında erir oldu. Yoksulluk, ülkenin orta yerinde durmadan yanan bir alev topuna döndü. Bu alev topu, her eve düşüyor, can yakıyor evet. Diğer taraftan, kapitalizmin varlığının işsizlik ürettiği gerçeği var. Bu koşullarda, 10 milyonu geçen işsiz olduğu ülkemizde, “ne iş olsa” yapacak olanlar, “hiç yoktan iyidir” miktarına çalışmak zorunda kalanlar arttı.

Bütün bu yoksullaşma süreci, düşük gelir, açlık sınırında yaşamlar çocuk işçiliğine doğrudan etki ediyor. “TÜİK, Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2019” raporuna göre ülkede 720 bin civarında çocuk -başta tarım olmak üzere- çalışıyordu. Elimizde resmi kaynaklar dışında net veriler yok ancak bu sayılarda mevsim etkisinin olduğunu (özellikle tarımda etkili bir değişken), kayıtsız çalışanların bu verilerde yer almadığını ve son yıllarda özellikle de Suriye ya da Özbekistan'dan göç eden mülteci çocuklarının, yani çoğunlukla nüfusa kayıtsız çocukların çalıştığını düşünecek olursak bu rakamın aslında açıklananın en az iki katı olduğunu söyleyebiliriz.

İSİG Meclisi iş cinayetleri raporlarına göre;
1- TÜİK verileri (720 bin kişi) çocuk işçiliğin gerçek boyutlarını perdeliyor.

Çocuk işçiliğın azaldığına dayanak gösterilen istatistiklerde sayısı 1,5 milyonu bulan çırak, stajyer ve meslek eğitimi gören öğrenci olmak üzere çocuk işçiliğın ana gövdeleri eksik. Öte yandan çocuk işgücü anketleri yaz aylarında değil, Türkiye’de mevsimsel olarak, çocuk işçiliğın en az olduğu Ekim ile Aralık aylarında yapılıyor, bu da çocuk işçiliğın gerçek boyutlarını gizliyor.

2- 4 ve 5 yaşlarında çalışırken ölen 9 çocuk tespit etmiş durumdayız. Bu durum çocuk işçiliğın bu yaşlarda başladığı anlamına gelmektedir.

Bu yaş grubunda ölüm varken “5 yaşında çalışan çocuk gözlenmemesi” bu anketlerin kapsamını bir kez daha sorgulamamıza neden olmaktadır.

3- Çocuk işçi ölümlerinin 65,7’sini 15-17 yaş grubundakiler oluştururken 14 yaş ve altında bu oran yüzde 34,3’tür.

4- Birinci maddede belirttiğimiz çırak, stajyer ve meslek eğitimi gören 1,5 milyon çocuğun yok sayılması eğitime dair verilen bilgileri de gölgelemektedir. Bu süreçte önemli bir ivmeyi 4+4+4 eğitim sistemi oluşturmuştur. Eğitim-Sen’in hazırladığı “Çatışmaların Eğitim-Öğretim ve Öğretmenler Üzerindeki Etkisi Anketi”ne göre bu uygulamanın başlatıldığı 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Türkiye’de sadece 45 özel meslek lisesi varken son üç yıl içinde kamu kaynaklarıyla yapılan doğrudan destek ve teşvikler sonucunda okul sayısı yaklaşık 10 kat, özel meslek liselerine giden öğrenci sayısı ise 17,5 kat gibi astronomik bir artış göstermiştir. Ayrıca MEB’in, okulda olması gerekirken çalıştığını tespit ettiği ancak “ulaşamadığı” çocuk sayısını yaklaşık 440 bin olarak açıkladığını da belirtelim.

5- İş cinayetlerinde ölen çocukların yüzde 57,3’ü tarım, yüzde 19,5’i sanayi, yüzde 12,8’i hizmet ve yüzde 10,4’ü inşaat sektöründe çalışmaktaydı.

6- İş cinayetlerinde ölen çocukların yüzde 77,4’ü ücretli veya yevmiyeli, yüzde 32,6’sı ücretsiz aile işçisi/kendi hesabına (yüzde 20’si çiftçi ve yüzde 12,6’sı esnaf) çalışandır.

Yoksulluk, işsizlik artıp; alım gücü, haneye giren gelir düştükçe çocukların çalışmak zorunda kalma durumları artıyor. Bu yoksulluk, en çok çocukları içine çeken bir girdaba benziyor!

Yoksulluğun nedeni tabii ki kapitalist üretim ve bölüşüm ilişkileri. Bu sistem içerisinde işçi ve emekçi çocukları, hane içine giren gelir azaldıkça daha fazla çalışmak zorunda kalıyorlar, çalışmaya yönlendiriliyorlar. Bu onlar için bir zorunluluk oluyor. Zaten çocuk işçilerle yapılan anketlerde çoğunlukla “aileye

İSİG Meclisi:
4 ve 5 yaşlarında çalışırken ölen 9 çocuk tespit etmiş durumdayız.
Bu durum çocuk işçiliğın bu yaşlarda başladığı anlamına gelmektedir.

destek olmak için çalıştıkları”nı söylüyor çocuklar. Sermaye de ucuz ve “uysal” iş gücünü daha fazla tercih ediyor. Hal böyle olunca çocuk işçilik katlanarak artıyor.

Konuya şöyle bakarsak belki daha net anlaşılır: Hangi çocuklar çalışmak zorunda kalıyor? Hangi çocuklar çalışırken ölüyor? Hangi çocuklar okula aç gidiyor?

İşçilerin, emekçilerin, halkın çocukları. Bir patronun çocuğunu sanayide, tarlada görmek mümkün değil!

Savaşlar, göçler, afetler de en az ekonomik kriz kadar doğrudan etkili oluyor çocukların işçileşmesinde. Özellikle köyden kente göçler sonucunda işçileşen, giderek yoksullaşan ailelerin çocukları küçük yaşlarda, en iyi ihtimalle henüz lise çağındayken ağır işlerde çalışmak zorunda kalıyorlar. Türkiye’de son birkaç yıl öncesine kadar kentlerde özellikle yoksul Kürt ailelerin çocukları çalışmak zorunda kalıyordu.

Şimdilerde mülteci çocuklar da buraya eklemelendiler. Resmi belgelerde kayıtları bile olmayan çok fazla mülteci çocuk sokakta, fabrika ya da atölyelerde çalışıyor. Bu çocukların çoğunlukla herhangi bir güvencesi olmuyor. Başlarına birşey geldiğinde gidip hesap sorulabilecek bir yasal mevzuat da yok. Yani mülteci çocuklar, bu geniş piramidin en altında yer alıyorlar.

Yanlış dış ve iç politikalar sonucu Türkiye’de yaşayan Suriyeli ve Afganistanlı mülteci sayısının, kaydı bulunmayan göçmen ve mültecilerle birlikte altı milyon civarında olduğu tahmin ediliyor. Bu nüfusun önemli bir kısmını oluşturan göçmen ve mülteci çocukları, tarım, sanayi, inşaat, ticaret gibi iş kollarında günübirlik ve güvencesiz şekilde işgücü piyasasına dahil oluyor. Bu da patronlar açısından, ücret pazarlığı imkânı olmayan, ücret ödemelerini eksik yatırılabileceği ya da geciktirebileceği, hakkını aradığında şiddet uygulayabileceği, zorla çalıştırabileceği ek bir çocuk işçi kitlesi anlamına gelmektedir.

Ne iş yapıyor bu çocuklar?

Mevsimlik tarım işçisi çocukları konuşarak başlamak yerinde olacaktır. Özellikle Kürt illerinden yoksul ailelerin baharla birlikte yaşadıkları yerlerden ayrılıp, çalışmak için tarım alanlarına gelmeleri ile birlikte en az bir milyon çocuk çalışma sahasına çıkmış oluyor. Bu çocukların bir kısmı, ailelerinin tarlasında çalışırken büyük birçoğu başkalarının tarla ya da bahçesinde çalışıyor. Ülkenin güneyindeki illerde

Resmi belgelerde kayıtları bile olmayan çok fazla mülteci çocuk sokakta, fabrika ya da atölyelerde çalışıyor. Bu çocukların çoğunlukla herhangi bir güvencesi olmuyor.

tarlada çalışırken, Karadeniz illerinde çocukların daha çok fındık toplayıcılığı yaptığını görüyoruz. Aileleriyle birlikte çalışmaya giden çocuklar, okuldan erken ayrılmak zorunda kalıp, akranlarından daha geç dönebiliyorlar. Pandemiden önce çocukların buralarda çalışma aralığı görece daha kısa iken pandemi ile birlikte bu süre uzadı. Okulların kapalı olduğu süre boyunca daha fazla çocuk tarımda çalışmak zorunda kalmakla birlikte çalıştıkları aylar da uzamış oldu. Hatırlanacaktır, o dönem çocukları okula gönderip göndermeme “tercihi” aileye bırakılmıştı!

Pamuk toplamaktan, çapalamaya kadar pek çok işi, yetişkinlerle aynı koşullarda yapıyorlar. Çocukların, iş cinayetlerinde hayatlarını en fazla kaybettikleri alan da burası oluyor. Her yıl en az 10 çocuk tarımda çalışırken su kanalına düşerek ya da bir tarım aletinin altında kalarak hayatını kaybediyor. Bunun dışında çocuklar bu çalışma alanında çok fazla kimyasala maruz kalıyor, böcek sokmalarından etkileniyor, güneş altında çalışmaktan kaynaklı çeşitli hastalıklara yakalanıyor ya da yüksekliklerden düşerek yaralanıyorlar.

Türkiye’de çocukların çalıştığı ikinci alan ise sanayi. Çocuk işçiler organize sanayi bölgelerinden üretim fabrikalarına ve atölyelere kadar pek çok alanda, yetişkinlerle aynı süre ve koşullarda çalışıyorlar. Sanayide işçi olan çocuklar ağır işler yapıyor ve uzun saatler çalışmak zorunda bırakılıyorlar, hatta gece mesailerine kalıyorlar. Bu süre boyunca tehlikeli makinelerin arasında geziyor, kimyasal boya ya da malzemelere ve yüksek gürültüye maruz kalıyor, ağır yükleri taşıyorlar.

Burada çıraklık konusuna girmek iyi olacaktır. Çünkü sanayi dendiğinde akla çıraklar gelir; bu çocuklar genellikle bir ustanın “eline” verilir, “eti senin kemiği benim” denir ve meslek öğrenmeleri sağlanır, aynı zamanda harçlıklarını çıkarırlar. Böylece boş durmamış olurlar. Kapitalizmin gelişmekte olduğu dönemler ve daha öncesi için bu böyle olabilirdi elbette ama gelinen aşamada çıraklık işçileşme sürecinin bir parçası, içinde yoğun emek gücü sömürüsü, ihmal ve istismarlar barındıran bir iş haline dönüştü. Çıraklık eğitimi alan çocukların, eğitimlerine ve sosyal aktivitelerine devam edebilecekleri biçimde çalışması gerekirken durum hiç de öyle olmuyor. Sanayide, atölyelerde çıraklık yapan çocuklar en ağır işlere koşturuluyor, ustalar, kalfalar ve diğer yetişkinler tarafından duygusal ve fiziksel şiddete maruz bırakılıyor, istismara uğratılabilir, gelişimine uygun biçimde beslenemiyor ve uzun saatler çalıştırılıyorlar. Ve çoğu zaman çok çok az bir ücret alıyorlar; neden? Çünkü onlar çırak! Aynı şey meslek liseleri için de geçerli oluyor. Buralardaki gençler staj adı altında ucuz emek gücünü karşılıyorlar. Böylece hızlıca işçileşip, sermayenin sömürü döngüsüne giriyorlar. Şimdilerde meslek liselerinin sanayi bölgelerine yapılmasıyla buralarda eğitim gören gençlerin aynı anda işçileştirilmesi tesadüf değil aksine, meslek liselerinin sermayenin ihtiyaçları ile şekillenen, yoksulluğu ve işçiliği

kalicılaştıran bir eğitim kademesi olduğunu gösteriyor bize.

Mesleki eğitim adı altında, ocuk işçiliğinin meşrulaştırılıp yaygınlaştırılmasının en çıplak rneği yakın zamanda MEB ile A101 arasında imzalanan protokol ile ortaya çıkmış oldu. Buna göre, MEB ile A-101 zincir marketleri arasında “sektör çalışanlarının mesleki eğitim merkezleri (MESEM) aracılığıyla eğitim ğretim sürecine dâhil olması ile mesleki eğitim ve istihdam süreçlerini yaşama geçirmek” için öğrenciler haftanın dört gününü A-101’de çalışarak, bir gününü okulda geçirecekti. Tepkiler zerine protokol iptal edildi. Ancak bu ne ilk ne de sondu!

zal döneminden başlayarak, bu ülkedeki meslek lisesi öğrencileri sermayeye ucuz emek gücü olarak pazarlandı. MEB de bunun aracılığını yaparak, ocuk işçiliğini meşru yolla arttırmış oldu, oluyor. 2022’nin Ekim ayında MESEM’lerde “eğitim alan” ocuk sayısı 900 bine yükseldi. İktidarın “başarı” olarak anlattığı bu tablo aslında ocuk emek sömürüsünün yasallaşmış halidir.

Tarım ve sanayinin yanındaki üçüncü alan da hizmet sektörü. Bu sektörde çalışan çocukların sayısı da oldukça fazla. Çocukların bir kısmı aynı anda hem okuyup hem kuaförde, kahvehanede, kafe ya da bakkalda çalışıyor, bir kısmı da okulu bırakmak durumunda kalıyor. Hizmet sektöründeki çocukların büyük bir bölümü otellerde çalışıyor. Çocuklar buralarda çoğunlukla “ayak işlerini” yapmakla birlikte yoğun bir işgücü sömürüsüne maruz kalıyorlar. Genellikle bir tanıdığın yanında bu işlerde çalışıyor oluyorlar ama buralarda da çok fazla şiddete ve hak ihlaline maruz bırakılıyorlar.

şimdilerde, pandemiden kaynaklı yoksulluğun derinleşmesi ve işsizliğin artmasıyla birlikte motokuryelik yapan çocukların sayısı da katlandı. Aynı durum inşaatlarda çalışan çocuklar için de böyle.

Bu alanlar dışında da çocukların işçilik yaptığı, ama çok da görünmedikleri yerler var. Daha doğrusu görünüyorlar ama düşük bir ücret karşılığında oralarda sömürüldükleri görünmüyor. Mesela sokakta çalışan ocuklar.

Tarım ve sanayinin yanındaki üçüncü alan da hizmet sektörü. Bu sektörde çalışan çocukların sayısı da oldukça fazla. Çocukların bir kısmı aynı anda hem okuyup hem kuaförde, kahvehanede, kafe ya da bakkalda çalışıyor, bir kısmı da okulu bırakmak durumunda kalıyor. Hizmet sektöründeki çocukların büyük bir bölümü otellerde alışıyor.

Sokakta gördüğümüz çocukların bir bölümünün aslında akşam dönebileceği bir evi var, çalışmak zorunda oldukları/bırakıldıkları için sokaktalar. Bir kısmı ise sokakta yaşıyor. Ama yine çalışıyorlar, çalıştırılıyorlar. Sabahın erken saatlerinden karanlık çökene kadar otobanlarda geziyor, mendil, su satıyor ya da cam siliyorlar. Bir kısmı kâğıt topluyor bir kısmı da elindeki bir aletle müzik yapıyor.

Sokak, çocuklar için en güvensiz alanlardan biri. Sokakta çalışan çocuklar her türlü şiddete açık hale geliyorlar. Arabaların çarpma tehlikesi ya da bir yerlerden düşerek yaralanmaları belki akla ilk gelenler. Ama o çocuklar çoğu zaman etraftaki yetişkinlerin ve hatta çoğu zaman “görevini yapan” zabıtaların fiziksel şiddetine maruz bırakılıyorlar. Aynı zamanda duygusal ya da cinsel istismara maruz bırakılıyor, beslenme ve sağlık sorunlarıyla karşılaşıyorlar. Aynı zamanda suça sürüklenmeye açık pozisyonda oluyor. Tüm gün çalışıp kazandıkları parayı çoğu zaman doğrudan ailelerine ya da yönlendirmesi altında oldukları yetişkine veriyorlar. Eğitimden, çocukluğu özgürce yaşamaktan oldukça uzak kaldıklarını söylememe gerek yok...

Çocuk emeğini sömüren bir diğer iş kolu ise madencilik. Marx Kapital’de madenlerde çalıştırılan çocuklardan, bedenleri daha küçük olduğu için yer altındaki ince maden damarlarına girdiklerinden bahseder. Dünya genelinde milyonlarca çocuk hala madenlerde çalışıyor. Bu durum Türkiye’de de farklı değil maalesef. TÜİK’in 2014’te yayımladığı bir araştırmaya göre kömür ve linyit madenlerinde çalışanların en az yüzde 5’i çocuk işçi. Diğer madenleri de kattığımızda sayısal olarak 5 binden fazla çocuğa denk gelen oranın aradan geçen zamanda azalmayıp artmış olması muhtemel. Burada çalışan çocukların çoğunluğu 15-18 yaş arasında ve yüzde 85’i kayıtsız çalışıyor. Özellikle kaçak madenlerde çok fazla çocuk çalıştırıyorlar.

Çocuk işçiliğini bitirmek mümkün

Evet, çocuk işçiler bir gerçek. Hem de acı bir gerçek. Bu gerçekle mücadele adına pek çok uluslararası sözleşme var. Başta Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere birçok sözleşme aslında belli yaşlarda çalışmanın yasaklanmasını söylüyor. Burada sözleşmelere göre yaşlar değişebiliyor.

Türkiye’de çocuk işçilerin çalıştırılmasına ilişkin mevzuat 4857 sayılı İş Kanunu ve Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikle düzenlenmiş. Hukuki çerçeve temelde 14 yaşını doldurmuş çocukların okullarını aksatmaması koşuluyla güvenli iş ortamında hafif işlerde çalıştırılmasına izin vermekle birlikte çok açık bir biçimde maden ocakları, kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi alanlarda çalıştırılmasını yasaklıyor.

Gerçeklik yasalardaki gibi değil. Çocuklar, hem de 14 yaşından küçük çocuklar, ağır işlerde çalıştırılıyor ve sadece çocuk oldukları için daha az ücrete mahkûm

ediliyorlar. Bu alanda yeterli istatistiki araştırma yapılmıyor. Denetleme mekanizmaları çok az ve yasak olduğu halde çocuk işçi çalıştırıldığı tespit edildiğinde cezai yaptırım neredeyse hiç uygulanmıyor. Çocuk işçilerin çalışırken yaşadıkları hak ihlallerine karşı dayanabilecekleri bir güvence sağlanmıyor.

Çocukların çalışması yeni değil demiştik. Onların çalışması ile işçileşmeleri, emeklerinin sermaye tarafından sömürülmesi aynı şey değil.

Çocuklar, bedensel, ruhsal ve psikososyal gelişimlerini, eğitimlerini engellemeyecek ve çocukluk dönemlerinden, oyunlarından çalmayacak biçimde, gelişimsel dönemlerine uygun, hafif ve güvenli işleri yapabilir, ailelerine yardım edebilir, öğrenebilir, buralardaki işlere katılıp toplumsal yaşama dâhil olabilirler. Yalnızca şu iki şeyin altını çizmek gerekebilir ki, ev işlerinin ve genel olarak tüm işlerin cinsiyet temelli bölüşümü çocuklara da yansıyor. Kız ve oğlan çocukları ayrı işlere yönlendiriliyor. Bunlarla da ayrıca mücadele etmek ve dönüştürmek gerekiyor. Ve diğer konu da bu işler için de geçerli olan kuralın çocukların çocukluklarını yaşamaları gerekliliği. Çocuklar her şeyden önce, onların potansiyellerini açığa çıkaracak, özdeşleşmelerini sağlayacak haklara kavuşmalılar.

Yasaklanmasını istediğimiz, karşı çıkmamız gereken ise kapitalist üretim biçimi içerisinde çocukların işçi olarak çalıştırıp sömürülmeleri. Sermayenin çarklarına dâhil edilip çocukluklarını hızlıca yitirmeleri.

Yasaklanmasını istediğimiz, karşı çıkmamız gereken ise kapitalist üretim biçimi içerisinde çocukların işçi olarak çalıştırıp sömürülmeleri. Sermayenin çarklarına dâhil edilip çocukluklarını hızlıca yitirmeleri. Sırf çocuk oldukları için daha kolay, hızlı ve ucuza işçileştirilmeleri.

Bütün bunlar çerçevesinde, çocuk emeğinin sömürüsünün bitirilmesinin, kapitalizmden kopuk bir yoksulluk bağlamına sıkıştırılarak, bir takım sosyal yardımları arttırarak çözülemeyeceği açıktır. Çocuk işçiliği, kapitalizme göbekten bağlı bir sömürü alanıdır. Bu sistem var olduğu sürece, öyle ya da böyle çocukların emeği sömürülecektir. Bu üretim sisteminin sonucu budur: Çocuk işçiler, çalışırken ölen ve okula aç giden çocuklar!

Bu nedenle konuya, bugün çocukların emeğinin sömürüsü karşısındaki tüm yasal ve hukuki süreçlerin işletilmesi, cezasızlık politikalarının son bulması ve çalışan çocuklar için acil adımlar atılmasının yanında sistemin köklü

değişimi ufkuyla bakmalıyız. Çünkü ancak sınıfsız bir toplumda, işçi sınıfının çocuklarının sermaye tarafından sömürüsü yok olabilir.

Bu yazı Elyazmaları sitesindeki <https://elyazmalari.com/2021/05/04/cocuk-isciler-topraktan-demirden-bir-de-kagittan-hayatlar/> başlıklı yazıdan yola çıkılarak geliştirilmiştir.

Çocuk Dostu Kentlere İhtiyacımız Var

Çocuk deyince aklımıza ilk gelen şeylerden biri, oyun oluyor genelde. Oyun, çocuğun hayatında merkezi bir öneme sahip. Genel algı, oyunun gereksiz ya da lüks olduğu yönünde olsa da çocuklar yaşam ve çevre ile bağlarını oyunla kurar, kendi gelişimlerini oyun üzerinden inşa ederler. Yetişkinlerin dünyasından bakıldığında “zaman kaybı” olarak görülebilen şey, çocuğun dünyasında, var olma biçimidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31. maddesi, çocuğun oyun hakkı üzerinedir. Şöyle der madde: “Taraflar Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun etkinliklerinde bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.”

Ancak bütün bu çocuk hakları içerisinde, genellikle en gerilerde kalan, pek de gündeme alınmayan hakların başında gelir oyun hakkı. Bu sorunun birçok somut sebebi de vardır.

Bunların başında da oyun alanları gelir. Özellikle de çocuklar için büyük bir gelişimsel değer olan açık hava oyunları, çocuğun çevreyle bütünleşmesinde, toplumsallaşmasında ve kamusal alana rahatlıkla geçebilmesinde önemli bir

etkendir.

Açık havada oyun oynamak, çocukların hareket özgürlüğünü ve yaratıcılığını arttırmakla birlikte, doğal ortamlarla olan sosyo-duygusal bağlarını da kuvvetlendirir. Ayrıca, doğayı koruma ve tanıma bilincinin gelişmesine de katkı sağlar. Ancak betonarme hegemonyasının krizine tanık olduğumuz bu yüzyılda, kentte yaşayan çocukların karşılaştığı olanaklar giderek azalmıştır.

Kentlerde yaşayan çocuklar, serbest zamanlarını daha çok iç mekânlarda betonarme binalara sıkışmış, onların yaratıcılıklarını kısıtlayan, televizyon izleme ve teknolojiyle birlikte gelişen dijital oyunlar gibi daha pasif aktivitelerle geçirmektedirler. Dış mekânların ise fiziksel aktiviteyi teşvik ederek (koşmak, zıplamak, tırmanmak, bisiklete binmek gibi...) doğrudan sağlık üzerine etkileri olduğunu ve sosyal etkileşime olanak tanıdığını söyleyebiliriz. Oysa çocukluk dönemindeki fiziksel aktivitenin yetersizliği çocuğun topluma entegre olarak sosyalleşmesini azaltmasıyla birlikte birçok sağlık sorununu da beraberinde getirmektedir. Bedensel koordinasyon becerileri ile dikkat ve odaklanma becerilerinde yaşanan sorunlar bunların başında gelir.¹

Açık havada oyun oynamanın çocuğun genel sağlığına ve gelişimine bu kadar önemli bir etkisi varken, neden hala buralara dair bir şeyler yapılmıyor, daha çok betonlaşma yoluna gidiliyor diye sormak lazım. Elbette bunda çocuğun özne olarak görülmemesi başta olmak üzere neoliberal rant politikalarının etkisinin büyük olduğunu söyleyebiliriz.

Kentlerde çocuklara yer yok

Kentlerdeki çocuğa bakış altında toplumsal olarak çocuğa bakış açımızın da bir göstergesi. Çocuğun bir birey olduğunu tam olarak kavrayamadan sağlıklı bir çocuk kenti de oluşturamayız. Ki bu, ülkemizde yasal güvence altına da alınmıştır üstelik. Şöyle ki Türkiye'nin kamu hukukunda, çocuk hakları başlığı altında "çocuğun çocuk olma ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı" özel olarak vurgulanmaktadır.

Türkiye'de çocuklardan bahsettiğimizde aslında nüfusun üçte birinden (nüfusun

**Açık
havada
oyun oynamak,
çocukların hareket
özgürlüğünü ve
yaratıcılığını arttırmakla
birlikte, doğal ortamlarla
olan sosyo-duygusal
bağlarını da
kuvvetlendirir.**

1- Microsoft Word - oguz_dicle_bap_kesin_rapor (ankara.edu.tr)

yüzde 27,5'i) bahsetmiş oluyoruz.² Ve bu nüfusun büyük çoğunluğu kentlerde yaşıyor. Bu nedenle çocukların haklarını konuşurken, kentlerdeki çocukları ayrıca ele almak gerekir. Çünkü kentleşme kendisiyle birlikte birçok sorunu da beraberinde getirmiş oluyor.

Kentleşmeyle birlikte özellikle son yıllarda kentsel dönüşüm adı altında yapılan betonlaşma hamleleri, bütün alanların ranta açılması, yerlerine AVM, otopark yapılması, büyük şehirlerde açık ve yeşil alanların, park, bahçe ve oyun alanlarının giderek azalmasına sebep oldu. Kısıtlı bir bölgeye sıkıştırılmış yeşil alanlar, beraberinde yeşil alana erişilebilirlik konusunu da gündeme getirmiş oldu. Buralardaki yeşil alanlar, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki kent sakinlerinden uzaklaştırılmış ve tamamen belli bir sınıfın yararlanabileceği bir olanak haline getirilmiştir. Kısaca; açık havada oyun hakkı çocuklardan, özellikle yoksul ve işçi sınıfı çocuklarından uzaklaştırılmış oluyor.

Ayrıca bu durum, ekolojik yıkımı hızlandırıp, çeşitli felaketlere kapı aralayan bir sorun haline gelmiştir. Dolayısıyla, çocukların oyun hakkını kullanabilecekleri alanların yok olması sorunu da bütün bunlarla birlikte değerlendirilmeli.

Kentleşme ile birlikte azalan yeşil alanların yerine gelen AVM'ler; neoliberal sermaye mantığı gereğince "oyun"u da paralı ve kapalı mekânlara sıkıştırılmış standart bir biçime sokmaya çalışıyor. Kent içinde yeterli ve güvenli alanı kalmayan çocuklar, ancak hafta sonu gittikleri kapalı oyun salonları içerisinde birkaç saate indirgenmiş oyunlar oynayabiliyorlar.

Çocuk odaklı bir bakışı olmadığı gibi bu tarz mekanizmaları da olmayan yerel yönetimlerde, çocuğun oyun hakkı yalnızca standart parkların, kentin herhangi bir yerine yapılması şeklinde açığa çıkıyor. Bu da çocuğun güvenli ve evine yakın bir açık alana ve parka erişimini kısıtlamış ve oyun hakkını ondan esirgemiş oluyor. Belediyeler eylem planları içerisinde çocuk politikası ve çocuk haklarına yer vermediği için, buralara dair sağlıklı bilgilere erişmek, verileri alıp ihtiyaç, talep ve sorunları tespit etmek zorlaşıyor. Oy kullanmadığı gibi bu tür mekanizmalarda yer alıp söz söyleyemeyen çocuklar toplumun, kentlerin görünmezleri olarak varlıklarını korumaya çalışıyorlar.

Kentlerde işçi sınıfının, emekçilerin yaşadığı çeper mahallelere giden otobüsler kalabalıktır çünkü, metro çoğu zaman yoktur.

2- (PDF) *Türkiye'de Çocuk ve Şehir İlişkisine Yönelik Yapılmış Çalışmalar* | Yasemin CAKIRER OZSER-VET - *Academia.edu*

Toplu ulaşıma çocuk gözünden bakmak

Çocuk dostu kent dediğimizde, belki de aklımıza pek gelmeyen alanlardan biri oluyor “toplu ulaşım”. Halbuki, çocuk dostu kent çalışmaları yaygınlaştıkça, çocukların ihtiyaçları gündem edildikçe bu alan da görünür hale geliyor. Çocukların toplu ulaşımda oturma hakkını mesele edinen ve buna dair “#önceçocuklarotursun”³ kampanyası yürütenlerin olduğu gibi.

Bu anlamda “Şehir Dedektifi”nin hazırladığı kılavuzun detaylı ve önemli bir çalışma olmasının yanı sıra yol gösterici olduğunu da söylemek lazım. Toplu ulaşım araçlarının çocukların tek başına yolculuk edebilecekleri şekilde tasarlanmaması, kalabalık saatlerde çocukları yetişkinlerin arasına sıkıştıran, iniş biniş yerlerinden tut da ayakta durmayı sağlayacak bir mekanizmanın olmayışına kadar, toplu ulaşım araçlarının çocukların seviyelerine uygun olmadığını görebiliriz.

Misal şu kısım çok çarpıcı gelmişti bana. “Çocuk odaklı bir toplu ulaşım, çocukların toplu taşıma sistemini kullanırken ayrımcılığa uğramadığı, şiddetin hiçbir türüne maruz kalmadığı, gelişimsel süreçlerine göre dinlenebildikleri, özgürce ve bağımsız hareket edebildikleri, keyif alabildikleri, çevre kirliliğine maruz kalmadıkları, haklarına erişebildikleri ve her aşamada hem planlama süreçlerine hem de kentsel yaşama katıldıkları bir toplu ulaşım anlayışıdır.” Özellikle belediyelerin buralara dair çalışması olacaksa ki olmalı, bu kılavuzu incelemelerini öneririm.⁴

Burada konuyu tartışırken gözden kaçırmamız gereken esas nokta çocukların hakları olmakla birlikte, bunun sınıfsal bağıdır aynı zamanda. Kentlerde işçi sınıfının, emekçilerin yaşadığı çeper mahallelere giden otobüsler kalabalıktır çünkü, metro çoğu zaman yoktur. Ayrıca kamu harcamalarının giderek azalması, ulaşıma gelen zamlar ve şehirdeki toplu taşımaların neredeyse mafyatik ağlarla ilerliyor oluşunu unutmamak gerekir. Hal böyle olunca, konu çocukların toplu taşıma hakkıyla birlikte aslında en temel, ücretsiz ve nitelikli olması gereken ulaşım hakkına gelir. Hepsini birlikte görmemiz, taleplerimizi öyle şekillendirmemiz gerekir.

Çocuksuz hava sahası...

Çocuk dostu kentler derken sadece sokakları, parkları değil elbette kapalı kamusal alanları -kafeleri, restoranları, alışveriş merkezlerini, mağazaları- da düşünmeliyiz. Buralar sanki sadece yetişkinlerin gittiği mekanlarmış gibi

3- Kampanya · Toplu Taşıma Araçlarında Çocukların Oturma Hakkı İhlal Edilmesin · Change.org

4- https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2021/01/TopluUlasimdaCocuk_rapor_25.12.2020.pdf

tasarlanmıyor mu sizce de? Çocukların kullanacağı masa, sandalye yalnızca bebeklerin kullanacağı bebek mama sandalyelerinden öteye gitmiyor. Çocukların meşgul olabilecekleri, zaman geçirebilecekleri kitap, oyuncak, resim malzemesi gibi araçların olmadığı bu mekânlarda çocuklar ve ebeveynler zorlanıyorlar. Çocuklar oyalanacak bir meşgale bulamadıklarında huzursuz oluyor, ağlıyor, sızlanıyor. Bu da etraftaki insanların rahatsız edici bakışlarına maruz kalmalarına sebep oluyor. Böylece mekan çocuksuzlaştırılmış olup, çocuklu insanların gidebilecekleri kamusal alanlara kentte yer verilmemiş oluyor.

Parklara çocuk gözüyle bakabilir miyiz?

Bütün çocukların açık havada oyun oynamaya ve oyun alanlarına erişim hakkı vardır. Çocuğun yaşadığı yer neresiyse orada bu hakkın var olmasını sağlamak ise yerel yönetimlerin görevlerinden biridir. Ancak yeterince bütçe, zaman ve alan ayrılmayan bu politikalar sebebiyle bu haklar görmezden geliniyor, ihmal ediliyor.

Türkiye’de, özellikle büyük şehirlerde çocukların oyun parklarına, yeşil ya da açık alanlara erişimi oldukça kısıtlı. Yapılan araştırmalara göre büyük kentlerde, betonlaşma arttıkça çocuk başına düşen oyun alanı sayısı da düşüyor. Yine bu kentlerde, çocuk nüfusunun az ekonomik gelirin yüksek olduğu yerlerde yeşil/ açık alan ve park sayısı fazla iken; yoksul ve çocuk sayısının fazla olduğu yerlerde durum tam tersi. Bu da bize, zaten yeterince az olan alanların bir de eşitsiz dağıldığını gösteriyor.

Çocuk parklarının bulunduğu alanlar, çoğunlukla güvensiz, yeşilden ve topraktan uzak, yeterince ışıklıdırılmamış ve trafiğe açık alanlara yakın hatta bazen o alanların tam ortasında bulunuyor. Çocuklar bina ve araba yoğunluğunun yüksek olduğu kent merkezleri dışında buldukları mahalle/sokak içerisinde dahi oyun alanına ulaşamıyorlar. Kentlerde arabalara, çocuklardan daha fazla yer veriliyor ve hatta araç park yeri ve trafik sorunu, çocukların oyun alanı sorunlarından daha çok tartışılıyor.

Çocukların oyun ve hareket dünyaları çok geniş ve renkli olduğu halde, tek tip parklarla bu yaratıcılık kısıtlanıyor. Ülkemizde yapılan standart oyun parkları hem sağlık şartlarına uygun değil hem de her çocuğun oyun ihtiyacını karşılayabilecek, gelişimlerine uygun nitelikler taşıyor. Oyun parklarının yapımında, özel gereksinimli çocukların varlığı ve ihtiyaçları dikkate alınmıyor. Gelişimlerini destekleyecek, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayıp

**Kentlerde
arabalara,
çocuklardan
daha fazla yer
veriliyor**

sosyalleşmelerini sağlayacak, yaratıcılıklarını geliştirip hareket özgürlüğü tanıyacak mekânlar/materyaller tercih edilmiyor; gelişigüzel parklar inşa ediliyor. Buraların malzemeleri petrol içerikli plastik ve zeminleri de katmanlı olarak değil asfalt üstüne tek kat yumuşak zeminle yapılıyor; güvenli ve sağlıklı olması gözetilmiyor. Eski, kırık parklar sökülüp yenilenmiyor, bakımları yapılmıyor.

Ayrıca bu oyun parkları beton zemine ve ağaçsız yerlere, ısınan malzemelerden -ve ısındıkça daha da zararlı hale gelen – yapıldığı için oyun saatleri kısıtlanıyor. Bunlara ek olarak bu parklar, neredeyse yalnızca açık ve güneşli havalara uygun şekilde planlanıyor, kış ve yağmur şartlarında çocukların buralarda zaman geçirmeleri mümkün olmuyor.

Kentlerde, çocukların yan yana gelip oyun kurabilecekleri, koşup eğlenebilecekleri ve keşfedebilecekleri boş, geniş alanlar yok denecek kadar az.

Okul bahçeleri sadece eğitim döneminde açık. Sokak araları, apartman önleri, çıkmaz sokaklar ise otopark olarak kullanılıyor.

Okullar ve okul bahçeleri

Çocukların evlerinden sonra en çok zaman geçirdikleri ve güvenli olduğunu düşündüğümüz yerler olan okulları düşünelim. Ya da kentlerde oyun alanlarını kaybetmiş, açık alana erişemeyen çocuklar için büyük bir nimet olan okul bahçelerini...

Hem öğrenme hem hareket için oyun ihtiyacının en yüksek olduğu bir gelişim dönemine denk düşen zamanda, okul bahçelerinin beton veya asfalt kaplı olması, içerisinde ne bir ağaç ne de toprak zemin olması veya çocukların özgürce hareket edebilecekleri platformların olmamasından kaynaklı, çocuklar, hareket kabiliyetleri gelişmeyen, sınırlı yaratıcılık ve hayal gücüne sahip çocuklar haline geliyorlar. Buna bir de okul saatlerinin uzun olmasını eklersek, -çocukların neredeyse bir sırada sekiz saat hareketsiz oturması bekleniyor- çocuklar üzerinde ne gibi yıkıcı etkilerinin olduğunu tahmin edebiliriz. Okullar tasarlanırken sanki oraları çocuklar kullanmayacakmış gibi düşünülüyor.

**Nasıl
bir mahalle
ve kente
yaşamak istediğini
çocuğun kendisine
sormak, onun
kente katılımını
arttıracaktır.**

Çocuğun hakkı çocuğa

Bütün bu sarmalın içerisinde çocukluklarını yaşamaya çalışan çocukları; evlerin dört duvarından, sıkıştırılmış oyun zamanlarından, özgürlükten uzak oyunlardan

ve tek işlevi dayatan (kaydıraktan kay, salıncakta sadece sallan gibi) oyun alanlarından çıkarabilmek mümkün.

Spot:Nasıl bir mahalle ve kentte yaşamak istediğini çocuğun kendisine sormak, onun kente katılımını arttıracaktır.

Bu konuda öncelikli olarak mahallelerde, mahalle sakinlerinin yer aldığı mekanizmalara çocukların da katılımını sağlayarak onların sorun ve taleplerinin dikkate alınması önemli ve samimi bir adım olacaktır. Nasıl bir mahalle ve kentte yaşamak istediğini çocuğun kendisine sormak, onun kente katılımını arttıracaktır.

Yetişkinlerin de içerisinde bulunduğu bu mekanizmalarla birlikte mahalledeki oyun alanlarının eksikliklerinin giderilmesi ve alternatiflerinin konuşulduğu toplantılar organize edilip bunlar gündemleştirilebilir. Muhtarların, yerel yönetimlerin ilgili birimlerinin, ebeveyn ve çocukların yanında şehir planlamacıları, bu alanda çalışan araştırmacılar, mahalle okulundan katılımcılar, mahalle kültür evleri ve yereldeki çocuk hakları örgütlenmelerinin de dâhil olduğu bu toplantılarda gündemleştirilecek temel talepler şunlar olmalı- bunlar elbette yerelin özgün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenebilir:-

1. Mahallelerde çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak genişlikte oyun alanı ve yeşil alanlar. Buraların ulaşımının kolay, yürüme mesafesinde yerler olması.
2. Oyun alanlarının/parkların güvenli, yeşile yakın ve ekolojik (tahta, metal ve pamuklu ip ağırlıklı malzemeler olmak üzere), zemini uygun ve çocukların gelişimini destekleyici nitelikte inşası.
3. Yeşille iç içe olması gereken bu oyun alanlarının temizliğinin düzenli olarak sağlanması, park içindeki oyun kumlarının hijyenik ve sağlığa uygun olması.
4. Bu parkların planlanması ve tasarlanmasında çocukların da katılımının sağlanması.
5. Özel gereksinimli çocukların kullanımına uygun, ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde parkların tasarlanması.
6. Mahallelerdeki çıkmaz sokakların en az birinin çocuklar için oyun sokaklarına dönüştürülmesi.
7. Mahallede bulunan okulların bahçelerinin çocukların kullanımına açılması.

Daha fazla park daha fazla yeşil alan hepimizin hakkı; daha az araba daha az bina herkesin yararına!

8. Okulu çevreleyen sokakların trafikten arındırılıp, haftanın en az iki günü çocuk oyun sokağına çevrilmesi. Bunların tabelalarla belirtilmesi.

Bütün bu taleplerin hayata geçirilmesi ile birlikte, çocuğun hakkını çocuğa verebilmiş, onu bu sürece dâhil edebilmiş, kentlerde çocuklara alan açmış ve çocuk dostu bir kent inşa etmiş oluruz.

Çocuklar kentlerin, yaşamın ve bugünün parçasıdır. Hemen büyüyüp, çocukluktan çıksınlar diye uğraşmak yerine; doyasıya bir çocukluk yaşayıp oyunlarla gelişsinler, neşeli ve özgür çocuklar olabilsinler diye adımlar atılabilir. Bu da ancak onlara, zaten sahip oldukları hakkı teslim etmek ile mümkündür.

Daha fazla park daha fazla yeşil alan hepimizin hakkı; daha az araba daha az bina herkesin yararına! Çocukların görünür olduğu kentler ancak böyle mümkün olabilir. Çocuğun hakkı arabaya değil, çocuğun hakkı binaya değil, çocuğun hakkı çocuğa!

...

KAYNAKÇA:

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1019500>

https://www.academia.edu/35928378/%C3%87OCUK_HAKLARININ_GER%C3%87EKLE%C5%9EMES%C4%B0_A%C3%87ISINDAN_%C3%87OCUK_DOSTU_KENTLER

<https://evvelzamansoylencelerim.com/2021/09/10/bir-carpik-iliski-cocuksuz-hava-sahasi-ve-cocuklarin-kent-hakki/>

https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2021/01/TopluUlasimdaCocuk_rapor_25.12.2020.pdf

[MEGARON-92053-ARTICLE-TANDOGAN.pdf \(journalagent.com\)](#)

Yüzünü Eşit ve Özgür Dünya İhtimaline Dönmüş Müzikli Bir Çaba ~ Şubadap

Çocuk şarkıları denince akla gelen ilk grup Şubadap! Yıllardır ülkenin sayısız ilinde, ilçesinde, köyünde, okulunda çocuklarla şarkıları buluşturan Şubadap ile gerçekleştirdiğimiz röportajı ilginize sunuyoruz. Şarkılarının, yöntemlerinin daha çok çocukla buluşması dileğiyle.

...

Merhaba, biz bu röportajı yaparken siz turnedeydiniz ve bu yoğun, çocuklarla dolu birkaç hafta demek. Nasıl geçiyor, geçti turne?

Evet, Mersin, Adana ve Hatay, Urfa, Diyarbakır, Mardin ve Batman'da, çeşitli ilçe ve alanlarda, çoğunlukla köy okullarında konserler vermek üzere çıktığımız turneyi tamamladık.

Hafta içi günlerde devlet ilkokullarında, hafta sonlarında da merkezlerde konserler gerçekleştiriyoruz. Bu, 2017 yılından beri yaptığımız sekizinci turne. Yine çok keyifli geçiyor. Çocuklara pek çok şey taşıdığımızı düşünüyoruz bu

konserlerle, bir o kadar da onlardan öğrenerek ilerliyoruz.

Turneler, tekil konserlerden birkaç yönüyle ayrılıyor. İlk olarak, her gün yaptığımız işi tekrar ettiğimiz için, ekibin kendi içine dair yenilikler ve derinleşmeler ortaya çıkıyor: Her akşam o gün ile ilgili değerlendirmeler yapılıyor. Bu hem sonraki günlerdeki konserleri besliyor hem de ekip içinde algılarımızı ortaklaştırıyor.

İkincisi, başka zamanlarda gitmeye pek imkan yaratamadığımız köylere, mahallelere gittiğimizde çocukların dışında karşılaştığımız kişilere feyz oluyor ve onlardan feyz alıyoruz. Örneğin Şubadap bir köyde konser verdiğinde, 3 grup insan izliyor konseri: Çocuklar, öğretmenler, köy ahalisi. Çocuklarla şarkıları buluşturduktan sonra öğretmenlerle fikirlerimizi paylaşma, köy ahalisinin evlerinde çay-kahve içme şansına erişiyoruz. Çok çeşitli insanlarla tanışıyoruz. Yüzlerce hikaye ile dönüyoruz evimize.

Üçüncüsü, zaman, ekonomi ve mesafe nedeniyle ayrı ayrı gitmemizin mümkün olmadığı yerleri, turne ile, yoğunlaştırılmış bir programda ziyaret edebiliyoruz. Elbette dışarıdan görüldüğü kadar kolay olmuyor. Planlaması ve ekonomik olarak bizi zarara sokmayacak formüller bulunmasının yanında fiziksel yorgunluk da cabası.. Ama bu, zoraki verdiğimiz bir emek değil, o sebeptendir ki herhalde tatlı bir yorgunluk bu, çocukların birkaç şarkıya coşkuyla eşlik etmesine bakıyor geçmesi.

Bu yorgunlukta bizimle röportajı kabul ettiğiniz için teşekkür eder hemen sorulara geçelim isteriz. Şubadap, daha ismiyle bile merak uyandıran bir grup. Biraz anlatır mısınız, nasıl başladınız, nerede kurulduunuz ve tabii neden Şubadap?

Çalışmalar İzmir’de başladı. Halkevleri’nin mahallelerde yaptığı yaz okullarındaki müzik çalışmalarında beliren yeni bir çocuk şarkıları repertuarı ihtiyacı temel itki oldu. Geçmişten bugüne ulaşan çocuk şarkıları külliyyatının hem çocukların yaşamından ve dinleme ihtimallerinden oldukça uzak hem de düşlediğimiz dünyanın kodlarıyla ilişkisiz olması bizi yeni şarkılar yapmaya yöneltti. İlk şarkılar yine İzmir’in mahallerinde çocuklarla birlikte çalışıldı. Bir kısmı pek beğenilmedi, bir kısmıysa hem çocuklar hem de

**Geçmişten
bugüne ulaşan
çocuk şarkıları
külliyyatının hem çocukların
yaşamından ve dinleme
ihtimallerinden oldukça
uzak hem de düşlediğimiz
dünyanın kodlarıyla
ilişkisiz olması bizi yeni
şarkılar yapmaya
yöneltti.**

yetişkinler tarafından ilgiyle karşılanınca ve şarkılar çok çeşitli alanlarda süzgeçlerden geçebilince, İzmir Müzisyenler Derneği'nin de desteğiyle 2013 yılında "Bilmiş Çocuğun Şarkıları" isimli bir albüme dönüştü. Şubadap ismi aslında bu albümden sonra gelmiş oldu, albümdeki bir şarkının ismi Şubadap Şubi'ydi. Soru sormak üzerine yaptığımız ve sözlerini değerli yazar ve dramaturg arkadaşımız Selda Uzunkaya'nın yazdığı şarkının nakaratında <takatuka> tadında ritmik bir sözcük kullanmak istemiş ve uydurmaların en sonunda bunda karar kılmıştık. Yani Şubadap kelimesinin henüz bir anlamı yok. Biz <soru soran çocuk> anlamını yapıştırmaya çalışıyoruz, bakalım sözlüklere girebilecek mi :)

Sizi tanımak, tanıtmak ne güzel! Peki çıkış noktamız neydi ve çıkış noktasından bu yana Şubadap yola nasıl devam etti?

Çıkış noktamız Türkçe çocuk şarkıları repertuarına, düşlerimize eşlik edebilecek nitelikte çocuk şarkıları eklemektir. Fakat yol yürüdükçe genişledi. Tanıştığımız her bir kişi, yaptığımız her yeni çalışma bizim ufukumuzu genişletti. Çocuklarla uydurmacalardan albümlere, albümlerden konserlere, konserlerden turnelere, turnelerden kitaplara, şarkıları farklı dillere çevirmelere, öğretmenler için yaptığımız kılavuz çalışmalarına kadar bir dizi çalışmayı da heybemize koyduk.

Belki zaman geçtikçe daha da berraklaşacaktır ama geçmişten bugüne ürettiklerimize bakınca şimdilik özetle şunu söyleyebiliyoruz ki, Şubadap Çocuk, çocukların ihtiyaçlarıyla toplumun ihtiyaçlarının kesiştiği bir alanda yüzünü eşit ve özgür dünya ihtimaline dönmüş müzikli bir çaba.

Her albümünüzde zengin bir içerik ve tema var. Barıştan ekolojiye, emekten eğitime kadar... Bunları nasıl belirliyorsunuz?

İlk albümlerde aynı temadaki şarkılardan oluşan albüm formatını denedik. Fakat zamanla (albüm dinleme biçiminin de giderek silikleşmesiyle) albümdeki her şarkının farklı bir temada olması fikri daha uygun geldi bize.

"Dino'nun Şarkıları"ndaki evrim temalı 6 şarkı ve "Gökyüzü Kimin?" albümündeki doğa ve ekoloji temalı 7 şarkıdan sonra, diğer albümlerdeki tüm şarkılar farklı farklı konuları ele aldı. Şarkı konularını, çocuklar, öğretmenler, çocuklarla çalışanlar, ebeveynler gibi çok sayıda gruptan fikir alarak belirliyoruz. Bunlar çocukların ve toplumun ihtiyaçlarının kesişiminde aranan konular oluyor. Konuları belirledikten sonra konu hakkında grubumuzun ortak fikrini ve söylemini ortaya çıkarıyoruz. Ardından da başlıyor uydurmalar :)

**Şarkı
konularını,
çocuklar,
öğretmenler,
çocuklarla çalışanlar,
ebeveynler gibi çok
sayıda gruptan
fikir alarak
belirliyoruz.**

Bütün bu işlerin arka planda beslendiği kaynaklar nelerdir diye merak ediyor insan. Mesela hangi pedagojik kanallardan faydalanıyorsunuz, bunları nasıl tartışıp süzüyorsunuz, dünyadaki farklı örnekleri de inceliyor musunuz?

Çalışmalar pedagojik tartışmalarla başlamadı ama pedagojik bir pozisyon alma ihtiyacı giderek daha da belirginleşti. Bu konuda çok sayıda okuma ve tartışma yaptık. Tartışmalarımızı ve çıkarımlarımızı pratiklerimizle sınadık. Halen pedagojik okumalar, tartışmalar devam ediyor.

Dünyanın pek çok noktasından çocuklara, eğitime ve müziğe dair farklı pratikleri ve bu pratiklere kılavuzluk eden öğretileri inceledik. Kültür ve eğitimin dönüştürücü işlevi ile özel olarak ilgilenen Antonio Gramsci, Ezilenlerin Pedagojisi eseriyle tanınan Paulo Freire temel kaynaklar olarak varlığını sürdürüyor. Elbette Makarenko'nun okul deneyiminden Summerhill okullarına, Porto Allegré'den Venezueladan kıtaya ve dünyaya yayılan El Sistema örneğine kadar pek çok pratik de bizlerde izler bırakmış durumda. Bunlar pedagojik bakışımıza doğrudan şekil vermemiştir belki, ama mutlaka bu izleri de cebimize koyarak ilerliyoruz. Bunların yanı sıra Kodaly, Dalcroze, Orff, Suzuki'nin isimleriyle özdeşleşmiş olan 20. yüzyılın öne çıkan müzik eğitim yaklaşımları da müzikleri oluşturma ve çocuklarla buluşturma şeklimizi besledi.

Bir diğer kaynak da geçmişten bugüne uzanan çocuk şarkıları ve bugün çeşitli coğrafyalarda üretilen çocuk şarkıları. Bu topraklarda, Osmanlı döneminde dahi çocuk şarkıları diye bir şeyin varlığından söz edebiliyoruz ancak özellikle Muammer Sun'un şarkı üretimleri, çocuk korusu çabaları ve ardından da Barış Manço ve diğer popçuların çocuk şarkılarına yer vermesiyle beraber bir külliyatın oluştuğunu söyleyebiliriz.

Burada 2 grubun altını özellikle çizmemiz gerekiyor:

Fatsa Çocuk Korusu ve İstanbul MKM (Mezopotamya Kültür Merkezi) Çocuk Korusu. Çocuk şarkıları külliyatına

birer albüm kazandıran bu iki çalışmanın ortak özelliği döneminin çocuklarının dili ve ihtiyaçlarıyla toplumun ihtiyaçlarını kesiştirmeye çalışmasıydı. İşte biz de bu toplam mirasın taşıyıcısı olmaya gayret ediyoruz. Elbette dil ve müzikal biçim olarak günümüz çocuklarına tercüme edilmiş haliyle.

Tüm bunların yanında dünya örneklerini de takip etmekten geri durmuyoruz. Özellikle Latin Amerika'dan Canticuanticos, Palavra Cantada, Dúo Karma, Pim Pau gibi gruplar, Fransadan Alain Schneider gibi grup ve kişiler müziğimize feyz oluyorlar. Dünya turnesine çıkmak gibi bir hayalimiz var. Belki bu gruplarla birlikte yaparız, kim bilir :)

**Devlet
okullarındaki
Şubadap Çocuk
konserleri parasız,
ama emeksiz
değil!**

Okullardan derneklere, kültür merkezlerinden belediyelere kadar pek çok yerde farklı kesimlerle yan yana geliyorsunuz. Şubadap'ın buralara gitmek için temel ilkeleri nelerdir?

Çok çeşitli yerlerde konserler gerçekleştiriyoruz. Şöyle bir hesapladığımızda, yılda yaklaşık 110 tane Şubadap Çocuk konseri yapabildiğimizi görüyoruz. Bu konserlerin yarısını, başta köy okulları olmak üzere devlet ilkokulları, çocukların ve toplumun yararına çalıştığını düşündüğümüz, bütçesiz dernekler ve oluşumlar ile konser bedeli almadan gerçekleştiriyoruz. Diğer yarısını da belediyeler veya özel okullarla yaptığımız bedelli konserler ve kendi düzenlediğimiz biletli konserler oluşturuyor. İlkesel olarak AVM'lerde ve şirket etkinliklerinde çalışmıyoruz.

Derneklerle ve devlet okullarıyla birlikte yaptığımız konserler için başvuruları kabul ettiğimiz bir form hazırladık. Web sitemizden erişilebilir haldeki bu forma yapılan başvurulardan rotamıza uygun olanlara önden haber verip gidiyoruz. Buradaki okullar bizim kalacak yer, yemek gibi temel masraflarımızı karşılıyor. Bunu karşılarken çocuklardan para toplanmaması ve herhangi sponsorluk ilişkisine girilmemesi de temel ilkelerimizden. Yine bu konserler için okuldaki tüm öğretmenlerin bir ön hazırlık emeği vermesini istiyoruz. Ön hazırlık çalışmalarının sonucu olarak çocuklar şarkıları öğrenmiş oluyor, okulda bir Şubadap panosu oluşuyor. Konserlerden sonra da öğretmenler odasında bu yaptıklarımızı, ilkelerimizi ve çalışmalarımızı anlatıyoruz. Özetle, devlet okullarındaki Şubadap Çocuk konserleri parasız, ama emeksiz değil!

Peki, çocukların katılımı üzerine konuşalım mı biraz da? Çocuklar bu işin neresindeler ve neden, nasıl oradalar?

Çocuklar çalışmalarımızın çeşitli yerlerinde her daim oluyorlar. Şarkıların konularının belirlenmesinden içeriğine, müziğinden kullanılacak çalgılara kadar pek çok şeye dair çocukların fikirleriyle yetişkinlerin fikirleri bir arada ele alınıyor. Pandemi döneminde dahi canlı yayınlar, sınıfların çevrim içi derslerine konuk olma gibi farklı yöntemlerle buna devam ettik.

Çocukların, şarkıların doğrudan sözlerini yazdığı ve onları besteledikleri de olabiliyor. Ama şarkının çatısı çoğunlukla yetişkinler tarafından ortaya çıkarılıyor. Albümlerde şarkıları çocuklar seslendiriyor. Şarkılar söz ve müzik anlamında netleştikten sonra çocuklarla şarkılara daha ince çalışma başlıyor. Kelimelerin telaffuzundan doğru notaları seslendirmeye kadarki çalışmaları içeren bir dizi çalışma yapıyoruz. Ve ardından da ses kayıt sürecini başlatıyoruz. Çok sayıda ses kayıt denemesi yapılıyor ve sonunda çocuklar şarkıları seslendirmek için stüdyoya giriyorlar. Bu bölümde özellikle bir şeyin altını çiziyoruz: Bu albümde hepimizin emeği olacak, onun sesi az çıkmış, bunun sesi çok çıkmış gibi şeyler bizim için önemli değil. Önemli olan tüm çocuklara

güzel bir albüm sunabilmek ve bunu yaparken de hep birlikte bu emeğin bir parçası olabilmektir.

İzmir'in Harmandalı Mahallesi'nde uzun yıllardır çocuklarla çalışıyoruz. Harmandalı Kültür Sanat Derneği bünyesinde 9 yıldır süren çalışmalarda şimdi 3 kuşaktan çocukla aynı anda yol alıyoruz. Sırasıyla lise, ortaokul ve ilkokulda okuyan çocuklarla müzik temelli çalışmalarımız dahilinde çocuklar önce koro, ritim, org çalışmalarına katılıyor, ardından kendi seçtikleri bir çalgıyla devam ediyorlar. Sonra da Şubadap Çocuk konserlerinde çalmaya ve ekibin bir parçası olmaya başlıyorlar.

Bir bütün olarak çocuk hakları alanına ya da çocuklara dair politikaya (egemen olan) bakacak olursanız; Şubadap'ın yaptığı şey orada nereye denk düşer sizce?

Çocuk hakları alanına dair fikrimizi şarkıda ifade etmiştik: "Çocuk hakları nerede? Göremiyorum, nerede". Hatta kitabını yazmak için temel çatışma noktasını da bulduk geçenlerde. Çocuk hakları: var ama yok. Yetişkin insanların, hayvanların, işçilerin, kadınların hakları ne durumdaysa çocukların hakları da yaklaşık benzer durumda; bir uyarıyla: Çocuklar henüz kendi hak mücadelelerini yürütebilecek güç ve bağımsızlığa sahip değil. Dolayısıyla bir miktar yetişkin desteğine ihtiyaç var.

Şubadap Çocuk'un, bu desteğin müzik tarafı olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca müfettişlerin bile uğramadığı köylerde konserler veren ve tüm üretimlerini çocukların kullanımına sonuna kadar açan bir ekip olarak çocukların sanata erişim hakkı konusunda da iş görüyoruz gibi gözüküyor.

**Müfettişlerin
bile uğramadığı
köylerde konserler
veren ve tüm üretimlerini
çocukların kullanımına
sonuna kadar açan bir ekip
olarak çocukların sanata
erişim hakkı konusunda
da iş görüyoruz gibi
gözüküyor.**

Bugüne kadar sayısız yere gidip sayısız çocukla buluştunuz. Bunları şöyle bir hatırlarsanız, neler öne çıkar, neleri yaptık ya da yapamadık, nasıl ilerliyoruz derdiniz? Belki bu yolculuklardan bir anekdot bile anlatırsınız bize ve biz de işte bu deriz :)

Sürekli olarak gelişen, değişen bir çalışmanın içerisindeyiz. Yeni bir çocukluk kültürünün müziğine dair ipuçlarını yakaladığımızı düşünüyoruz. Çocuk şarkıları külliyatına 40 yeni şarkı kattık, 5 şarkı daha yolda. Dolayısıyla

repertuvara da anlamlı bir katkı yaptık. Bize göre işin güzeli bütün bu süreçlerin belgesel videolarını hazır etmiş olmamız, tüm toplantılarımızın ve bütün gelişim süreçlerimizin kayıt altında olması.

Anekdotlarımız çok fazla. Belki bambaşka bir röportajın konusu bile olabilir. Şimdi konserlerden bize kalan birkaç örnek verelim. Konserlerde şarkılar sırasında durup şarkıda yönelttiğimiz sorulara çocuklardan cevap alıyoruz. Gökyüzü Kimin? şarkısında “Ağaçlar kimin?”, “Dereler kimin?” diye sordüğümüzde hiç unutamadığımız, bize bölgenin sosyolojisine dair fikir veren şöyle cevaplar oldu: “Belediye’nin”; “Atatürk’ün”; Karadeniz’deyken “Lazlarun”; hatta Kıbrıs’tayken, “Ankara’nın”...

Kız çocukları ve oğlan çocukları arasındaki eşitsizliği ele aldığımız Fasa Fiso şarkımız sırasında da durup çocuklardan kız ve oğlan çocuklarıyla ilgili söylenen, kendi karşılaştıkları fasa fisoları söylemelerini istiyoruz. İşte o zaman yereldeki çelişkiler dökülüyor: “Oğlanlar inek sağamazmış”, “Kızlar traktör kullanamazmış”, “Oğlanlar çalışkan olamazmış”, “Kızlar arkadaşının evine gidemezmiş”...

Son soru :) Bu röportajı okuyacaklara mesajınız olur mu? Elden ele yayılıp büyüyecek, belki yeni kapılar açacak bir not.

Kültüre dair yapılan her şey bugünün ve yarının toplumu ile ilgilidir. Çocuk şarkıları da, okullardaki müfredat da, tiyatro metinleri de, çocuklara yaklaşımımız da dünya görüşümüzün bilerek ya da bilmeyerek yansımalarıdır.

Bu dünyadan memnun değiliz, ama burası bizim evimiz. İşte bu çatışma içerisinde çocuklarla buluşuyoruz. Onlarla müzik üzerinden paylaşımlar yapıyoruz. Aktarmak istediğimiz ve almaya hazır olduğumuz pek çok şey var. Mevcut dünyadan memnun değilsek, onu değiştirmek için bir çaba içerisinde girmek zorundayız. Ve bunu yapmak istiyorsak önce kendimizi yıkmaya hazır olmalıyız. Hakkımızı aramıyorsak, dünyayı çocuklar ve herkes için yaşaması mutlu bir yere dönüştürmek için çaba göstermiyorsak çocuklara öğretecek, aktaracak, çocuklarla paylaşacak bir şeyimiz yok demektir. İşte onun için Freire’nin yolunu takip ediyoruz: Öğretmek için öğren, öğrenmek için öğret!

“Oğlanlar
inek sağamazmış”,
“Kızlar traktör
kullanamazmış”,
“Oğlanlar çalışkan
olamazmış”, “Kızlar
arkadaşının evine
gidemezmiş”...

Her Yer Çocuk **Her Yerde Tüm Çocuklarla**

Her Yer Çocuk yaz etkinlikleri ülkenin çocuklarıyla yaşadıkları yerlerde buluşuyor. Çocuklar, okullar kapandıktan sonra yaz tatili için ya ücretli etkinliklere katılmak zorundalar ya da işçi olarak çalışıyorlar. Her Yer Çocuk yaz etkinlikleri, çocuklarla birlikte bizlere başka bir dünyanın, başka bir öğrenmenin mümkün olduğunu gösteriyor... Ekipten Sinem ve Seda'ya bu röportaj için teşekkür ediyoruz.

...

Merhaba, Her Yer Çocuk etkinlikleri tüm hızıyla devam ederken duymayan kalmamıştır ama bir kez de sizlerden dinlemek isteriz. Her Yer Çocuk yaz etkinlikleri ne zaman başladı ve ne kadar süredir devam ediyor?

Her Yer Çocuk yaz etkinlikleri 2015 yılının temmuz ayında başladı.

İlk sene Antakya, İstanbul, Mersin, Adana, İzmir'de birçok mahallede aynı anda başladı. İlk sene biraz daha okula yönelik yardımcı derslerle şekillenen yaz etkinliklerinde her zaman çocuk hakları, toplumsal cinsiyet, ekoloji gibi atölye çalışmaları da yapıldı.

Her Yer Çocuk yaz etkinlikleri de pandemi süreci de olmak üzere 7 senedir yaz

aylarında çocuklarla buluşmaya devam ediyor.

Her Yer Çocuk yaz etkinliklerinde hangi çalışmalar yapılıyor?

Atölye çalışmaları aslında biraz yürütücü ve gönüllülerin ilgi alanlarına, çalıştıkları ve deneyimledikleri, çocuklarla paylaşmak istedikleri konulara göre değişiyor. Ama mutlaka çocuklarla birlikte de neyi bilmek, neyi konuşmak ve neye birlikte bakmak istediklerini konuşup, karar veriyoruz. Her sene ve her yerde konuşmaktan vazgeçmeyeceğimiz çocuk hakları, toplumsal cinsiyet, ekoloji, eşitlik, barış gibi konular var.

Ayrıca Her Yer Çocuk etkinliklerinin her sene bir teması oluyor. 2022 yılında tamamız barıştı... Ve şu şiarı kullanmıştık: Oyun da barış da hakkımız!

Mesela boyu çok uzun olanların en arka sıralara mahkûm edildikleri ama çember şeklinde oturmanın hiç düşünülmediği, mekânsal olarak da çocukların haklarının gasp edildiği bir yerden; çocuklar herkesin birbirinin yüzüne bakabildiği, boy farkının çok da önemli olmadığı bir alan deneyimliyorlar. Herhangi bir hiyerarşik duruş da yok. İlla bir yetişkin bir şey anlatacaksa bile çemberin ortasından herkese eşit mesafeden ve herkesle göz kontağı kuracak biçimde oluyor bunu bile önemsiyoruz yani mekânsal olarak da çocukların eşit bir ortamda bulunmasını önemsiyoruz. Veya kız çocuklarının daha naif işlerde görevlendirildiği, oğlan çocukların kas gücüne dayalı işlerde görev aldıkları okulların dışında, çocukların kendi cinsiyetlerinden bağımsız olarak her şeyi yapabileceklerini gösteriyoruz. Yani bir oğlan çocuğu da sadece masaları silmek isteyebilir ya da bir kız çocuğu masaları kaldırmak isteyebilir. Burada sadece çocukların yapabilme kapasitelerine göre kendilerinin karar verdikleri alanlar yaratıyoruz.

Üretimlerimizi de kollektif yapıyoruz. İş birliği, ekleme ve dayanışma kültürünü yaratmaya çalışıyoruz.

Belki şu vurguyu sürekli yapmak gerekebilir: Hedeflerimizden biri belki de en önemlisi biz bir şey öğretmiyoruz. Her şeyi beraber deneyimliyoruz. Sadece içimizden bazıları bazı konularda daha bilgili olabiliyor ve bu kişinin yetişkin olup olmamasının hiçbir önemi yok, çocuklar da bir şeyler anlatıp aktarabilirler ve yaştan bağımsız olarak herkes bu deneyimden bir şeyler kazanabilir. Niyetimiz bu ve her sene bunu biraz daha şekillendireceğiz. Her sene çocuk katılımına biraz daha alan açmaya gayret ediyoruz.

Peki ebeveynlerin HYÇ etkinliklerine bakışı nasıl? Başlangıçta ve sonrasında nasıl değerlendiriyorlar bu süreci? Ebeveynlere de yönelik çalışmalar oluyor mu?

Mahallelerde ve parklarda çocuklarla bir araya geldiğimizde doğasında

ebeveynlere yönelik de çalışmalarını yapmış oluyoruz, buna oyunlar da dahil :)

Ayrıca haftada bir kez mutlaka ebeveynlerle bir araya gelip değerlendirme toplantıları yapıyoruz. Gönüllülerimiz, yürütücülerimiz ya da bizimle dayanışma içinde olan alanlarında uzman arkadaşlarımızdan talepleri doğrultusunda ebeveyn buluşması yapıyoruz. Yedi yıldır hemen hemen aynı mahallelerde çalışma yapmamız sayesinde de ebeveynlerin bizi tanımalarını ve HYÇ'nin amacını anlamalarını sağlayabiliyoruz.

Ebeveynlerle yapılacak işleri belirlerken, çocuklara bakıyoruz biraz da. Onlarla oyun oynarken, konuşurken, atölye yaparken ebeveynlerine ya da genel olarak yaşamlarına dair de konuşmuş oluyoruz.

Çocukların istismardan korunması ve güçlendirilmesinden tutalım evde çocuklarla iletişime kadar hemen her konuda ebeveynlerle yan yana geliyoruz. Burada çocukların hakları ve yararı odaklı olurken aynı zamanda kadınların aile üzerinden patriyarkal rolleri yüklenmesine de karşı çıkıp, tersini hayata geçirmeye çalışıyoruz. Ebeveynlerle yapılacak çalışmalara babaların da katılmasını sağlamaktan, sorumluluk noktasındaki eşit paylaşımın hatırlatılmasına kadar epey bir konuda konuşuyoruz.

Böyle olunca, başlarda bizi tanımadıkları için çekimser kalabilen ebeveynler zamanla bizi tanıyor, çocuk bakımını görüyor ve bize güveniyor. Süreçte çocukların eve mutlu geldiğini, hevesle atölyeleri takip ettiğini, iletişim kurma konusunda güveninin geliştiğini belirten çok fazla ebeveyn oluyor.

Peki HYÇ'nin amacı nedir? Yani siz bir araya getiren motivasyon neydi, neye karşı harekete geçtiniz?

Aslında başlangıçta daha genel bir noktadan hareket ettik: çocuklar mutlu olsunlar, birlikte eğlenelim, tatilleri dolu dolu geçsin, karşılaşılabilecekleri istismar ve ihlallere karşı yanlarında olalım, yoksul mahallelerde yaşayan işçi emekçi çocuklarının erişemedikleri içerikleri biz onlar ulaştırmaya çalışalım...

Sınıfsal uçurumun bunca derinleştiği çağımızda ancak temel ihtiyaçlarını

İşbirliği ve dayanışmayı deneyimliyoruz. Biz bir şey öğretmiyoruz. Sadece içimizden biri bir konu hakkında daha bilgili bunun bir yetişkin olmasının önemi de yok. Çocuklar da mutlaka anlatıyorlar ve öğretiyorlar :)

karşılatabilen, çocuğu için ekstra bir şey yapamayacak ailelerin olduğu yerlerdi öncelikli hedefimiz. Bu eşitsizliği 1 ay da olsa çocuklar yararına “değiştirmeye” çalışmak gibi amacımız vardı. Sonraki yıllar da bu amaç daha da kapsamlı hale geldi; çocuk hakları alanından beslendik, yürüdükçe öğrendik, deneyimlerimizi birbirimize aktardık, eğitimler ve okumalar yaptık. Temaları da buna göre belirledik.

Fikirleri sorulmayan çocuklara sorular sorduk, birlikte cevaplar aradık, bazen bulduk bazen bulamadık ama hep çok eğlendik. Barışı da konuştuk barışı neden konuşmamız gerektiğini de.

Bir de alışık olduğumuz eğitim sistemine karşı bir yeni deneyim alanı açmaya çalışıyoruz. Başka bir öğrenme biçiminin de varlığını da göstermek istiyoruz aslında. Bir öğreten ve bir öğrenen olduğu, hiyerarşik ve bilgi merkezli eğitim anlayışını doğru bulmuyoruz. Onun yerine, çocuğu merkeze alan, onun haklarını olduğunu bilen, ona yalnızca “eğilmesi gereken ağaç” olarak bakmayan bir ilişki biçimi geliştirmeye çalışıyoruz bu etkinliklerde. Her Yer Çocuk etkinlikleri bu deneyime ev sahipliği yapıyor.

Çocukların nesne olarak görülüp yok sayıldıkları toplumda, onlara alan açıp özneşmelerine, çocukluklarını özgürce yaşayıp potansiyellerini geliştirmelerine katkı sunmak gibi bir derdimiz var işin özünde. Bunu da yürüdükçe öğrendik, anladık. Kendi yetişkinliklerimizi de çocuklardan öğrendik, onlarla göz göze ilişki kurmanın önemini de.

Egemen olan çocuk algısının dışında biz çocuklarla eşit, demokratik ve katılımlarını sağlayabileceğimiz bir ilişki kurmaya çalıştık, çalışıyoruz hep.

Çünkü HYÇ ekibi olarak biliyoruz ki çocuklar da bu toplumun aktif birer parçacı.

İşbirliği ve dayanışmayı deneyimliyoruz. Biz bir şey öğretmiyoruz. Sadece içimizden biri bir konu hakkında daha bilgili bunun bir yetişkin olmasının önemi de yok. Çocuklar da mutlaka anlatıyorlar ve öğretiyorlar :)

Gönüllüler ve yürütücülerden bahsediyorsunuz, biraz açar mısınız bunları? Kimlerden oluşuyorlar, siz onlara nasıl ulaşıyorsunuz ya da onlar mı size ulaşıyorlar?

İlk yıl sadece HYÇ etkinliklerini bilen ve bunu yapmak isteyen ufak bir ekiptik. O ilk ekip aslında çocuklarla bir arada olmaya dair çok deneyimli değildi. Toplam 6 ilde, bu işte bizimle birlikte çalışacak olanlarla birlikte bir takım eğitim çalışmaları ve atölyeler yaptık. Çocuk algımız, çocuklarla ilişki kurma biçimlerimiz, atölyelerin içerikleri ve kullanılacak yöntemler... Etkinlikler öncesinde bunların hepsini konuştuk her zaman. Hangi mahallede hangi içerik daha iyi olur, ihtiyaca denk düşer diye tartıştık: Anadilini konuşamayan

çocukların olduğu yerlerde mesela Arapça atölyeler yapmaya çalıştık. Ya da akran zorbalığı gördüğümüz mahallelerde bunu içeren atölyeler koyduk. Bunları bizimle çalışacak olan yürütücülerle, gönüllülerle ortak belirledik.

Yürütücüler, halihazırda bu atölyeleri daha önce yapmış, daha deneyimli kişilerden oluşurken gönüllüler onların yanında da olabilen ama etkinliklerin genelinde almak istediği sorumluluğu alan kişilerden oluşuyor. Çağrı yapıyoruz sosyal medya hesaplarımızdan, bize ulaşan kişileri buldukları illerden arkadaşlarımıza yönlendiriyoruz, böylece süreç başlıyor. Çoğunlukla üniversite öğrencisi oluyorlar bu arkadaşlarımız. Şu an ama burayı da aşan bir gönüllü ağımız var.

Her gelen gönüllü olabilir elbette ama öncesinde mutlaka bir toplantı, eğitim süreci oluyor. Hemen çocuklarla bir araya gelmiyorlar. Çünkü bazen çok iyi niyetli söylenen ufakık bir şey bile çocuklarda bambaşka bir etki bırakabilir. Bu yüzden kendini çocuklarla bir arada olmaya hazır hissetmeye arkadaşlarımızı HYÇ çalışmalarının başka alanlarında gönüllülük yapıyor.

Sadece yaz aylarında yaptığımızı ama bunun yetmeyeceğini söylüyorsunuz. HYÇ'nin sonraki süreçleri nasıl ilerleyecek peki?

Çocuklarla ilgili her şey politik ve sınıfsal. Çocuklar sadece çocuk oldukları için ihmal ve istismara maruz bırakılıyorlar ama aynı zamanda içine doğdukları sınıf da onların çocukluğunu belirliyor büyük oranda. Aynı zamanda çocukluk ve çocuklarla ilgili her şey tarihsel bir kuruluş sürecinde şekillendi, patriyarkadan devletlere kadar pek çok sistem ve yapıyla iç içe şekil aldı. Haliyle bu sorunu çözmek için elbette yaz aylarından fazlasına ihtiyacımız var.

Çocuklarla yılın her döneminde buluşabileceğimiz alanlar yaratmaya çalışıyoruz. Mekânsal olarak işbirliği yaptığımız kurumların da mevcut programlarına göre HYÇ yaz etkinliklerini aslında HYÇ dört mevsim etkinlikleri yapma niyetimiz var. Bunun için de çalışmalara başladık.

Hem çocuk hakları özelinde hem de HYÇ yaz etkinliklerinin, kış etkinlikleri olarak da devam etmesi için bazı girişimlerimiz var. Özellikle dayanışma içinde olduğumuz kültür evlerinin olduğu

**İnanç,
etnik köken gibi
konularda azınlık olan
çocukların yaşadıkları
mahallelerde de çalışmalar
yapıyoruz. Mülteci ve göçmen
çocuklara da ulaşmaya
çalışıyoruz. Eşitlik derken
cinsiyet eşitliği, yurttaş
eşitliği gibi birçok alanda
eşitlik için mücadele
ediyoruz.**

yerlerde çocukların oraları tüm yıl boyunca aktif olarak kullanacağı yerler olarak planlıyoruz. Hedefimiz aslında çocuklarla tüm yıl boyunca bir arada olmak. Elbette ki ilerleyen süreçlerde çocukların da HYÇ gönüllüsü olarak bu süreci devam ettirmeleri, kendi ilgi ve becerilerine göre yeni alanlar açmaları üzerine planlarımız, hedeflerimiz de var. Onların bu işlere doğrudan dahil olmalarının yol ve yöntemlerini arıyoruz.

Biz hedeflerimiz doğrultusunda çocuklarla da yol yürüyeceğiz, süreç birlikte planladığımız şekilde ilerleyecek. Kültür evi açma ve çocukların orada aktif rol almasını sağlama, çocukların özgür olabildikleri alanları var etme gibi hedeflerimiz var.

Çocukluğu politik hale getirmek ve çocukların kendi haklarının savunuculuğunu da yaptıkları bir duruma getirmek istiyoruz ve tabii ki bunu çocuklarla birlikte yapmak istiyoruz. Tüm kış sadece okula yardımcı destek dersler gibi değil de gerçekten konuşamadıkları veya söz haklarının yok sayıldığı yerlerin dışında bir yer olsun istiyoruz ve dediğimiz gibi bunu çocuklarla birlikte yapmayı hedefliyoruz. Çünkü bizler gibi onlar da yaşamı, deneyimleyerek öğreniyorlar, demokrasi ve özgürlüğü de. Onları dışarıda tutarak onlar için bir şey yapmak.

Derdimiz bu işi toplumsal yaşamın tamamına yaymak, farklı alanlarda mücadele eden insanlarla bir biçimde yan yana gelmek ve değişimi birlikte sağlamak.

Kullandığınız mekanlar nereler oluyor, bunlara nasıl ulaşıyorsunuz? Ve buralarda size yönelik yaklaşımlar nasıl oluyor genellikle? Ebeveynler size nasıl ulaşıyorlar?

Mekanlar değişiyor; bazen bir yöre derneğini kullanıyoruz bazen bir apartmanın bahçesini. Bazen parkta yapıyoruz etkinlikleri bazen de belediyenin bir mekanını, muhtarlığı... Daha biz gidip talep ederken bile oralardaki yetişkinler önce şaşırıyorlar, nasıl olacak diye. Ama olunca onlar da mutlu oluyor ve çocuklara alan açılınca neler olabileceğini deneyimliyorlar. Mekanlar konusunda mümkün olduğu kadar geniş, güvenli, düz ve temiz yerleri arıyoruz. Başka da bir kriterimiz yok! Tabii ücretsiz olması gerektiğini söyleme gereği bile duymuyoruz. Çünkü biz mahallenin çocukları için mahalleliden yer istiyoruz; bunu böyle söylemek bile bir farkındalık yaratıyor.

Çocukluğu politik hale getirmek ve çocukların kendi haklarının savunuculuğunu da yaptıkları bir duruma getirmek istiyoruz ve tabii ki bunu çocuklarla birlikte yapmak istiyoruz.

Aslında artık ebeveynler bize ulaşıyorlar.

HYÇ yaz etkinlikleri 7. yılını tamamladı ve genel olarak aynı şehirlerde çalışmalar yapmamızdan kaynaklı, ebeveynlerin yaz aylarında böyle bir şey talep ettiklerini gördük ve bugüne kadar da negatif bir tepki almadık. Artık meşru bir hale geldi. Girdiğimiz mahallelerde, çalışma yapmayı hedeflediğimiz her mahallede ebeveynlerin, esnafın, muhtarların desteğini alıyoruz. Mekânsal olarak da bize yardımcı oluyorlar veya ayarladığımız mekanların iç düzeninden sorumlu olan ebeveynler var. Bir yandan da ebeveynleri destekleyici çalışmalar yapıyoruz HYÇ'nin içinde. Talep ettikleri konular her ne olursa olsun ilgili uzman birini bulup onları bir araya getiriyoruz. Diğer taraftan da çocuklarda yarattığı değişimi gözlemleyen ebeveynler olduğu için haliyle sürekli bizimle iletişim halinde olma ihtiyacı hissediyorlar. Mesela “Çocuğum sizin gibi olsun.” diyen ebeveynler var bu bile bizim için çok önemli. Bizim gibi olsun demesini önemsiyoruz ebeveynin, niyetini de biliyoruz; biz de ona, evet, kendi gibi olsun da diyoruz :)

Kullandığımız mekanların bir başkanı yok, sorumlulukları ebeveynlerle birlikte üstlenip birlikte eyliyoruz. Ebeveynlerin, mahallelinin bir alanı olması için çabalyoruz. Böylece çocuklar mahallenin her yerinin kendileri için kullanılabileceğini görüyorlar.

HYÇ her yönüyle kabul edildi. Orada çalışma yapan gönüllülerin duruşuyla da çocukların söz haklarının korunmasıyla da paylaşılan her bilgiyle de kabul edildi. Öğle yemeklerinden tutun da mekânın temizliğine kadar her şeyi birlikte yaptığımız -çocuklar da dahil- bir süreç olduğu için ebeveynlerin bunu kabul etmesi çok zor olmadı. Tabii ki bazen çok hassas noktalarda anlaşılmadığımız durumlar olabiliyor ama bu tarz durumlarda çocuklarla birlikte konuşarak, çocukların varlıklarını rahatça ifade edebildikleri bir yer olmasından kaynaklı veliler bir süre sonra mecburen de olsa o durumu kabul ediyorlar.

Birçok atölyeden, etkinlikten bahsettiniz. Hangi çalışmalar yapıyor mesela? Birkaç örnek verebilir misiniz?

HYÇ yaz etkinliklerinde her sene değişmekle birlikte değiştirmemekte kararlı olduğumuz bazı temel çalışmalar var. Mesela çocuk hakları meselesini her sene mutlaka çocuklarla konuşuyoruz, toplumsal cinsiyet eşitliği meselesini yine mutlaka konuşuyoruz, iklim krizi ve ekolojik duruşla ilgili son yıllarda

Kullandığımız mekanların bir başkanı yok, sorumlulukları ebeveynlerle birlikte üstlenip birlikte eyliyoruz. Ebeveynlerin, mahallelinin bir alanı olması için çabalyoruz.

mutlaka çalışmalarımız oluyor. Çocuk haklarını konuşuyoruz dedik ama onu da aşan bir şekilde; yaptığımız her işi çocuk hakları temelinde yapma gayretinde oluyoruz. Kitabı bir haklar çalışması değil, yaşamın içinde somutlanan işler yapıyoruz.

Atölyeleri çocukların fikirleriyle şekillendiriyoruz. Geçen sene barış temasıyla çocuklarla konuştuk ve her yıl mutlaka akran zorbalığı hakkında da çocuklarla konuşuyoruz. Bunların dışında da içerikler etkinlikleri yaptığımız bölgelere göre değişiklik gösteriyor; bazı yerlerde satranç, eğlenceli bilim, doğayla iç içe olabildikleri yerlerde açık hava oyunları yapıyor. Haftada bir park buluşmalarının yapıldığı yerlerde de mutlaka deneyimlemelerini istediğimiz bazı alanlar oluyor örneğin Şubadap müzik grubunun şarkılarını öğretmeyi hedefliyoruz. Bazen masal çalışmaları yapıyoruz, bunu toplumsal cinsiyet eşitliğiyle veya ekoloji krizi ile temellendiriyoruz.

Ya da mesela çocukların duygularını tanımalarını kolaylaştıracak atölyeler yapıyoruz. Medya kullanımında güçlenmelerine katkı sunacak içerikler oluşturuyoruz. Mahallelerini, oranın tarihi ve dönüşümünü birlikte konuştuğumuz harita atölyeleri de oluyor mesela; felsefe atölyeleri de.

Aslında her alanı ve her aracı çocukların talepleriyle ve ihtiyaçlarını gözeterek şekillendiriyoruz. İhtiyaçlarını belirlerken de çocukları dinliyoruz. Çocuklar kendilerini rahatça ifade edebiliyorlar, bizim bunu konuşmaya ihtiyacımız var dedikleri yerlerde hemen elimizdeki bütün araçları o ihtiyaca göre şekillendirebiliyoruz.

HYÇ yaz etkinliklerini mutlaka bir şenlikle veya festivalle sonlandırmayı hedeflemiştik ve geçtiğimiz yıllarda bu hedefimize ulaştık. İzmir’de, İstanbul’da, Antakya’da ve diğer illerde çocuklar HYÇ yaz etkinliklerinin sonunda büyük bir şenlikle bir araya gelerek yaz tatilini sonlandırdılar.

Sponsorsuz, reklamsız, dayanışma ile ördüğümüz, örgütlediğimiz şenlikler ve festivaller yapıyoruz. Mahallelilerin, ebeveynlerin, çocukların, gönüllülerin sonsuz desteği

**Her alanı
ve her aracı
çocukların talepleriyle
ve ihtiyaçlarını gözeterek
şekillendiriyoruz. İhtiyaçlarını
belirlerken de çocukları dinliyoruz.
Çocuklar kendilerini rahatça ifade
edebiliyorlar, bizim bunu konuşmaya
ihtiyacımız var dedikleri yerlerde
hemen elimizdeki bütün
araçları o ihtiyaca göre
şekillendirebiliyoruz.**

ile ilerletebiliyoruz bu süreci. Çok daha büyük festivallerde de illaki yerel yönetimlerden destek talep edebiliyoruz.

Kentleri de HYÇ yaz etkinliklerinde olduğu gibi çocuk dostu kentler haline getirmeyi, çocukların eğlenme haklarını gözeten yerler olması gerektiğini vurgulayarak çalışmalarımızı düzenliyoruz.

Son olarak HYÇ'ye katılmak isteyenlere ne söylemek istersiniz? Buradan bu mesajın ulaşacağı okuyucularımıza :)

Her Yer Çocuk sosyal medya hesaplarımızı aktif olarak kullanıyoruz. Her Yer Çocuk çalışması yapılan her yerin kendi instagram sayfaları da var. Mesaj atabilirler. Eğer yaşadığınız yerde bir HYÇ çalışması yapılmıyorsa da mutlaka yazabilirler, yazın yani. Sizlerle de buluşmak için elimizden geleni yaparız.

Çünkü biz başka bir dünya mümkündür şiarıyla yola çıkanlarız; bu yolda çocuklarla, çocuklar için çalışıyoruz. Çocuklardan yana herkesi aramıza bekleriz.

Çok teşekkür ederiz. Oyunlarda buluşmak üzere!

Alper Yalçın: Savaşta ve Barışta; Çocuklar, Dönüştürme Gücü Olan Öznelerdir

Yıllardır çocuk hakları alanında olup çocuklarla barış üzerine çalışan, aynı zamanda Diyarbakır merkezli mm Rengarenk Umutlar Derneği'nde faaliyet yürüten Alper Yalçın ile savaş koşullarında ve barış süreçlerinde çocukları konuştuk.

...

Galiba en zoru savaşı konuşmak. Ama bu gerçeği konuşmadan barışı konuşmak da mümkün değil. Hele de bizim ülkemizde... Öncelikle savaşın genel olarak çocuklar üzerindeki etkisini biraz konuşalım isteriz. Savaş çocuklara ne yapıyor? Özellikle çatışma süreci sonrasında çocuklarda ne gibi psiko-sosyal değişimler gözlemlediniz?

Çatışmaları konuşurken aslında çatışmaların çocukların yaşam alanlarında nerelere sirayet ettiğini yeniden hatırlamak ve hatırlatmak gerekiyor. Bu

hatırlama halimizi de olabildiğince çocukların hakları açısından bütüncül bir yerden yapmanın önemli olduğunu düşünüyorum, çünkü çatışma deyince akla ilk önce doğal olarak yaşam hakkı gibi temel haklar gelebilir ve bu oldukça da haklı bir kanaat olur ancak çatışmalarda çocukların daha görünmez hakları da ihlal ediliyor.

Bölgede yaşanan çatışmaları düşündüğümüzde bu çatışmalar çocukların gittiği okullara, çocukların gittiği sağlık kurumlarına, sokaklara değişiyordu.

Bu hakikatlerin tartışılması, bir yandan da insanların ve örgütlenmelerin buralara taraf olduğu iddiasıyla hedef olmasına neden oldu. En son söyleyeceğimi en başta söyleyerek üçüncül bir taraf olarak ben de çocukların tarafında olduğumu ifade etmek isterim.

Çocukların eğitim hakkı boyutunu düşündüğümüzde, okulların karargâh olarak kullanıldığı bir ortam söz konusuydu, ki bu çatışmanın iki tarafı için de geçerliydi. Ancak sonrasında yanında karakol kurulan bir okul olduğunda veya çevresinde polis veya askerlerin olması, zaten birçok okulun da kullanılamaz hale gelmiş olması, hem çocukların hem de ailelerin korktuğu, çocuklarını okula göndermekten daha fazla imtina ettiği, hatta okul terklerine neden olan sonuçlar yaratmıştı.¹ Çocukların öğretmenlerinin önemli bir kısmı şehirleri terk etti. Bu bir çocuk için kıymeti büyük bir şeydir bilirsiniz. Bazen çocukken sizi okula gitmeye motive eden şey sevdiğiniz öğretmeninizin dersidir. Dolayısıyla bunun olmaması elbette ki sizi etkiler. Kaldı ki yalnızca öğretmen de değil, çatışma dönemlerinde çocukların gittiği okulların bazılarının kullanılamaz hale gelmesi veya ailelerin çatışmalardan daha uzak ilçelere taşınmaya çalışmasıyla beraber Diyarbakır Barosu'nun raporuna göre çocukların %70'i iki veya daha fazla kez okul değişikliği yaptılar.² Çünkü özellikle çatışmaların yaşandığı bölgelerde aileler zorla yerlerinden edildiler ve pek çok insanın evi yıkıldı. Bu nedenle çocuklar da aileleriyle birlikte evler, doğal olarak da sürekli okul değişikliği yapmak zorunda kaldılar.³

Sağlık hizmeti alamayan insanlar oldu. Türk Tabipleri Birliği'nin raporuna göre sağlık kurumları dahi çatışmanın taraflarınca karargâh olarak kullanıldı.⁴

1- *Silopi ve Cizre'de Sokağa Çıkma Yasağı Süresince ve Yasak Kalktıktan Sonra Geri Dönüşlerde Kadın ve Çocukların Yaşamış Olduğu Psiko-sosyal Süreçlere Yönelik Araştırma Raporu*, Mayıs 2016. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği. https://hakikatadalethafiza.org/wp-content/uploads/2016/05/2016.05.13_GABB_KadinCocukGozlemRaporu.pdf

2- *Sur Çocuk Hakları Araştırması Ön Raporu*, 07.10.2018, Diyarbakır Barosu. www.raporlar.org/sur-cocuk-haklari-arastirmasi-on-raporu-diyarbakir-barosu/

3- *Çatışma Dönemlerinde Çocuk Hak İhlalleri Raporu*(7 Ağustos 2015-16 Ağustos 2016), Sf. 91-100. Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 123. Ankara, Aralık 2019, Türkiye İnsan Hakları Vakfı. <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/catisma-donemlerinde-cocuk-hak-ihlalleri.pdf>

4- *Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde 20 Temmuz 2015 Sonrası Çatışma*

Ayrıca insanların hastaneye gitmeye korktuğu bir dönemden de bahsediyoruz. Bu nedenle sonrasında hastaneye gitmekte tedirgin olan aileleri ve çocukları düşünmek gerekiyor. Sağlık hizmeti de çatışma sırasında ve sonrasında insanlar açısından tedirgin edici ve sekteye uğrayan bir şeye dönüşmüştü. Sağlık hizmeti alamadığı için hayatını kaybeden çocuklar da vardı elbette. Belki Hüseyin Paksoy⁵ ismini hatırlarsınız, ayaklarından yaralanmış ve 4 gün boyunca ambulansa erişemediği için hayatını kaybetmişti, üstelik AİHM’in acil tedbir kararı olmasına rağmen...

Elbette sokaklar... Sokaklar çocuklar açısından en önemli oyun alanları. Çatışmalardan sonra çocuklar elbette ki sokakları eskisi kadar kullanamaz hale geldi. Kaldı ki çatışma atıkları gibi tehlikeler de sokaklarda çatışma sonrasında pek çok çocuğun yaralanmasına veya ölümüne yol açtı. Sokakta çatışma atıkları gibi riskler ve askerlerin, polislerin daha sık görünür hale gelmesi, hatta çocukların panzerlerin çarpması nedeniyle hayatını kaybetmesi, çocukların ve ailelerin sokaklarda tedirgin hissetmesine neden oldu.⁶

Bir diğer boyutuna bakacak olursak daha 2021 yılında Rengarenk Umutlar Derneği’nde yaptığımız çalışmalarda, çocukların anadillerini sokaklarda daha az, evlerinde daha fazla konuşabildiklerini fark etmiştik. Yani çocukların kendi dillerini ve kültürlerini sokak gibi önemli bir kamusal alanda yaşamaktan tedirgin oldukları bir alandan bahsediyoruz. Çünkü bir yanıla çatışmalar devam ediyor. Diğer yandan “çatışma” olarak adlandırdığımız şeyi yeniden düşünmek gerekiyor. Çatışmayı, silahlı çatışmaların yoğun olarak yaşandığı bir dönemle sınırlı tutamayız çünkü ardından her şey daha güvenli hale gelmedi, bir toplumsal yüzleşme yaşanmadı, ihlaller cezasızlıkla sonuçlandı

Her çatışmada çocuklar bir mağdur olarak öne çıkıyor. Bu konuda bir çocuk algısının olması elbette kötü değil, sadece bunun yeterli olmadığını ifade etmeye çalışıyorum.

Döneminde Sağlık Hizmetleri Hızlı Değerlendirme Araştırması, Sf. 13. Ekim 2015, Türk Tabipleri Birliği. http://www.ttb.org.tr/kutuphane/g_rapor_tr.pdf

5- “Cizre’de 4 Gün Ambulans Bekleyen Hüseyin Paksoy Hayatını Kaybetti”, 19 Ocak 2016, Bianet: <https://m.bianet.org/kurdi/insan-haklari/171287-cizre-de-4-gun-ambulans-bekleyen-huseyin-pak-soy-hayatini-kaybetti>

6- Bu konuda son yayımlanan ve 10 yıllık süreci ele alan raporu inceleyebilirsiniz: “Zırhlı Araç, Mayın ve Çatışma-Savaş Atığı Kaynaklı Çocuk Hak İhlalleri”. Savaş ve Çatışmalı Süreçten Etkilenen Çocuklar Çalışma Grubu, 02.03.2022. Diyarbakır Barosu - [https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/files/BARO%20%C3%87ALI%C5%9EMA%20DOSYASI%20%20%20\(1\)_compressed.pdf](https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/files/BARO%20%C3%87ALI%C5%9EMA%20DOSYASI%20%20%20(1)_compressed.pdf)

ve başka ihlaller de yaşanmaya devam ediyor.

Pek çok çocuk için çatışmalar, yaş gruplarına göre de değişerek, farklı travmatik etkiler yarattı. Bu etkiler bir süreliğine çocukların gündelik hayatını etkileyecek ölçüde devam etti. Evlerini terk eden aileler açısından farklı, evlerini terk etmek istemeyen aileler açısından farklı şeyler yaşandı. Örneğin ben Cizre'ye bir gidişimde evinde koca bir delik olan ve 10 kişilik ailenin yaşadığı bir evi ziyaret etmiştim. Bir delikle ve duvarlarında kurşun izleri olan bir evde yaşamaya devam ettiğinizde çatışmanın etkilerini orayı onaracak gücü buluncaya dek yaşarsınız. Evin dışına çıktığınızda ise sokağınızda tedirgin bir şekilde yürümeyi bırakıncaya dek bu etkileri yaşarsınız. Dolayısıyla çatışmaların nasıl etkilediği ile ilgili bir şeyi düşünürken çocuk olduğunuzu ve gündelik hayatınızda neler olduğunu, gündelik hayatınızdaki her şeyin birden çatışmalarla ilişkilendiğini hayal edebilirsiniz. Bunları doğrudan yaşamadım, bunlar kişisel tanıklıklarım ve yaşayanlar için eminim ki bunları okuması daha zordur. Fakat yaşayanlardan ziyade tanıklık edenler olarak bu deneyimler bizi çocuklarla ilgili nelerle yüzleşmemiz gerektiğine ve neler yapmalıyız sorusuna hazırlıyor olmalı bence. Bu anlatıyı bu şekilde algılayabilirsek, mücadele edecek gücü de kendi içimizde taşımaya devam edebiliriz.

Ülkemiz de yıllardır savaş ve çatışmaların olduğu bir ülke. Özellikle Kürt sorununda çözümsüzlüğün dayatılması da savaşı körükliyor. Son aylarda ayrıca dış politikada da sürekli bir savaş çıgırtkanlığı var. Bu ortamdan bakınca çocuklar genelde görünmüyor. Buradan bakınca, ülkedeki bu ortam Türkiye'deki çocukları özellikle de Kürt çocukları nasıl etkiliyor?

Bu konu eminim ki her çocuğu farklı bir biçimde etkiliyordu. Çünkü çatışmalar yalnızca bir bölgede yaşanmadı. Pek çok katliam yaşandı bu ülkede ve çocuklar bunlara tanıklık etti. Dolayısıyla her kimlikten, her siyasal görüşten çocuğu bu süreç etkiledi elbette. Nasıl etkilediğine dair ise çok sınırlı bilgi var. Ancak örneğin asker veya polislerin çocukları bütün olan bitenden nasıl etkilendi, FETÖ nedeniyle tutuklanan ya da ailesinden birisi tutuklanan çocuklar nasıl etkilendi buralar çocuk hakları alanında da neredeyse hiç çalışılmayan, ihmal edilmiş alanlar, bir gün bunlarla da yüzleşeceğiz bence.

Hukuki süreçler ve yargılama aşamasında işler nasıl? Cezasızlık politikaları... Buralara dair ne söylemek istersin? Özellikle çocuğun üstün yararı ilkesi gözetiliyor mu?

Yargılama süreçleri ne yazık ki cezasızlıkla sonuçlanıyor. Örneğin Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın raporunda⁷ 7 Ağustos 2015-16 Ağustos 2016 tarihleri arasında

7- Çatışma Dönemlerinde Çocuk Hak İhlalleri Raporu(7 Ağustos 2015-16 Ağustos 2016), Sf. 59-66. Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 123. Ankara, Aralık 2019, Türkiye İnsan Hakları Vakfı. <https://>

123 çocuğun hayatını kaybettiği yazarken, bu çocukların dosyalarının yalnızca üçte birine dair bilgi bulunabilmiş. Yani çoğu dosyanın ne durumda olduğuna dair bir bilgi de yok. Fakat bilgi olan dosyalara bakınca 36 dosyanın takipsizlikle sonuçlandığı, 6 dosyanın soruşturma aşamasında olduğu, 3 dosyanın da AİHM sürecinde olduğu bilgisine ulaşabiliyorsunuz.

Şimdi 123 dosyadan 45'ine dair bilginin olduğu bir durumda dahi düşündüğünüzde bu tablo zaten bir cezasızlık sürecini ortaya koyuyor. O günlerden bugüne gelebilen ve polislerin yargılandığı dosya Helin Hasret Şen isimli çocuğa ait ve duruşmaları hala devam ediyor.⁸ Dolayısıyla şu manzarada zaten çocuğun üstün yararı ilkesinden bahsedebilmek mümkün değil.

Peki ya barış? Savaşın içindeki çocuklarla barış üzerine konuşmak güç olsa gerek... Barış onlar için ne ifade ediyor? Barışla ilgili kurdukları ilişki nedir? Sonra dahil olma olasılığı ve dünyadaki örnekleri nelerdir?

Biz daima çocuk hakları alanında emek veren insanlar olarak çocukların barış süreçlerinde yer alması gerektiğini savunduk. Çünkü her çatışmada çocuklar bir mağdur olarak öne çıkıyor. Bu konuda bir çocuk algısının olması elbette kötü değil, sadece bunun yeterli olmadığını ifade etmeye çalışıyorum. Hatta öyle ki pek çok örnekte çocuklar mağduriyetin boyutlarına dair bir imaj olarak sunuluyor bize. Örneğin filmlerde, savaşta bir yetişkinin ölmesiyle bir çocuğun ölmesi insanlarda aynı etkiyi yaratmaz. Çünkü çocukluk algımızda çocuklar “masum” veya “gelecek”tir. Dolayısıyla bir çocuğun ölümü bir masumiyetin ve geleceğin kaybı olarak sunulur. Ancak bu algı, çocukların bugünün yurttaşları olduğu fikrini, çocukların dönüştürme gücü olan özneler olduğu fikrini gölgeliyor. Oysaki dünyada bu konuda o kadar çok örnek var ki...

Çocuklar için barış, aslında oldukça somut şeyleri içeriyor. Yani çoğu çocuk yetişkinler gibi sistem analizleri yapmıyorlar ancak söylediklerinin arka planlarında çeşitli sistemlerin değişmesi gerektiğini de biliyorlar, yalnızca bunu yetişkinler gibi ifade etmiyorlar, etmek zorunda da değiller sanki...

Ayrıca “Barış nedir?” sorusu bir çocuk kadar, bir yetişkinin de üstüne bir süre düşünmeden, tartışmadan yanıtlayabileceği bir şey değil. Bunu kendinize sorduğunuzda bu soruyu duyduğunuz gibi hemen yanıtlayabiliyor musunuz? Dolayısıyla örneğin bir çocukla bu konuyu ilk kez konuştuğunuzda, çocuk bu soruyu “barış çikolata yemektir” diyerek yanıtladığında bu yetişkinler için

tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/catisma-donemlerinde-cocuk-hak-ihlalleri.pdf

8- Dava hakkında daha fazla bilgi almak için bakınız: <https://www.failibelli.org/dava/helin-hasret-sen-davasi/>

komik ve sevimli gelebiliyor. Aslında komik değil, sadece sevimli de değil. Çocuğun bu beyanı belki de yoksulluğu ifade ediyordur ya da belki de sadece çikolata yemektir. Bu kadar basit olabilir. Bu elbette bir ötekini hesaba katmayan, bireysel bir yanıt fakat tıpkı her yetişkinin bu soruyu rasyonel yanıtlamak zorunda olmaması gibi bir çocuk da rasyonel bir şekilde yanıtlamak zorunda değil. Bu yanıt Rengarenk Umutlar Derneği'nin "Çocukların Barış Algısı" atölye çalışması raporunda yer alıyor.⁹

"Barış nedir?" sorusu bir çocuk kadar, bir yetişkinin de üstüne bir süre düşünmeden, bir süre tartışmadan yanıtlayabileceği bir şey değil, bunu kendinize sorduğunuzda bu soruyu duyduğunuz gibi hemen yanıtlayabiliyor musunuz?

Çocuklar barışı tanımlarken başka neler diyor peki?

5-8 yaş aralığındaki çocuklar;

- Ben sokağımı çok seviyorum. Halayı seviyorum. Benim için barış budur.
- Mahallemin zarar görmemesidir.
- Silah sesi yerine kuş sesinin olmasıdır.

9-12 yaş aralığındaki çocuklar;

- Barış deyince aklıma Suriyeli çocuklar geliyor. Çünkü onlar savaştan kaçmışlar. Barış her çocuğun hakkıdır.
- Benim için barış mahallemizde polislerin olmamasıdır.
- Önyargısız olmaktır. Herkesi olduğu gibi sevmektir. Diliyle, rengiyle, diniyle kabul etmektir.

13-15 yaş aralığındaki çocuklar;

- Gelen turistler Diyarbakır'ı güzel ve tarihi görüyorlar. Ama bazı insanlar işlerinden çıkarıldı, aç bırakıldı, Diyarbakır'da yasaklar oldu. Bu yüzden insanlar çok mutsuzdu, çocuklar oyun oynayamıyordu. Yasaklar kalktıktan sonra herkes sevindi. Bu dünyada hep barış olsun.
- Mahalleimde, okulumda özgürlüğümün kısıtlanmamasıdır.

⁹- "Çocukların Barış Algısı" Atölye Çalışma Raporuna göz atmak için: http://rengarenkumutlar.org/wp-content/uploads/2021/01/enso_n_Bar%C4%B1%C5%9F-Alg%C4%B1s%C4%B1-Rapor-2.pdf

Bütün bu paylaşımlardan çocukların barışı bir savaşın yokluğu olarak algıladığını düşünmek mümkün ancak öte yandan da barışı tartışmak uzun erimli bir süreci de beraberinde getiriyor, bunu da unutmamak gerekiyor.

Dünyada ise aslında çocukların barış süreçlerine katılımlarını destekleyen, çocuklarla bu konuda çalışan yetişkinler veya bu konuda çalışan çocuklar var. Sadece barış süreçleri de değil üstelik, örneğin “geçiş dönemi adaleti” olarak adlandırdığımız sürecin çocuk odaklı olabilmesi için üretilmiş kaynaklar var.¹⁰ Hakikat Komisyonları denilen sürecin nasıl çocuk odaklı olabileceğini tartışan kaynaklar var.¹¹

Çocukların barış süreçlerine katılmak ile ilgili istekli olduğu örnekler de paylaşmak isterim. Mesela Kuzey Uganda’da tematik değerlendirmeye dâhil olan çocuklar resmi barış görüşmelerinde çocukların seslerinin ve temsiliyetlerinin içerilmesinin desteklenmesinde ısrarcı oldular. Çocukların uzlaşma ve hesap verme sorumluluğuna ilişkin görüşlerini içeren rapor taslağını (İlgili Aileler Derneği, 2007) okurken hükümet delegasyonu resmi danışma sürecini bir gün uzatarak Kuzey Uganda’nın dört bölgesinden çocukların temsilcileriyle buluştular ve görüşlerini dinlediler. Uzlaşma ve hesap verme sorumluluğunu takip eden anlaşma açıkça çocukların katılımına ilişkin taahhüdü yansıttı.

Çocuk iletişim ağı Honduras’ta şiddetin engellenmesi ve barış kültürünün teşviki için iki televizyon programı hazırladı. Program, yerel yetkililer, gençlik ağı, çocuk iletişim ağı tarafından örgütlendi ve geniş bir yelpazeden sivil toplum örgütleri tarafından desteklendi ve yaklaşık 2000 kişinin gösterilere katılmasını sağladı.

Çocukların ve gençlerin barış konusunda öncelikli olarak tanımladığı konulara dair iki örnek daha vermek isterim;

Uganda: Çocukların görüşlerinin hor görülmesi, çocuk haklarının inkârı, yozlaşma, Uluslararası Ceza Mahkemesi (barış anlaşmasının korunması amacıyla tutuklama emirleri), toprak anlaşmazlıkları.

10- Kaynaklar İngilizce olmakla birlikte şu iki kaynağı örnek gösterebilirim: <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/4839.pdf/> - https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/tj_publication_eng.pdf

11- https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/truth_commissions_eng.pdf

Guatemala: Çocukların görüşlerinin dikkate alınmaması, çocukların yetersiz olarak değerlendirilmesi, okul müfredatlarında savaşın gerçek tarihinin yer almasının önemi, silahlı iç çatışmanın nedenlerini öğrenmek, kültürel farklara saygının teşviki, güvensizlik kaygıları ve silahlı çetelerin artan şiddeti.

Dünyada çocukların ve gençlerin, yetişkinlerden ayrı ve/veya yetişkinlerle birlikte gerçekleştirdiği çok fazla çalışma var fakat Türkiye’de yeterince bilinmiyor. Türkiye’de hafıza, hakikat, barış tartışmalarında çocukların da bu sürecin bir öznesi olduğuna dair yaklaşımlarla pek karşılaşmıyoruz. Ancak bu tartışmalar hiç başlamadı da diyemem. Örneğin KHK ile kapatılan Gündem Çocuk Derneği’nin 2013 yılında yayınladığı “Geçiş Dönemi Adaleti Çalışmalarında Çocuk” başlıklı, Van’daki çocuklarla bu konuda tartışmalarını içeren bir raporu var.¹² 2015 yılında yine Cizre’de çocuk ve gençlerle barış tartışmaları yürüttü ve çocukların sunucusu olduğu “Aşîti / Çözüm Radyosu” isimli bir çalışması var derneğin.¹³

Özetle çocuklar daima barışın bir öznesi olarak kendilerini ortaya koyacaklar. Nitekim pek çok sokak eyleminde de çocukları görüyoruz aslında ve belki çocuklarla bu süreçleri konuşabiliyor olmak, pek çok yetişkinin sandığının aksine çocuklar için “kötü” değildir. Çünkü çocuklar yaşadıkları ülkede olan biten şeyleri duyuyor ve görüyorlar. Çoğunlukla yaptığımız hata, biz yetişkinlerin çocukların yaşadıkları sorunları çocuklardan daha iyi bildiğimize dair yanılığımızdır. Daima, çocuk hakları konusunda en iyi uzmanlar yine çocukların kendisidir diye düşünerek hareket etmemiz belki de daha doğru olabilir. Belki biraz da bunu denemek...

Çocuk için Barış Hemen Şimdi Girişimi’ne de bir süre emek vermişsiniz. Peki orada neler yapıyordunuz/ yapıyorsunuz?

Daha evvelinde 2015 Eylül ayında kurulan “Savaş İstemiyoruz, Çocukların Öldürülmesini İstemiyoruz” isimli bir örgütlenmemiz vardı ve bu örgütlenme 2015 yılının Aralık ayında 76 sivil toplum örgütü ile birlikte Çocuklar İçin Barış Girişimi’ni kurmamıza giden bir süreci doğurdu. Kalabalık, hızlı refleks geliştirebilen bir örgütlenmeydi ve hedefimiz tahmin edileceği üzere

**Çocuklar
daima barışın
bir öznesi olarak
kendilerini ortaya
koyacaklar.**

¹²- Rapora ulaşmak için: <https://docplayer.biz.tr/10119340-Gecis-donemi-adaleti-calismalarinda-cocuk-van-dan-cocuklarin-sesleri.html>

¹³- Gündem Çocuk Derneği’nin youtube sayfası hala açık ve bu konuda yaptıkları diğer çalışmalar da hala duruyor. Radyo’nun bir bölümüne ulaşmak için: <https://www.youtube.com/watch?v=LLw-763JQEzQ&t=70s>

çatışmaların bir an önce durmasını sağlamaktı.

Önce BM Binası önünde gerçekleştirilen basın açıklaması ile uluslararası kamuoyunu ve insan hakları mekanizmalarını harekete geçirmek üzere UNICEF Türkiye Temsilcisi ile bir görüşme yapıldı. BM Çocuk Hakları Komitesi ve İnsan Hakları Komiserine verilmek üzere bir mektup sunduk. Çünkü UNICEF yaşananlara ilişkin güçlü bir tepki vermemişti.

Ardından TBMM önünde bir basın açıklaması ve HDP, CHP gibi siyasi partilerle görüşmeler yaptık.

Taleplerimiz her zaman oldukça netti:

- Sokağa çıkma yasaklarının kaldırılması,
- Devletin tarafı olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere, insan hakları yükümlülüklerini yerine getirerek yaşam alanlarındaki şiddet ve baskıdan vazgeçmesi,
- Tüm tarafların çocukların yüksek yararını gözeterek tutumlar geliştirmesi,
- Barış, özgürlük ve demokrasi temelinde müzakere sürecinin yeniden başlatılması,
- Bu süreçte yaşanan tüm ihlalleri gerçekleştirenlerin cezasız kalmaması,
- Bu sürede gerçekleşen toplumsal, ekonomik, psikolojik tahribatın hak temelli onarılması, bu şekilde toplumsal adaletin inşa edilmesi.

Bu ziyaretlerin ardından aslında Diyarbakır'da, İzmir'de, Ankara'da, İstanbul'da çoğunlukla sokaklarda eylemler yaptık ve hayatını kaybeden çocuklara dair düzenli bilgi notları hazırladık, kamuoyu farkındalığı yaratmaya çalıştık ve uluslararası mekanizmaları çatışmalarda gerçekleşen çocuk hak ihlallerine dair bilgilendirdik diyebilirim. Fakat bu eylemliliklerimizin bazıları ayrıca önemliydi, örneğin devletin çocuk hakları karnesini çıkarttığımızda¹⁴ bunu bakanlıklara da mektupla göndermiştik.

Cizre'de sokağa çıkma yasaklarının akşam saatlerine alındığı bir süreç başladı, çatışmaların bittiği bir süreci aynı zamanda. O süreçte çocuklar da çok daha fazla dışarı çıkar hale gelmişti fakat etrafta hala çatışma atıkları vardı ve çocuklar bu çatışma atıkları nedeniyle yaralanmaya veya hayatını kaybetmeye devam ediyordu. Biz farklı illerden yaklaşık 20-30 kişilik bir grup Cizre'de çocuklara çatışma atıklarının neler olduğunu, böyle şeyler gördüklerinde

¹⁴ "Devlet Çocuk Haklarından Sınıfta Kaldı": <https://m.bianet.org/bianet/egitim/171402-devlet-cocuk-haklarindan-sinifta-kaldi>

etraflarındaki bir yetişkine söylemelerini, diğler çocukları da bu konuda uyarmalarını hedeflediğimiz bir atölye çalışması yapmaya gitmiştik. Çocuklarla buluştuğumuzda, 2-3 tane zırlı araçla çalıştığımız binaya gelen asker ve polisler bu çalışmayı durdurmamız gerektiğini, bunun yasak olduğunu bize söylemişlerdi. Bu oldukça rahatsız ediciydi diyebilirim. Çünkü iyi niyetli ve elzem bir çalışmaydı bizim açımızdan. Öte yandan da devlet bu çatışma atıklarının temizlenmesi konusunda birincil yükümlülük sahibiydi ancak çocuklar o süreçte yaralanmaya ve hayatını kaybetmeye devam etti.

Çocuklar İçin Barış Girişimi olarak patlamalarla ilgili de çalışmalar yapmaya gayret ediyorduk. Örneğin Gaziantep'teki patlamayla ilgili açıklamalar yaptık, ve yine meslek örgütlerinden arkadaşlarımızla bir heyet oluşturarak Antep'e gidip yerinde gözlemler yapmış ve ihtiyaçlar belirleyerek müdahalelerde bulunmuştuk.

Girişim şimdi aktif değil, bu yoğun emek sürecini bir yere kadar sürdürebilmiştik fakat bu kadar kalabalık bir örgütlenme olmasa da o zaman beraber çalıştığımız pek çok arkadaşımızla sonra yine çatışmalarla ilişkili olarak aynı masalarda oturmaya ve birlikte üretmeye devam ettik.

**Devlet
bu çatışma
atıklarının
temizlenmesi
konusunda birincil
yükümlülük
sahibi.**

Çocuk Hakları Hareketinden

...

Her Yer Çocuk; hem çocuklarla hem yetişkinlerle

Türkiye'nin 7 farklı ilinden Her Çocuk çocukları artık her hafta online olarak buluşuyor, kendi gündemlerini belirleyip tartışıyor ve karar alıyorlar.

Okullardaki sorunlardan evdeki problemlere, en çok mutlu oldukları günlerden seçimlere kadar her şeye dair konuşan çocuklar, bu buluşmaların çağrılarını da kendi hazırladıkları görsellerle yapıyorlar.

Çocukların yaptığı çalışmalarını bu karekodu tarayarak görebilirsiniz...

TÖP Çocuk Hakları Meclisi: Çocukların hakları var!

Çocuk hakları mücadelesine katkı sunmak isteyen herkesin gönüllü olabileceği meclis, geçtiğimiz 20 Kasım'da 5 ilde "Çocukların Hakları Var" diyerek sokağa çıktı. Ayrıca İzmir'de yetişkinlere yönelik bir panel gerçekleştirildi.

Yapılan açıklamalarda ÷lkedeki çocuk algısı ve politikasının sorunlarından, acilen atılması gereken adımlardan ve bütünlüklü, hak temelli çocuk politikası ihtiyacından bahsedildi.

Meclisin acil talepleri şöyleydi:

- Çocuğa duyarlı bütçe!
- Çocuklar için bir öğün ücretsiz, sağlıklı okul yemeği!
- Çocuk emeğinin sömürüsüne son!

Mino'nun şarkısı

Mimoza Çocuk Çalışmaları Ekibi'nin çocuk hakları ihlallerine karşı yayımladığı şarkıyı dinlediniz mi?

Dinlemediyseniz...

FİSA Çocuk Hakları Meclisi'nden çağrı var

Çocuğun insan hakları alanında çalışmalar yürüten meclisin, 100. Yılda çocuk politikasını birlikte tartışmak için ortak çalışma daveti var.

“Geçtiğimiz yüz yılda uygulanan çocuk politikalarının çocuklara ve topluma etkileri neler olmuştur? Bugün taşıdığı izler nelerdir?”, “Nasıl bir çocukluk, nasıl bir Cumhuriyet hayal ediyoruz?” gibi başlıklar içeren tartışmanın *detayları için karekodu okutabilirsiniz.*

Tarlabaşı Toplum Merkezi kapatılamaz!

15 yıldır kadınlar ve çocuklarla çalışmalar yürüten ve Haziran 2021'den bu yana hedef gösterilen, örgütlenme hakkı gasp edilmek istenen ve hakkında kapatılma davası açan Tarlabaşı Toplum Merkezi'nin dava duruşması 21 Şubat'a ertelendi.

Davayı takip etmek için...

Cinsel istismar suçtur!

Failler ve sorumluluk zincirindeki herkes yargılsın, çocukları koruyacak olan sözleşmeler derhal uygulansın!

*TÖP Çocuk Hakları Meclisi
açıklamasını okumak için...*

İSİG meclisi:

İSİG, 2022 iş cinayetleri raporunda hayatını kaybeden çocuk sayıları da yer aldı. Bu rapora göre 2022'nin ilk 11 ayında 6; Kasım ayında ise 7 çocuk iş cinayetinde hayatını kaybetti.

*Raporun bütünü
okumak için...*

cember

"-Neyi unutulur?
diye sordu
Zackarina.

-Büyürken
vücudun
patlayan mısır
taneleri gibi kıpır
kıpır olduğunu!

Bunu sen ben
biliriz, her küçük
kurbağa da bilir
ama onlar bilmez,
dedi Kumkurdu.

Büyüdüler ya,
hemen unuttular."

Kumkurdu, sf.44